

Analele
Dobrogei
1938 VOL. 3

Anul XIX, Vol. III.

1938

ANALELE DOBROGEI

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

CADRILATERUL

1913—1938

VOL. III.

— CERNĂUȚI —

TIPARUL „GLASUL BUCOVINEI”

21445

Manuscrisele se trimit d^{le}lui C. Brătescu, profesor universitar,
Cernăuți.

Redacția nu ia sub a sa răspundere opiniunile emise de autorii
articolelor publicate.

4802/91
P. 62
ANUL XIX, vol. III.

1938

ANALELE DOBROGEI

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director : C. BRĂTESCU

Sumarul vol. III :

Inv. 304.

C. Filipescu : Agricultura în Dobrogea nouă.

Victor Morfei : Organizația de credit a Dobrogei sudice.

C. Budeanu și Al. Petrescu : Realizări tehnice și economice în Cadrilaterul dobrogean.

Virgil Cotovu : Instalațiile pentru navigația maritimă pe coastele Cadrilaterului.

I. P. S. S. Gherontie : Înfăptuiri și nevoi bisericesti în Dobrogea nouă.

Ioan Micu : Cetăți, muzee și colecții de anticități din Sudul Dobrogei.

C. Brătescu : Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene.

O. Mărculescu : Transmarisca — Turtucaia.

Pagini literare :

Gr. Sălceanu : Regina.

Gr. Sălceanu : 6 Iunie.

Gr. Sălceanu : Credința Marelui Voevod Mihai.

D. Stoicescu : Colinda din Beiler.

I. Lolu : Coasta de Argint în legende.

AGRICULTURA ÎN DOBROGEA NOUĂ

de C. FILIPESCU

Director general tehnic al Statist. Publ.
și Presei din Ministerul de Agricultură

INTRODUCERE

Agricultura în Cadrilater se caracterizează, ca urmare a unei clime mai constante și mai dulci, printr'o întinsă variație de plante, dela cele mai vechi, până la cele mai de curând introduse în cultura noastră. Această gamă vegetală, care ar putea să facă din Dobrogea sudică o provincie privilegiată, prin cultivarea unor plante care s'ar adapta la clima și pământul ei, constituie pentru țara noastră o rezervă de bogății nebănuite. Cercetând tabela acestor plante — care ar putea să fie complectată și cu altele, care reușesc în această provincie, dar care nu se cultivă până în prezent, din pricina lipsei noastre de orientare, — cum ar fi de pildă ricinul, — pentru al cărui ulei țara este tributara străinătății cu mai multe zeci de milioane, — și atâtea alte plante medicinale, — constatăm că numărul celor care sunt încetățenite în țarina noastră, trece de 50 de specii și varietăți.

Dintre acestea, plantele industriale ocupă o suprafață, destul de însemnată, — deși suntem încă departe de ceea ce ar trebui să fie. În special suprafața ocupată de in, cânepă, rapiță, mac, floarea soarelui, sfecla de zahăr, tutun, muștar și, acum în urmă, de bumbac și soia, sunt într'o creștere constantă.

În special cultura bumbacului, a cărui materie primă ne lipsește până la concurența sumei de circa patru miliarde lei, în schimbul căreia importăm fire și țesături, ar putea căpăta o extensiune cât mai largă, pentru ca, împreună cu suprafețele cultivate în alte județe dunărene, să acopere această nevoie de import.

Tot astfel în ce privește plantele medicinale, a căror reușită nicăieri nu poate să fie mai garantată ca în această regiune. Sporirea suprafețelor de plantat pomi și vișă ar da cu totul altă înfățișare re-

giunii, care ar putea excela prin reușita celor mai nobile și diverse varietăți.

Chiar pomii din regiunile tropicale, ca : migdalul, curmalul, smochinul și portocalul, ar putea fi încercați în unghiul de sub Capul Caliacra, cu sorți de reușită.

Cultura orezului cu siguranță că își va găsi o patrie bine voită în terenurile și apele calde, care se vor amenaja pentru o astfel de cultură, scăpându-ne de tributul străinătății.

Consolidarea proprietății dobrogene va fi o cheazăsie de investiții nelimitată și va contribui la românizarea ei, nu numai ca aspect, dar și ca fond. Atâția mari proprietari au băgat capitaluri înseruate și au făcut investiții financiare, pentru a da un aspect agrar pustiei dobrogene, lipsită de înzestrări agricole, de inventar și de oameni cu vederi mai largi. În această categorie intră exploatațiile D-lor *Ion Stănculeanu, Mareșalul Flondor, G. Fianu, Moștenitorii Fodor, Stelian Constantinescu, Gh. Celea, etc., etc.* Prin puterea de adaptare a coloniștilor și, în special, a celor din Macedonia, iubitori de bune gospodării și de o viață mai civilizată, cari au adus cu dânsii un spirit întreprinzător și o energie creatoare, prin primenirea și îmbunătățirea administrației, prin punerea la punct a repartizării proprietății rușale, prin lucrările de folos obștesc și prin atâtea măsuri de ordin general, menite să aducă o transformare în viața acestei provincii, lucrurile s'au schimbat mult și în bine.

Din punct de vedere agricol, în urma străduințelor ce s'au pus și a sprijinului acordat, s'au realizat progrese simțitoare. Inițiativa de stat s'a alăturat celei particulare, care a dus la îmbunătățirea semințelor, animalelor, lucrărilor de câmp, etc.

Islazurile comunale au îmbrăcat un aspect mai civilizată. — o parte din ele fiind destinate însămânțării.

Pe cale științifică, s'a făcut un pas înainte prin înființarea de biblioteci, laboratoare, stațiuni de analize, etc. S'au înființat pepiniere, silozuri, platforme, s'au dat gratuit sau semigratuit stupi, ouă, sămânță de viermi de mătase (industria mătasei ar putea să ia un avânt foarte mare în această provincie). Într'un cuvânt, nu există problemă agrară sau agricolă care să nu fi primit un început de soluționare, în conformitate cu regulile și cu legile noastre tehnice.

Fără cu lipsa de mijloace materiale, în care ne sbatem în acest timp, când totul se masează pentru scopuri vitale superioare, conducătorii tehnici și politici, — în deosebi după întronarea acestui sistem

totalitar, și sub oblăduirea unei Constituții noi —, au săvârșit adevărate schimbări, care au deschis Cadrilaterului perspective îmbucurătoare.

Nu putem decât să aducem laude vrednicului și neobositului Profesor C. Brătescu care, cu o perseverență exemplară, a reușit, prin studii temeinice, făcute de specialiști, să întocmească adevărate monografii asupra Dobrogei românești, din care să apară luminos evoluția, progresul și bunăstarea conlocuitorilor acestei provincii, înlăuntrul căreia elementul românesc, nu numai că predomină ca număr, ca superioritate culturală și ca bună înghebare gospodărească, dar impune întregii provincii caracterul ei pur românesc, omogenizând-o cu întreaga țară românească.

I.

AGRICULTURA IN DOBROGEA NOUĂ

a) Repartizarea suprafețelor arabile

Dobrogea Nouă este o regiune tipică de proprietate mică, repartizarea suprafețelor arabile după felul proprietății având înfățișarea următoare :

JUETUL	Totalul suprafeții arabile	Marea proprietate peste 100 Ha	% din totalul arabil	Proprietatea sub Ha 100	% din totalul arabil
Durostor	206.943	8.154	3,95	198.789	96,05
Caliacra	304.310	33.816	11,12	270.494	88,88
Total . . .	511.253	41.970	8,21	469.283	91,79

b) Exploatare extensivă

Totuși, atât în Durostor cât și în Caliacra se practică, din pricini multiple, o agricultură extensivă. Inventarul agricol insuficient, brațele de muncă scumpe și prea puține față de întinderea arabilă, factorii naturali și economici, cari țin la un nivel scoborit prețurile de cumpărare sau de arendare ale pământului, toate conlucrează spre a îndemna pe cultivator să cultive suprafețe cât mai întinse, cu inventarul și forțele sale lucrătoare reduse, pentru a obține un maximum de producție raportat la unitatea de inventar, nu la aceea de suprafață.

Exploatarea se face — în general — în regie, iar la marea proprietate — parțial — și în dijnă. Muncile sunt executate cu vitele, iar pe alocuri, mai ales la marea proprietate se folosesc și tractoare.

Despre asolamente fixe și bine conturate nu se poate vorbi. În linii mari se observă predominanța rotațiilor de 3 ani cu cereale de toamnă, prășitoare și păioase de primăvară, leguminoase sau oleaginoase.

Datorită necesităților economice și unei mai sigure reușite, cerealele de toamnă — în Durostor, secara, iar în Caliacra, grâul, — ocupă primul loc, ca întindere. Urmează orzul de toamnă și cerealele de primăvară. Ca îngrijire, toate lasă de dorit.

c) Viticultura și pomologia

În Durostor viticultura este bine dezvoltată — cu plantațiuni de bună calitate, printre care notăm vestita varietate *Afuz-Ali*. Pomicultura, apicultura și sericicultura sunt, în schimb, slab reprezentate. În Caliacra viticultura și pomicultura nu se găsesc decât într'un stadiu embrionar, deși clima este favorabilă acestor plantații; apicultura este aproape inexistentă, iar sericicultura se va dezvolta — poate — în viitor, deoarece Camera de agricultură a luat, — în vederea acestui scop, — măsuri ca să se planteze duzi.

d) Date statistice

Suprafețele repartizate după culturi și producțiile respective la Ha. sunt următoarele:

FELUL CULTURII	DUROSTOR		CALIACRA	
	Intinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Intinderea	Producția la Ha
Ovăz	3541	7,5	20864	7,0
Grâu de toamnă	18342	9,3	76025	10,2
Grâu de primăvară	22		3907	
Porumb	62708	10,1	74214	8,7
Mei	5922	6,4	1150	6,0
Orz de toamnă	7325	8,9	1377	7,2
Orz de primăvară	8273		49271	
Hrișcă	4	5	—	
Secară de toamnă	56919	10	16056	9,7
Secară de primăvară	—		10	
Mături	43	12,8	68	22,2
Total cereale	163,099		242,942	

FELUL CULTURII	DUROSTOR		CALIACRĂ	
	Intinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Intinderea	Producția la Ha
Lucernă	531	Fân 30 Sămânță 0,2	257	Fân 25,5 Sămânță 0,6
Trifoi	12	Fân 15,5	2	Fân 42
Dughie	4983	19,6	2373	11,7
Alte fânețe cultivate	2509	15,7	8555	12,2
Rădăcini de nutreț	90	50,1	63	34,7
Total cult. furagere	8125		11250	
Bob	7	3,2	15	2,0
Fasole	23976	7,1	7336	5,9
Fasole prin porumb	(186)	4,5	(282)	2,1
Linte	401	5,1	159	4,0
Mazăre	140	10,3	74	7,8
Năut	276	6,6	1903	8,0
Ceapă	186	82,5	106	47,2
Cartofi	358	102,1	240	69,2
Cartofi prin porumb	(90)	11,9	(41)	9,3
Varză	132	157,2	105	193,2
Pepeni verzi și galbeni	3031	72,9	1390	81,9
Dovleci	329	71,7	73	66,7
Dovleci prin porumb	(13349)	32,5	(728)	23,5
Alte legume	180	44,0	522	20,9
Total plante alim.	29015		11923	
Cânepă	95	Sămânță 3,6 Fuior 4,0	27	Sămânță 6,2 Fuior 1,3
In	35	Sămânță 5,9 Fuior 4,0	55	Sămânță 5,6 Fuior 2,5
Rapiță	506	7,5	9567	5,4
Mac	—	—	94	3,6
Floarea soarelui	340	8,1	2262	6,2
Sfeclă de zahăr	295	123,6	189	123,8
Tutun	1.219	5,4	525	3,9
Muștar	119	6,1	664	5,0
Bumbac	513	5,8	5	1,4
Soia	1101	6,3	2586	5,6
Alte plante	173	3,6	—	3,6
Total plante industr.	4396	—	15968	—
Ogoare sterpe	2308		22227	
Total arabil	206.943		304.310	
Fânețe naturale	223	22,0	465	19,5
Pășune	15873		9210	
Total Fânețe și Pășuni	16101		9675	
Livezi de pruni	29	25,5	208	9,6
Alți arbori fructiferi	569	—	12	—
Total cult. arboreesc.	3765		1849	
Vii pe rod				
Indigene nealtoite	259	Hl. 16,2	188	Hl. 13,5
Indigene altoite	1064	18,5	128	14,7
Producători direcți	1252	15,4	933	12,3
Total	2575	16,8	1249	12,7

FELUL CULTURII	D U R O S T O R		C A L I A C R A	
	Intinderea Ha	Producția la Ha în chint. (med. cincin.)	Intinderea	Producția la Ha
Vii care nu rodesc				
Indigene nealtoite . . .	49	—	74	—
Indigene altoite	396	—	98	—
Producători direcți . . .	147	—	208	—
Total . . .	592	—	380	—
Total plantație vii . .	3167	—	1629	—
Făduri	72057		34866	
Locuri neproductive . .	23734		99300	
Totalul suprafețelor . .	322.600		450.000	

Raportul suprafeței arabile la suprafața județului este de 64,15% pentru Durostor și de 67,62% pentru Caliacra. Se înțelege dela sine că toate cifrele — absolute și procentuale — indicate de noi, nu au decât o valoare de orientare, ele variind de la an la an, între limite mai mult sau mai puțin largi.

e) Animalele

În cecece privește stocul de animale aflător în Dobrogea Nouă, recensământul cel mai recent oferă următoarele rezultate :

VITE DE MUNCĂ	DUROSTOR	CALIACRA	TOTAL
Cabaline	80.000	18.000	98.000
Bovine	30.000	12.000	42.000
Asini	—	2.000	2.000
Cățări	—	116	116
Total . .	110.000	32.116	142.116
<i>Animale de prăsilă</i>			
Cabaline	3.000	18.000	21.000
Bovine	2.000	18.000	20.000
Ovine	250.000	259.000	509.000
Porcine	40.000	15.000	55.000
Păsări	800.000	350.000	1,150.000

Din examinarea acestor cifre rezultă că sunt disponibile, ca forțe trăgătoare, de fiecare hectar arabil, cam 0,53 capete de vită în jud. Durostor și 0,1 în județul Caliacra. Sau, cu alte cuvinte, sunt câte 5 vite de muncă pe 10 ha în Durostor, iar în Caliacra numai 1.

Această situațiune, satisfăcătoare pentru Durostor, este dezastroasă pentru Caliacra, unde lipsa de vite trăgătoare nu poate fi explicată prin raportul între proprietatea mică și cea mare — presupusă că face agricultura motorizată — și nici compensată prin faptul că se asă ca ogor sterp o bună suprafață. Inconvenientele acestui deficit nu se limitează numai la imposibilitatea executării convenabile a muncilor, ci au efecte asupra agriculturii din județ — în totalitatea ei — prin aceea că interzic, chiar ținându-se seamă de animalele de rentă, orice gunoie și conduc la consecințele cunoscute ce decurg din aceasta.

Organele agricole de resort s'au sezizat de această îngrijorătoare situație și depun eforturi ca să o remedieze, cu toate greutățile pe care le întâmpină mai ales din cauza lipsei de grajduri pentru reproductori.

Din cercetarea datelor concentrate în tabloul ce urmează, ne putem edifica asupra posibilităților de creștere a vitelor — fie ele de rentă sau de muncă, după caz — :

Județul	Suprafața terenurilor destinate pentru creșterea vitelor			Specificarea animalelor				Total vite mici transf. în vit. mari 7 mici = 1 mare	Rezultate		
	Culturi furajere Ha	Fânce și pășuni Ha	Total	Bovine	Cabaline asini cățări	Porcine	Ovine		Total vite mari	Total capete vite mari	Suprafața de cap de vită de cap de vită Ha
Durostor	8125	16101	24.226	32000	83000	40000	250000	115000	41430	150.430	0,15
Caliacra	11250	9675	20.925	30000	38116	15000	259000	68116	39143	107.259	0,19

În calcularea mediilor, s'au socotit 7 vite mici drept o vită mare, punând la socoteală și porcii, cari de obicei nu sunt scoși la pășunat. Suprafața care revine de cap de vită mare fiind de 15 — respectiv 19 — arii, în care intră și hrana de iarnă, nu este suficientă. Este, așadar, imperios necesar ca eforturile de pășuni, care au în administrația lor islazurile, să se preocupe de îmbunătățirea și de o cât mai rațională exploatare a lor.

f) Nutrirea vitelor

Aceasta se poate realiza cu atât mai ușor, cu cât legiuirile actuale îngăduie și posibilități de bună administrare și resurse bugetare suficiente.

Prin scoaterea pășunilor din bugetul comunelor, unde figurau

ca un simplu capitol, ale cărui fonduri erau virate în alte scopuri, — și administrarea lor aparte, — prin eforie, — s'au făcut și se vor face progrese simțitoare sub raportul tehnic, mai ales dacă s'ar putea găsi o soluție, pentruca bugetele eforiilor comunale să fie degrevate de sarcinile fiscale care le apasă.

Opera de îndeplinit în direcția unei mulțumitoare utilizări a islazurilor ar trebui să se bizuie pe un program alcătuit, în linii mari, din următoarele puncte :

a) Intensificarea producției vegetale a islazurilor prin cultivarea cu plante de nutreț, în special lucernă și sparceță.

În acest caz, producția vegetală la hectar, pentru suprafața cultivată, s'ar spori de cel puțin cinci ori față de producția actuală. Dacă se socotește că, în mod normal, în starea de azi a islazurilor, fiecare hectar de pășune nu poate satisface decât trebuințele a două vite mari, se vede că în Dobrogea-Nouă, astăzi, nu încap la pășunat nici vitele existente, al căror număr, după cum am arătat, este și așa insuficient. Prin însămânțarea, măcar parțială, a islazurilor, cu plante de furaj, numărul vitelor ar putea fi adus la nivelul trebuitor, iar nevoile de hrană ale tuturor ar fi larg împlinite.

b) Introducerea nutrețului de iarnă pe scară întinsă și buna lui conservare ar îndrepta calitativ multe insuficiențe cantitative.

c) Asigurarea vitelor și în special a reproducătorilor masculi va fi un stimulent puternic pentru crescători.

d) Plantarea islazurilor, construcțiile și consolidările pastorale vor ridica mult valoarea lor și vor face utilizabile multe terenuri improductive astăzi.

g) Instituții agricole și înfăptuiri

În județul Caliacra. Camera de agricultură intervine cu multă stăruință pentru promovarea unei agriculturi raționale. În acest scop a înființat un câmp de experiență în suprafață de 50 ha. A distribuit cu prețuri reduse grâu de sămânță (american) A. 15, măzărliche de toamnă, fungicide, insecticide, ouă, păsări de rasă, seruri și vaccinuri, iar la centrele agricole anumite mașini agricole: selectoare, trioare, pluguri, prășitoare și semănători. Deasemeni, a organizat 8 stațiuni de montă pentru reproducători, înființând grajduri comunale și fânețe artificiale. Acțiunea este în plină desfășurare.

Prin grija Serviciului agricol există 5 centre agricole conduse de câte un șef de regiune: la Vulturești, Cavarua, Armutli, I. G.

Duca și Bazargic, înzestrate cu selectoare, pluguri, semănători, porzolatoare etc. Mașinile enumerate au fost distribuite spre folosința coloniștilor din apropiere.

Pe lângă Camera de Agricultură, funcționează și un laborator de panificație.

Statul posedă în județ *Ferma model Bazargic*, în suprafață de 350 ha, al cărei obiectiv este o exploatare agricolă rațională, precum și creșterea oilor *Karnabat* și a porcilor *Mangalița*.

In județul Durostor. Serviciul agricol județean și Camera de Agricultură desfășoară deasemenea o intensă activitate.

Prin grija lor s'au înființat pepiniere de salcâmi pentru producerea pueților necesari perdelelor de protecție, ce se vor opune acțiunii dăunătoare a vânturilor; s'au însămânțat importante suprafețe cu plante furajere anuale și vivace; s'au creat, în numeroase comune, răsadnițe de legume; s'au organizat 5 centre agricole, 5 stațiuni de montă, un punct agronomic, toate înzestrate cu materialul demonstrativ și de exploatare trebuitor. S'au înființat platforme de gunoi, gropi de nutreț murat; se aprovizionează și se conduce un număr însemnat de gospodării model. S'au distribuit pomi altoiți, vițe *Afuz-Ali*, sămânță de lucernă, cereale selecționate, sămânță de bumbac, fungicide, insecticide, etc. Tot astfel, reproducători de rasă cabalină, ovine și păsări, stupi sistematici, sămânță de viermi de mătase și s'au procurat serurile și vaccinurile necesare pentru combaterea epizootiilor.

Camera de agricultură posedă câmpuri de experiență și un laborator oenologic.

Se pun la dispoziția locuitorilor numeroase mașini: pluguri, semănători, prășitoare de porumb, tocătoare de furaj, trioare, vânturători, batoze, selectoare și filtre pentru vin.

Statul posedă în județ *Ferma model Silistra*, cu o suprafață de 302 ha care, dela înființarea sa, selecționează și înmulțește cerealele din regiune, crește animale de rasă — armăsari Ardenezi, tauri Simmenthal, porci York — și activează pentru răspândirea albinăritului în regiune.

Tot în jud. Durostor funcționează și depozitul *Afuz-Ali* pentru exportul strugurilor.

h) Felul plantelor cultivate

În ce privește varietățile de plante cultivate, acestea se găsesc veșnic într-o schimbare semnificativă. Toții plugarii caută, cu râvnă,

să-și procure cele mai bune soiuri, care să răspundă la cele mai diverse cerințe: la rezistență contra boalelor criptogamice, la cădere, la secetă, la geruri etc. și, pe deasupra tuturor, să poată da o cât mai abundentă recoltă. Tendințele sunt laudabile, dar ele nu pot fi atinse de pe o zi pe alta și cu mijloacele reduse ale fiecărui agricultor în parte. Aceste cerințe fac parte din zestrea generală a scopurilor pe care le urmărește țara, prin instituțiile ei experimentale. Ele mai stau în legătură și cu succesiunea plantelor pe același teren și cu tehnica lucrării pământului și cu condițiunile atmosferice, care numai în parte pot fi modificate. Tendința către un asolament este notorie. Ea se poate însă greu îndeplini din pricina numărului mic de plante diverse: industriale, alimentare, leguminoase, etc. — în comparație cu întinderea cerealelor. **Grâul**, de pildă, ocupă $\frac{1}{2}$ din terenul arabil, atât pentru că este economiceste mai susținut, cât și pentru că cultura lui e mai sigură. Drept varietăți se cultivă o serie din cele vechi, iar de curând s'a introdus „*Americănul 15*”, care dă rezultate foarte bune. Cum Cadrilaferul era considerat ca grânarul Bulgariei, noi am continuat a da atenția cuvenită acestei culturi.

Porumbul, și-a crescut și el suprafața, an de an, fără a se înregistra progrese culturale, — medii din ce în ce mai mari, — întru cât sistemele de cultură și varietățile cultivate n'au fost schimbate. Abia de curând a început a se introduce sistemul american, — după modelul agricultorilor din Ialomița, de a se semăna această plantă în rânduri largi, de la 0,80 la 1,20 m, și de a se ține pământul într'o stare continuă de mobilitate, pentru a nu se pierde apa înmagazinată.

Orzul și Ovăsul nu contează prea mult în economia dobrogeană, ca rentabilitate, deși orzul de primăvară se cultivă pe întinderi însemnate.

Secara de toamnă, — o varietate locală, — se cultivă pe suprafețe întinse, atât în jud. Durostor cât și în Caliacra.

Suprafața culturilor furajere a crescut simțitor, cu toate că în această direcție este foarte mult de făcut.

Același lucru se poate spune și despre cultura plantelor alimentare, dintre care mai însemnate sunt: **fasolea**, direct și prin porumb, fără a se remarca vre-o varietate mai deosebită; apoi, — cu renume în toată țara, — sunt **pepenii verzi și galbeni**, cari, prin finețea gustului lor, au mare căutare pretutindeni.

Plantele, care vor avea un mare viitor pe pământurile și în

climatul Dobrogei de Sud, sunt cele *industriale* și în special: *bumbacul, floarea soarelui, rapița, tutunul, soia, muștarul, plantele medicinale, etc.*, a căror cultură, astăzi, lasă de dorit, dar mâine va prinde teineinice rădăcini.

Necesitatea pe care țara o are în sporirea suprafețelor cultivate cu alte plante, și coeficientul de rentabilitate pe care ele îl dau în mod constant, ne impune să constatăm că, anii, în cari nu se dă atenția cuvenită acestor plante și în special bumbacului, sunt ani pierduți pentru economia națională.

Agricultorii dobrogeni trebuie să înțeleagă și să-și dirijeze munca lor către țeluri practice și productive. A persista în vechile sisteme și a-și limita activitatea lor la acelaș număr restrâns de plante înseamnă a se complăce într'un pauperism condamabil. Când anul acesta s'a plătit chilogramul de bumbac brut, între 18—22 lei, iar producția a fost, pe tot traseul dunărean, între 800—1000 kgr. la hect., câștigându-se astfel sume frumoase, ce se mai așteaptă?

i) Munca și rentabilitatea

În cece privește **costul muncilor**, față de diferite culturi, din ancheta întreprinsă am constatat că, în medie, cu mici diferențe regionale, — un hectar de *grâu, orz, ovăz, mei*, etc. costă :

Ogoritul — arătura I	între 350—400 Lei
Aratul, semănatul și grăpatul sau boronitul	„ 400—500 „
Plivitul	„ 60—100 „
Seceratul și clăitul	„ 400—500 „
Căratul la arie	„ 120—180 „
Trieratul, — în natură, 10 ^o /o din recoltă.	

Cheltuelile necesare exploatării unui Hect. de *Porumb*, sunt :

Ogorul	dela 300—400 Lei
Arat, semănat și grăpat	„ 350—500 „
Prășitul — sapa I —	„ 200—400 „
Prășitul — sapa II — mușuroitul	„ 200—400 „
Rărișatul	„ 200—400 „
Culesul și căratul	„ 200—400 „
Tăiatul și legatul cocenilor	„ 100—150 „
Căratul la coșare	„ 150—200 „

Cheltuielile necesare exploatării unui hectar de *rașiță*.

Ogorul — arătura I —	dela 300—400 Lei
Aratul, semănatul și grăpatul	„ 200—500 „
Seceratul și legatul	„ 500—800 „
Căratul la arie	„ 150—300 „
Treeratul	„ 160—160 „

Cheltuielile necesare producției și exploatării unui hectar de *vie*.

Desgropatul la ha.	200 Lei
Arăcitul „ „	1200 „
Legatul, arăcit „ „	1200 „
Două sape „ „	1000 „
Stropitul „ „	720 „
Culesul și presatul strugurilor . . „ „	1800 „

Un ha. desăvârșit la ha. 6160 Lei

Cheltuielile necesare producției și exploatării unui hectar de :
-soia, fasole și floarea soarelui.

Ogorul — arătura I —	300— 350— 500 Lei
Aratul, semănatul și grăpatul	500— 550— 500 „
Prășitul — sapa I —	200— 400— 600 „
Prășitul — sapa II —	200— 300— 300 „
Culesul și căratul	200— 300— 300 „
Treeratul	160— 250— 200 „

Un hectar desăvârșit . . . 1560—2100—2400 Lei

Idem pentru *sfeclă și grădinării*.

Ogorul, — aratul I — pentru sfeclă	300 Lei
Aratul, semănatul și grăpatul	500 „
Prășitul — sapa I —	350 „
Prășitul — sapa II —	350 „
Culesul și căratul	700 Lei

Iată acum, în cifre sumare, care este producția mijlocie la Ha.
în Kg. a diferitelor plante :

Producția mijlocie la hectar, în Kg., în diferite regiuni :

Grâu	1500	1500	1800
Secară	980	1200	900
Orz	960	1000—1200	800

Ovăz	700	700—	800	800
Mei	700		600	800
Porumb	1200		1000	1200
Rapiță	900		800	600
Soia	640		1000	1200
Fasole	640		800	400
Vii	3000			

Dacă acestor medii le aplicăm seria de prețuri care au dominat piața internă și internațională între 1937—1938, vom găsi că, deși mediile sunt relativ mici, totuși ele dau un coeficient de rentabilitate care, la unele plante, este destul de ridicat.

Înăluntru acestor cifre, agricultorii destoinici, cari produc mult și bun, pot mărturisi că plugăria este încă o sursă de avuție.

II.

EVOLUȚIA REGIMULUI DE PROPRIETATE RURALĂ ÎN DOBROGEA NOUĂ

a) Vechiul regim

Dobrogea Nouă care, până la 1878, făcea parte integrantă din Imperiul Otoman, a fost atribuită, prin tratatul dela Berlin, din acel an, Statului Bulgar nou constituit. I se aplicau — prin urmare, până la acea dată — legiurile și procedura judiciară în vigoare în Imperiul Ottoman. În ceea ce privește regimul proprietății funciare, el era reglementat, în acel timp, de legea pentru pământuri — „Erozii cunnames“ — din 7 Ramazan 1274 (21 Aprilie 1858) care, dealtfel, nu făcea decât să consacre în drept, o stare de fapt, existentă de mult.

Legi speciale sau instituții juridice proprii, acest ținut nu le-a avut, după cum de altfel nu le avusese nici Dobrogea veche, anexată prin acelaș tratat de pace Statului Român. Potrivit acestei situațiuni găsim — în Dobrogea Nouă — la trecerea ei în cadrul Statului bulgăresc, următoarele 5 categorii de pământuri :

1. Pământurile numite „*mülk*“, adică proprietatea particulară absolută.
- 2 Pământurile numite „*mirië*“, care formau domeniul public, proprietatea Statului.
3. Pământurile numite „*mevcufè*“ de mână moartă, inalienabile.
4. Pământurile numite „*metruke*“, lăsate pentru uzul public și

5. Pământurile numite „*mevat*“, adică acele complet neproductive.

Să specificăm acum, care sunt felurile de proprietăți aparținând fiecărui capitol din cele 5 regimuri enumerate mai sus. Pământurilor *mülk*, aparțin :

a) Proprietățile situate în interiorul comunelor, adică locurile de casă.

b) Proprietățile date particularilor din domeniul Statului, cu dreptul de „*mülk*“.

c) Proprietățile rurale în dijmă „*uchrüé*“, adică cele împărțite de cuceritori ; și în fine

d) proprietățile sau pământurile „*haradjüe*“, date celor învinși, cu titlul *mülk*, dar condițional de a plăti, fie o dijmă fixă, fie una proporțională. Aceste două feluri de proprietăți din urmă ne interesează, ele neexistând în Dobrogea la anexare.

Pe noi ne interesează pământurile *mülk*, date din domeniul Statului și devenite proprietate particulară absolută, precum și o variantă foarte des întâlnită, care constă în proprietatea numai a clădirilor și a sădirilor făcute pe pământuri concesionate de Stat, fondul aparținând acestuia.

Felul acesta de proprietate este foarte asemănător embaticului din vechiul regat. Ne mai interesează proprietățile care, deși de origine au fost *mülk*, au devenit *vacuf*, prin uzul formelor de natură religioasă, adică proprietatea de mână moartă.

Trecem acum la a doua categorie de pământuri, „*miriè*“, care, după art. 3 din cadicele proprietății fonciare turcești, nu sunt altceva decât : *farinele*, locuri de adăpost, pășunile de vară și de iarnă, pădurile și oricare alte domenii, a căror folosință se dă cu arendă de guvern prin permisiunea și concesiunea agentului adhoc al guvernului: Primitorii acestei posesiuni obțin un titlu de concesiune investit cu „*tughraua*“ (*pecetea, turaua*) imperială, numit „*tapu*“, pentru care plătesc o dare anticipată către tezaurul public. Deci, „*tapu*“=ul sau *tapiul* sau *tapuelul* — cum i se zice în vorbirea curentă, la noi, nu este altceva decât o taxă anticipată, care se varsă în schimbul dreptului de posesiune, în comptul tezaurului, în mâinile agentului însărcinat cu aceasta.

Să trecem la o a treia categorie de pământuri : „*mevcufè*“, care la rândul lor sunt de două feluri : a) cele care fiind „*mülk*“ la origine, au devenit „*vacuf*“ prin împlinirea formelor prescrise de legea religioasă, „*șheriat*“, și b) pământurile care, fiind luate din domeniile

Statului, au devenit *vacufuri*, prin libera voință a particularilor sau Suveranului, formând astfel mai de grabă o concedare din partea guvernului pentru o destinație specială, a unei părți din veniturile publice, cum ar fi dijma și alte dări.

Vacufurile se împart, la rândul lor, în două clase :

Prima, în care fondul aparține statului și încasează și venitul (dijma și celelalte dări), iar taxa de posesiune aparține altei destinațiuni ; și a doua, în care fondul aparține tot Statului, dar venitul (dijma și celelalte dări) precum și taxa de posesiune se varsă unor destinațiuni speciale. Dispozițiunile din legile civile, relative la vânzare și moștenire, nu sunt aplicabile acestor pământuri, întrucât numai administrația vacufurilor are dreptul a le administra, veniturile întrebuițându-se potrivit prescripțiunilor lăsate de donatori.

A patra categorie o formează pământurile „*metruke*“, adică cele de drept public care, la rândul lor, sunt de două feluri :

a) Cele pentru uzul comun al poporului, ca : drumurile, șoselele etc. și

b) Cele lăsate în uzul unei colectivități : sat, comună, obștie etc., cum sunt pășunile sau islazurile, etc.

À cincea categorie o formează pământurile „*mevat*“, adică cele cu totul neproductive, care se dau în dar celui care vrea să le primească, să le îmbunătățească și să le cultive. Acest fel de pământuri nu se găseau în Dobrogea, la alipire, decât în Delta Dunării, într'o câtime neînsemnată. O variantă a lor o constituie terenurile numite „*oslăc*“, adică acelea care nu sunt susceptibile a fi îmbunătățite cu nici un chip. Am insistat mai mult asupra acestor clasificări, fiindcă ele privesc în mare parte proprietatea funciară rurală din Dobrogea.

b) Regimul funciar bulgar.

La înființarea sa, — 13 Iulie 1878, — *Principatul Bulgar*, găsim pe întregul său teritoriu aceeași legislație unitară și având probleme mai acute de rezolvat, nu a simțit nevoia imediată a elaborării unei legislații proprii, întrucât *pe cea veche* o moștenise odată cu teritoriul și nici nu era în situațiune să o modifice, parțial sau cu totul, dela o zi la alta, deoarece — după aplicarea lor, timp de veacuri — legile otomane intraseră în deprinderile poporului bulgar, care le considera ca pe ale sale.

Abia în 1904 se votează „*Legea despre bunuri, proprietate și servituți*“, care abrogă respectivele legiuiri otomane.

Cum în timpul războiului, numeroși musulmani și-au părăsit bunurile, imediat după încheierea păcii, — potrivit art. 12 din Tratatul dela Berlin, — urma să se statueze în privința imobilelor lor, fie că ar fi să le arendeze, fie că ar fi dorit să le administreze personal sau prin terți. De aceea, prin jurnalul din 2 Aug. 1878 al Comisariatului Imperial Rus, care preluase, provizoriu, administrația Principatului, se fixează, printre altele, și normele de repunere a foștilor refugiați în posesia bunurilor lor. Numeroase alte jurnale sau decrete domnești (ucazuri) ulterioare, începând cu ucazul nr. 33, din 24 Iunie 1879 și sfârșind cu ucazul nr. 846 din 14 Oct. 1883, hotărăsc asupra termenului pentru repunerea în posesie a refugiaților musulmani, urmând ca, după 1 Ianuarie 1885, bunurile nereclamate sau neatribuite să intre în patrimoniul Statului.

Toate aceste jurnale și ucazuri nu creează nici o situație generală nouă pentru categoriile de bunuri existente sub regimul otoman, ci, interpretare confirmată chiar prin sentințe ale Inaltei Curți de Casație, — le păstrează întocmai.

Se schimbă cel mult terminologia și anume: „*mirié*“ din Dreptul otoman devine „*dârjavni zemi*“; dreptul de proprietate limitat la folosință este denumit „*Sobstfenost*“; iar deplina și executiva proprietate, „*pâlna Sobstfenost*“. Pravilele provizorii judecătorești, — mult timp în vigoare, — mențin deasemeni, în totul, așezarea otomană privitoare la pământurile *mirié*, *meveufe*, cu singura deosebire că — în caz de litigiu, — pune la dispoziția embatarului, pentru apărarea dreptului său de folosință și posesiune, nu numai calea acțiunii petitorii, în revendicare, prevăzută de legislația otomană, ci și, în plus, mijlocul legal al acțiunii posesorii.

Iar constituția bulgară din 1879, conține dispozițiunea asupra dreptului de proprietate, garantând drepturile dobândite de cetățeni, în virtutea legilor civile, dar, nici expres, nici tacit, nu conferă drepturi noi și nu transformă pe acelea statornicite de legislația otomană.

Legea din 13 Mai 1880, pentru colonizarea pământurilor ne-locuite, trecute asupra Statului Bulgar, care se substituise celui turcesc; legea asupra pământurilor cerchezești și tătărești, din Decembrie 1880, modificată în Febr. 1883; legea pentru determinarea pământurilor și pășunilor din Ianuarie 1885; legea despre pământurile gospodărești, „*ciflicești*“ din 1885, prin care se rescumpăra embaticul și se improprietăresc locuitorii aflați pe ele — toate inspirate din considerații politice, sociale și naționale, năzuiesc la întărirea econo-

mică a elementului bulgăresc, dar nu se ating cu nimic de forma juridică a diverselor categorii cunoscute de proprietatea funciară.

În legea notarilor și a judecătorilor de pace, din Martie 1885, se unifică formalitățile de transferare a dreptului de embatic asupra pământurilor *mirié*, cu cele de transferare a dreptului de folosință asupra bunurilor *miulki*, dar dreptul de proprietate și acela de embatic rămân complet distincte.

Actul notarial, *creposten act*, întărește drepturile existente ale celui interesat, dar nu crează nici drept nou, peste cele reale, avute mai dinainte, adică fie proprietatea deplină, fie embaticul pe bunurile mirie, sau ori ce alt drept.

Nici alte legi de detaliu, cum ar fi acelea asupra actelor casnice și aceea pentru înlocuirea documentelor turcești cu acte notariale de proprietate, nu schimbă câtuși de puțin natura juridică a categoriilor de pământuri din legislația otomană, care subsistă în Principatul Bulgar.

Prin legea pentru vânzarea, schimbul și exploatarea bunurilor imobile ale statului, promulgată în Noembrie 1891, bunurile fără stăpân, circa 26.500 parcele rămase statului în diferite timpuri, sunt vândute și frec, ca și acelea cedate prin legi anterioare, în deplină proprietate a dobânditorilor lor.

În toate aceste legi, ca și în multe altele de detaliu, care au reglementat dreptul de proprietate între anii 1878—1904, punctele de vedere ale legislației otomane sunt respectate cu toate modificările introduse treptat, prin care se înlătura o parte din îngrădirile la care era supus dreptul de embatic și cu toate atingerile succesive ale principiilor deosebitoare, neesențiale, dintre pământurile „*mirie*” și cele „*miulki*”.

Dispozițiunile legale de până atunci, devenind insuficiente și ne mai corespunzând nevoilor economice sociale ale țării, se votează și intră în vigoare, începând cu 1 Septembrie 1904, legea despre bunuri, proprietate și servituți, denumită „*zaconăt imuştestva sobstfenostita i senitutite*”, la întocmirea căreia au servit, ca izvoare principale, legile civile franceze și italiene.

Această lege abrogă toate dispozițiunile în ființă, în cece privește bunurile, proprietatea, servituțile și posesiunile, care fac obiectul ei.

Cu începere dela 1 Sept. 1904 pământurile *mirie* sunt bunuri private ale statului, alienabile și prescriptibile, iar embaticului i se ia caracterul de drept real imobiliar.

Pentru respectarea drepturilor câștigate sub legile anterioare, se mențin embaticurile în ființă pe bunurile *mirie* și se prohibește crearea de embatic pe viitor, soluție identică cu aceea adoptată în codul nostru civil. Această situație este în ființă la preluarea *Dobrogei Noi* de către Statul Român.

c) Regimul fonciar român și reglementarea proprietății.

Prima reglementare a proprietății fonciare din *Dobrogea Nouă*, intrată în stăpânirea românească, este încercată prin Cap. VI, din legea pentru organizarea *Dobrogei Nouă*, promulgată în 31 Martie 1914. Acest capitol conține trei părți, care tratează respectiv despre „*regularea dreptului de proprietate și posesiune privată*“, despre „*proprietatea Statului*“ și despre „*regularea amănuntelor de aplicare*“.

Legiuitorul român din 1914 scoate de sub regimul legiuirilor bulgare proprietatea de orice natură din *Dobrogea Nouă* și o supune legilor în vigoare din Regatul nostru și unor dispozițiuni speciale din noua lege, cu respectul drepturilor reale imobiliare, câștigate și conservate, atât în cece privește proprietatea absolută, cât și posesiunea *mirie*.

În principiu, legiuitorul socotește ca aparținând statului, toate pământurile rurale și, în consecință, obligă pe particularul care pretinde că are vreun drept real asupra unui astfel de pământ, să și-l valorifice, depunând titlurile ce posedă, spre a fi verificate. Se admit la verificare, ca valabile, numai titlurile care se vor găsi trecute în registrele autorității publice, competente, iar un deținător de teren fără acte, sau cu acte sub semnătură particulară, va putea stabili calitatea de posesor embaticar numai cu chitanțele originale de plata dijmei, cel puțin cu 10 ani înainte de 18 Decembrie 1897. Prin titluri, se înțeleg, mai întâi, geneturile turcești, pentru proprietatea absolută „*miulki*“ și tapiurile liberate de direcția Cadastrului din Constantinopol, pentru pământurile „*mirie*“. Asemenea acte găsindu-se foarte puține în *Dobrogea Nouă*, titlurile prezentate spre verificare sunt, mai ales, bulgărești: acte autentice de transferare a drepturilor imobiliare, efectuate de instanțele judiciare, potrivit pravilelor provizorii judecătorești; acte de întărire, „*crepostene acte*“, săvârșite de notari, pe baza legii notarilor din 1885 și acte pur notariale, încheiate după 1 Sept. 1910.

Reglementarea drepturilor imobiliare în conformitate cu această legiuire nu și-a găsit aplicare din pricina evenimentelor. Dosarele au

fost — mare parte — distruse de Bulgari, în retragerea lor ; apoi, cu ocazia războiului pentru întregire, cele rămase, au fost trimise la Moscova și definitiv pierdute, astfel că verificările deveneau imposibile.

Legea din 1914 a fost înlocuită prin legea pentru organizarea Dobrogei Nouă, din 26 Iulie 1921.

Aceasta nu admite decât proprietatea „*miulki*“ și nu pomește de fel despre posesiunea *mirie*.

Potrivit art. 85, toți cei ce stăpânesc, sub ori ce formă, bunuri de ori ce natură, le vor declara judecătorilor sau tribunalelor locului.

Bunurile nedeclarate în termen de 3 luni se consideră ca aparținând statului.

Titlurile turcești, bulgărești, sau ori ce fel de acte obținute până la 28 Iunie 1913, precum și actele de proprietate, obținute după această dată, până la promulgarea legii, urmează a fi preschimbate în termen de 1 an, dela punerea ei în aplicare, de comisiuni care vor libera titluri definitive de proprietate. Deținătorii de bunuri, lipsiți de titluri, vor cere acelorași comisiuni să li se elibereze titluri provizorii, fără putere probantă, în caz de revendicare din partea statului sau a terților, a bunurilor cuprinse în ele, timp de 10 ani, după care devin definitive.

Bunurile imobiliare rurale, pentru care Comisiunea nu a eliberat nici un fel de titlu, rămân de drept proprietatea statului român, iar celor ce s'ar crede îndreptățiți să le revendice, le rămâne deschisă calea dreptului comun.

Se menține, potrivit legii din 1914, dreptul de preemțiune al Statului și obligația pentru emigranții de după 28 Iunie 1913, pentru cei cari nu au acceptat cetățenia română, precum și pentru oricare viitor emigrant, să vândă statului bunurile sale.

Fiindcă era considerată ca nesocotind starea de lucruri din Dobrogea Nouă, întrucât nu admitea decât proprietatea absolută ; pentru că acorda în detrimentul Statului și chiar al locuitorilor titluri și drepturi de proprietate provizorii, definitivabile prin simpla trecera a unui termen de 10 ani ; deoarece nu prezenta toate garanțiile, că hotărârile date de comisiuni vor fi conforme cu justiția, făcând iluzorii însăși drepturile statului, prin faptul că acordă posibilitatea de a se completa o prescripție începută conform legilor în vigoare, înainte de anexiune, — legea din 1921 este abrogată la 22 Aprilie 1922, repunându-se în vigoare legea din 1914.

Dar, pentru motivele arătate la locul cuvenit, aceasta era inaplicabilă, astfel că ia ființă legea modificatoare din 1924.

Potrivit acestei legi, toți deținătorii de terenuri rurale erau obligați ca, în 90 zile de la promulgare, să facă declarații pe formulare tip, indicând întinderea, localitatea și natura terenului, titlurile de proprietate, starea juridică a bunului în 1913, 1916 și la promulgarea legii din 1924, investițiunile făcute și beneficiul net. Aceste declarațiuni, depuse în fața comisiunilor de ocol, serveau la darea hoiărîrilor de verificare apelabile în fața comisiunilor județene și atacabile cu recurs în Casație.

Bunurile „*miulki*“ au rămas în întregime posesorilor lor.

Deținătorii bunurilor *mirie*, care dealfel alcătuiau majoritatea suprafețelor, au fost obligați a ceda statului 1/3 din terenurile arabile, cât și din păduri, ei rămânând, de aci înainte, deplin proprietari, pe restul de 2/3.

Suprafețele mai mici de 5 ha. au fost scutite de darea treimii; iar dacă suprafața celor 2/3 rămasă, scădea sub 5 ha., se reducea treimea, astfel încât ce rămânea să nu fie sub 5 ha.

Au mai trecut în patrimoniul statului, în afară de aceste treimi, toate proprietățile *mevat*, fie ele pământ de cultură sau păduri, bălți, islazuri, cariere, etc., precum și toate terenurile nedecarate, sau ai căror posesori nu au făcut dovada suficientă a legitimității drepturilor lor.

Se stabilește totodată că, dela data acestei legi, proprietatea de orice natură din *Dobrogea Nouă* intră sub regimul legilor în vigoare din Regatul României.

În consecință, după verificarea titlurilor de proprietate și separarea treimei cuvenită statului, moșiile mai mari de 100 ha. sunt supuse dispozițiunilor din legea de expropriere și împroprietărire a *Vechiului Regat*.

În 1930 s'a mai adăugat, celor din 1914 și 1924, o a treia lege, zisă de complectare, prin care se acordă un nou termen de 30 zile locuitorilor, spre a-și face declarațiunile pe care nu le-ar fi făcut în 1924 — și să introducă noi apeluri, dacă cele făcute anterior ar fi fost respinse ca tardive.

Această lege a fost complectată cu un regulament de măsurătoare, parcelare și comasare. Cu aceasta, reglementarea proprietății ai intrat în faza definitivă și poate fi considerată lichidată. În primul rând s'a procedat la luarea în primire a suprafețelor cuvenite statului, lă-

sându-se islazurile în folosința comunelor, trecând pădurile pe seama Casci Pădurilor, bălțile Direcțiunii Pescăriilor, iar terenul arabil rezervându-se pentru primirea coloniștilor.

d) Comasarea

Primele operațiuni — executate în parte prin Institutul Geografic și, în parte, de către un grup de ingineri antreprenori —, au constat din perimetrarea și ridicarea în plan a fiecărei curele. S'au înfăptuit aceste lucrări pentru toate pădurile, islazurile, viile, satele, drumurile, terenurile arabile ale locuitorilor și cele domeniiale ale statului, urmându-se după o procedură specială indicată de regulament.

Apoi, numai cu funcționarii statului, s'au executat dispozitivele de comasare, adică s'au despărțit aplicarea hotărîrilor de verificare și de exproprie, atribuindu-se localnicilor, pe planuri, drepturile lor comasate, la un loc, și masând în alt loc, partea cuvenită statului; iar pe de altă parte, stabilindu-se islazurile, loturile de coloniști, terenurile pentru împădurire, vetrele de sat pentru coloniști, etc., s'au executat asemenea dispozitive în câte două exemplare și, după o anumită procedură, pentru 402 sate, în timp de numai 21 luni, de către 15 comisiuni, care au cercetat — pe loc — drepturile tuturor declaranților, judecând și eventualele întâmpinări. Au fost cercetate astfel circa 50.000 dosare și s'au întocmit, în concordanță cu ele, dispozitivele de comasare, alcătuiindu-se câte un memoriu arățător al destinațiunii date întregii suprafețe din mereaua satului și concentrându-se toate datele în tablouri, care s'au afișat, spre a se deschide celor interesați, calea contestației pe care au judecat-o imediat.

Situația se prezintă, de aci înainte, sub cu totul altă înfățișare.

Loturile coloniștilor, îmbucătățite în câte 10—15 parcele, multe necunoscute și generatoare de litigii, au fost masate la un loc, cât mai aproape de așezările lor, împărțite în parcele regulate și dând posibilitatea stabilirii unui asolament, precum și îndemnului de a fi îmbunătățite. Tot așa și terenurile băștinașilor, pulverizate și răspândite la extrem, au fost masate, formând alt bloc, în care s'a atribuit, fiecărui, partea la care avea dreptul. Suprafețele mai mici de două ha. au fost așezate în apropierea satelor, depărtându-se spre periferie, cu cât erau mai mari. Toate loturile au fost încadrate cu drumuri de exploatare judicios trase.

Ținându-se seama de importanța vitelor de muncă, precum și de extensiunea creșterii animalelor de rentă, mai ales de oi în această parte a țării, s'a acordat atenția cea mai deosebită islazurilor, atât în ceea ce privește înfînderea, cât și în ceea ce privește calitatea și așezarea lor. Pădurilor Statului, în majoritatea lor cu forme geometrice neregulate, li s'au corectat lizierele, dându-li-se contur regulat, spre a putea fi astfel mai bine exploatate și păzite. Poenile mari din interiorul lor, ținute de localnici, au fost luate dela aceștia în schimbul unor suprafețe echivalente de teren arabil și atribuite pădurilor.

Drumurile de exploatare care, prin înmulțire, se întretăiau în diferite direcțiuni, îngreunînd circulația și cauzând mari pierderi de teren, au fost revăzute, raționalizate, îndreptate și orientate în așa mod, încât să închidă parcele mari de teren arabil, în interiorul cărora s'au despartit loturile coloniștilor sau ale băștinașilor.

Așezările omenești, centre de colonizare sau vetre de sat existente sau pe cale de a fi înființate, au beneficiat de foarte largi posibilități, pentru o bună întocmire a lor.

Instituțiunilor ca : școli, biserici, cantoane, grăniceri, etc. li s'au rezervat deasemeni terenuri în limita loturilor de colonizare.

În sfârșit, prin lucrările de comasare s'au lăsat, mai cu seamă în județul Caliacra, suprafețe importante de împădurire și cu destinația de a servi atât pentru plantarea perdelelor de protecție, cât și a pâlcurilor de pădure, spre a se ridica astfel procentul păduros al regiunii și, indirect, randamentul agriculturii locale.

Capacitatea, dârzenia, perseverența, munca și tactul funcționarilor, ingineri agronomi și topometri, cari au executat aceste lucrări în condițiuni de confort, de igienă și de siguranță foarte precare, se cuvine a fi menționate, ca titluri de merit deosebite.

Dispozițiunile de comasare au fost aplicate pe teren de către o comisiune specială, pe bază de delegațiuni, date inginerilor particulari, autorizați de direcțiunea Cadastrului.

Ultima operațiune, statornicirea coloniștilor pe loturi atribuite, ca și a băștinașilor, a fost îndeplinită de către aceiași ingineri, în asistență și cu colaborarea organelor agricole din județele respective.

Pentru ca numărul nemulțumișilor să fie redus la minum, regulamentul a fost modificat, îngăduindu-li-se contestația la Direcția Cadastrului, în termen de 15 zile dela darea în primire a loturilor.

Întreg acest plan de lucrări este rezumat în tablourile ce urmează :

Situația întinderilor totale ale terenurilor necomasabile și comasabile

JUDEȚUL	Intinderea totală Ha	Domeniul public necomasat cuv. Stat. Ha	Necomasabil cuv. băștinașilor Ha	Total necomasabil Ha	Total comasabil Ha
Caliacra	425.009,74	50.523,04	6.513,04	57.036,08	367.973,58
Durostor	307.307,69	68.038,70	9.469,64	77.508,34	229.799,35
Total general . . .	732.317,43	118.561,74	15.982,68	134.544,42	597.772,93

În categoria terenurilor necomasabile, cuvenite statului, se cuprind suprafețele ocupate de șosele, drumuri de exploatare, terenuri improductive, islazuri, care au întrecut necesitățile și nici nu au putut fi date ca terenuri de cultură, zonele de frontieră, armanele, grădinile, pădurile ; iar terenurile necomasabile ale băștinașilor sunt alcătuite din conace, vii, grădini, plantații de pomi, armane și păduri.

Atribuirea terenurilor rămase pentru comasare.

JUDEȚUL	Atribuit băștinașilor cu hotărâri definitive		Cuvânt statului din treimi și domeniiale Ha	Rezervat pt. cei în litigiu Ha
	Nr. loturilor	Suprafețe Ha		
Caliacra	12.323	182.709,59	173.761,10	11.502,89
Durostor	18.373	86.939,61	115.250,95	27.609,29
Total general . . .	30.969	369.649,20	289.011,55	39.112,18

Pentru cele 39.112,18 ha. trecute ca rezervă pentru cei cu procese nedefinitivate, s'au întocmit proiectele de comasare, potrivit cărora vor reveni: Băștinașilor 20.000 ha.
 Statului 9.760 „
 Rezervele pentru ultimele litigii 9.352 „
 Celor 289.011,55 ha. terenuri preluate de Stat li s'a dat următoarea destinație :

JUDEȚELE	Rezerve de interes general Ha	Loturi pt. colonizare Ha
CALIIACRA	66.281,24	107.479,76
DUROSTOR	52.751,45	62.497,98
TOTAL	119.032,69	169.977,74

Rezervele de interes general — 119.032,69 ha. — au fost re-partizate după cum urmează :

	JUDEȚELE		Total general
	Caliacra	Durostor	
Islazul băștinașilor	11396,15	1776,54	29172,69
Islazul coloniștilor	8304,30	5697,43	14001,73
Islaz comunal	15127,24	7116	22243,24
Vetre de sat pentru coloniști	4693,00	1869,98	6562,98
Cimitire	657,90	531,45	1189,35
Școale	2294,60	1785,22	4079,82
Biserici	1854,40	1162,95	3017,25
Geamii	979,73	1191,54	2171,27
C. A. M.	6,85	59,11	65,96
Cantoane	351	332,42	683,42
ONEF.	510,66	551,00	1061,66
Camere de agr. și lot. dem.	1113,85	1133,15	2247,00
Pentru împădurire	3635	514,30	4148,30
Pensionari militari	20	125	145
Cavalerii ordinului Mihai Viteazul .	175	700	875
Pepiniere silvice în parcuri	569,77	61,19	630,96
Vetre de sat la băștinași	12.629,80	10.987,80	23.617,60
Ferme	350	252	612
Bunuri mici	536,24	469,46	1004,70
Diferite : grăniceri, jandarmi, meseriași .	1074,68	427,01	1501,69

În felul acesta comasarea în Cadrilater se poate socoti ca fiind cu desăvârșire terminată.

e) Colonizarea

Pentru Dobrogea Veche, chestiunea colonizării acestei provincii intrate din nou în stăpânirea noastră se punea cu acuitate încă dela anexarea ei.

Și aceasta, nu numai din motivul economic al punerii în valoare a acestui teritoriu, prin aducerea unui spor de forțe muncitoare, nici numai dintr'un interes social, interesând țara întreagă, cum ar fi acela al echilibrării reparației numerice a populației, pe regiuni, prin deplasări de mase, cât din imperativul național al întăririi elementului etnic în această parte a României.

Firește că fiecare din considerațiunile enumerate are țaria sa, dar nu încapе îndoială că ultima este precumpănitoare, fiind reclamată de o anume situație demografică și de o bună încadrare națională.

În *Dobrogea Nouă*, colonizările s'au făcut în special după normele stabilite de două legi. Prima, legea colonizării, promulgată în

Iulie 1930 și modificată parțial în 1932 și 1933, — prevede alcătuirea unui fond imobiliar, pentru colonizare, din toate terenurile rămase disponibile prin aplicarea legilor de reformă agrară, legilor pentru organizarea Dobrogei Noi și a operațiunilor de comasare, precum și din toate pământurile, proprietatea Statului, proprii pentru cultură, ca și din locurile ce s'ar defrișa sau asupra cărora Statul își va exercita dreptul de preemțiune.

Operațiunile de colonizare se încredințau unui serviciu anume creat, Oficiul Național al Colonizărilor, care —, potrivit dispozițiilor din lege, — avea să țină seamă la alegerea coloniștilor, de starea lor fizică, de vârstă, de situația lor familiară, de profesiunea lor și de capacitatea lor legală întru exercitarea drepturilor civile și politice.

Pentruca opera de colonizare să dea bune rezultate, era necesar ca ea să se facă după un plan bine stabilit, care să pună centrul de greutate pe mărimea lotului, astfel ca el să aibă o valoare economică de sine stătătoare și pe creerea centrelor de colonizare, pentrucă numai adunci când convoiuri numeroase de oameni — de aceeași proveniență — sunt așezate în sate compacte, colonizarea capătă caracter de permanență și de trăinicie, care impune. Altfel, individul izolat, fie el înzestrat cu oricâte aptitudini și înarmat cu oricăta bunăvoință, transplantat într'un mediu nou, ignorat și vrăjmășit de elemente ostile lui, se va degrada și risipi.

De acea legiuitorul a statuat și mărimea lotului și principiul centrelor, după cum a prevăzut locul și întinderea vetrelor de staț, a locurilor de casă și grădină, precum și a tuturor rezervelor necesare pentru îndrumarea economică și culturală a coloniștilor și a satisfacerii nevoilor lor de această natură.

A doua lege, din 1936, legea privitoare la regimul colonizării, și regulamentul ei din 1937, păstrează — în linii mari — normele stabilite anterior, dar punând accentul asupra operii de colonizare în sine mai mult decât asupra colonistului cu interesele sale particulare, — apărându-i totuși perfect drepturile — introduce o serie de preferințe în ceea ce privește îndreptățirea la colonizare și un număr de restricțiuni, — toate tinzând la împlinirea rosturilor ei adevărate.

* * *

Primii coloniști veniți în *Cadrilater*, începând încă din 1925, au fost Macedonenii, iar cei din Regat au început să vie de prin 1926. Primele aprobări de colonizare — pentru ambele categorii —, s'au

dat în 1928 și de atunci incontinuu până în prezent. S'au acordat înlesniri pentru cazarea lor, astfel că aproape jumătate din numărul caselor de locuit sunt construite de O. N. A. C., cu materiale dela O. N. A. C., sau obținute odată cu loturile din preemțiuni sau din convențiuni, — restul fiind construite sau cumpărate de coloniști. Coloniști sunt scutiți de impozitele adiționale, iar plata ratelor la case curge după trecerea a 7 ani dela predarea lor.

În acest chip, în *județul Caliacra*, cu un fond imobiliar de 132.340 ha., s'au înființat **165 centre de colonizare** și au fost aprobați **11.406 coloniști, capi de familie**, pentru cari s'au construit 4496 case în valoare totală de lei 146.863.842. Dintre coloniștii aprobați, circa 7.500 sunt din Vechiul Regat, 2.500 sunt Macedoneni, restul Bănățeni sau Ardeleni. Oficiul Național al Colonizărilor a înființat în acest județ 12 puțuri, pentru care a cheltuit 811.294 lei.

În *județul Durostor*, cu un fond imobiliar de 85.992 ha., s'au înființat **114 centre de colonizare** și au fost aprobați **8390 coloniști, capi de familie**, pentru cari s'au construit 2277 locuințe, în valoare de 84.298.530 lei.

Dintre coloniști, circa 3.500 sunt Macedoneni, iar restul din Vechiul Regat, în special din județele dela Dunăre. O. N. A. C.-ul a făcut în acest județ 2 sonde de apă, pentru care a cheltuit 5.053.567 lei și 14 puțuri, în valoarea de 1.246.000 lei.

În ambele județe s'au acordat ajutoare coloniștilor, în seminte și unelte, în sumă totală de 30.000.000 lei.

Astăzi coloniștii au loturi tip de câte 5, 10, 15 ha. O mențiune specială merită colonizarea foștilor militari, căroro li s'au acordat condițiuni cu totul speciale: loturi de câte 25 ha. și — în plus — 75 ha în arendă cu preț favorabil.

În ceea ce privește starea materială și socială a coloniștilor, aproape 3/4 dintre ei, — cari au fost buni gospodari și în locurile lor de origine, și au venit în Dobrogea cu dragoste de muncă și râvna de a avea o gospodărie și cari au avut mijloacele de a-și procura inventariul necesar, apoi Macedoneni întreprinzători, harnici, isteți, desprinși din centre de luptă crâncenă pe teren național și economic — toți aceștia au izbutit să-și întemeieze gospodăriile și vor schimba înfățișarea locurilor pe care le-au ocupat.

Ceilalți nu au izbutit și nici nu vor izbuti să-și înjghebeze o gospodărie demnă de un agricultor cu 10 ha. pământ arabil.

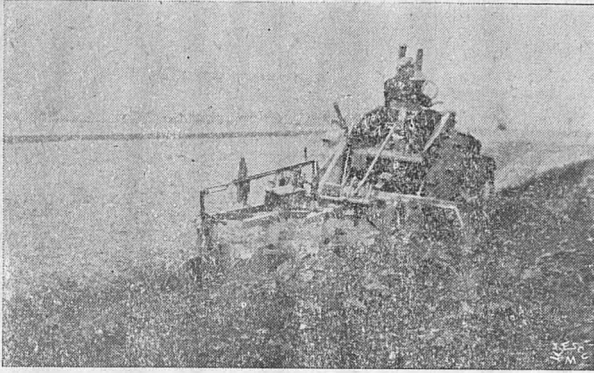

Fig. 1. Desmiriștire cu tractoare. Camera agricult. Durostor

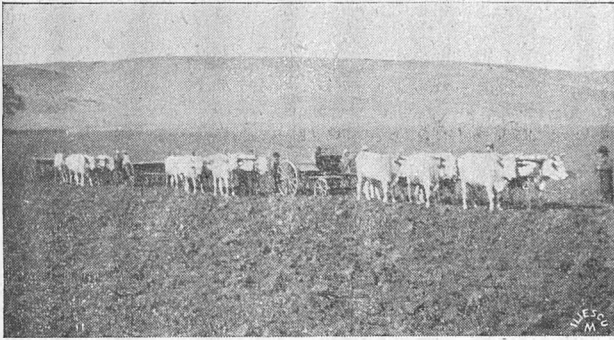

Fig. 2. Ferma Bazargic. Țelaje de boi la semănat

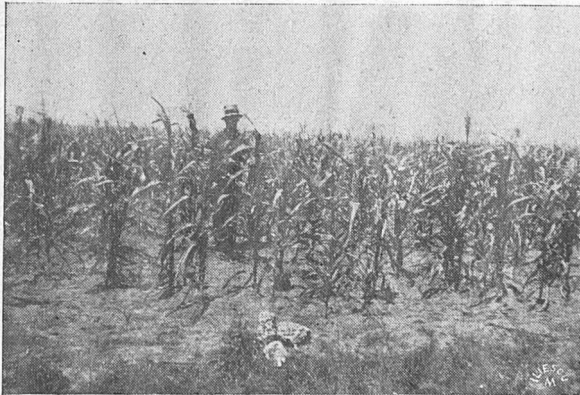

Fig. 3. Lot demonstrativ de porumb în com. I. Gh. Duca Caliacra

Fig. 4. Lot cu porumb cultivat rațional în com. I. Gh. Duca, Caliacra

Fig. 5. Demonstrații de muratul porumbului de nutreț
com. Calipetrova — Durostor

Fig. 6. Căratul recoltei de pe câmp în jud. Caliacra

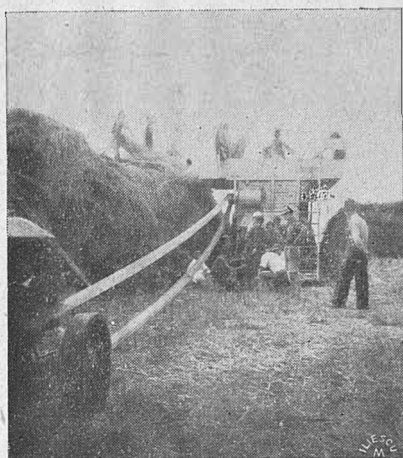

Fig. 8. Treeratul la curtea unui mare proprietar din Caliacra

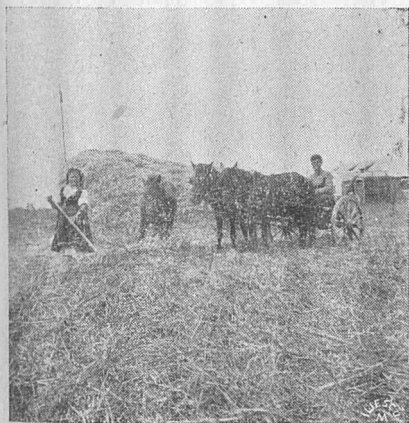

Fig. 7. Treeratul cu cai la coloniștii din Caliacra

Fig. 9. Treeratul în curtea unui colonist bănățean din jud. Caliacra

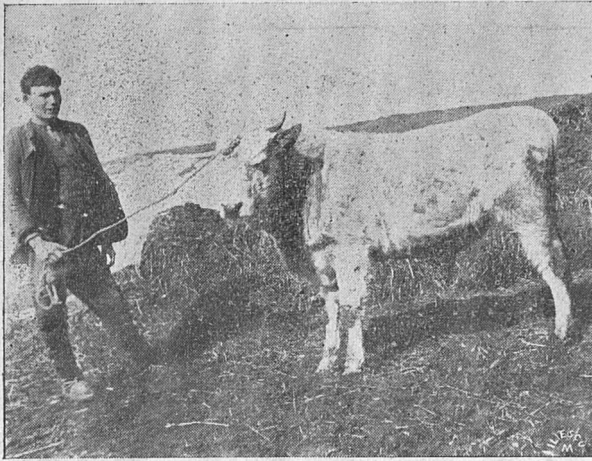

Fig. 15. Tăuraș de un'an jum., rasă de stepă. Proprietar : colon. I. Tașa, com. Cocina — centrul Apostol Mihail (Ascii)

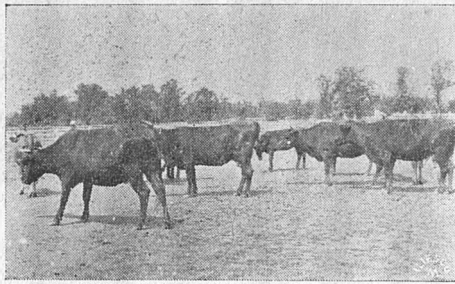

Fig. 16. Ferma Bazargic : un grup de vaci roșii din Sud. Basarabiei

Fig. 17. Turma de oi a colon. Leonida Caraman, com. Sarsânlar — Durostor

Fig. 10. Recoltarea Floarei Soarelui în jud. Caliacra

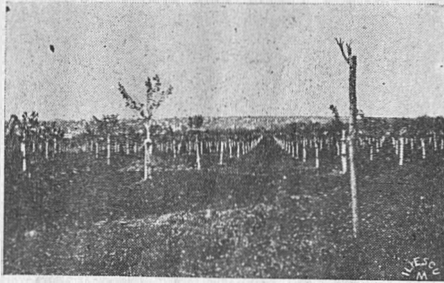

Fig. 11. Ferma Bazargic : o plantațiune tânără de pomi roditori

Fig. 12. Insămânțarea cu mână a pueților de pomi,
la pepiniera Camerei Agricole — Durostor

Fig. 13. Impachetarea strugurilor „Ăfuz Ali“ și „Razachie roșie“
la via Frații N. și P. Călinescu — Silistra

Fig. 14. Standul probelor de vinuri din Pavilionul grădinii publice
„Dunărea“ — Silistra

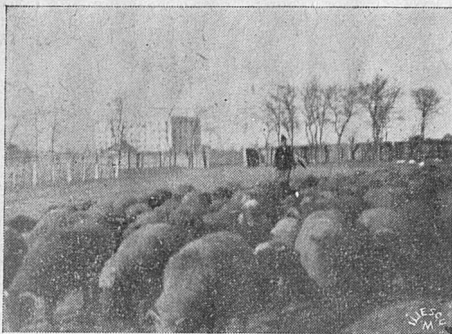

Fig. 18. Ferma Bazargic : Oi mulgări de rasă Kárnabat și Țigăi dobrogene

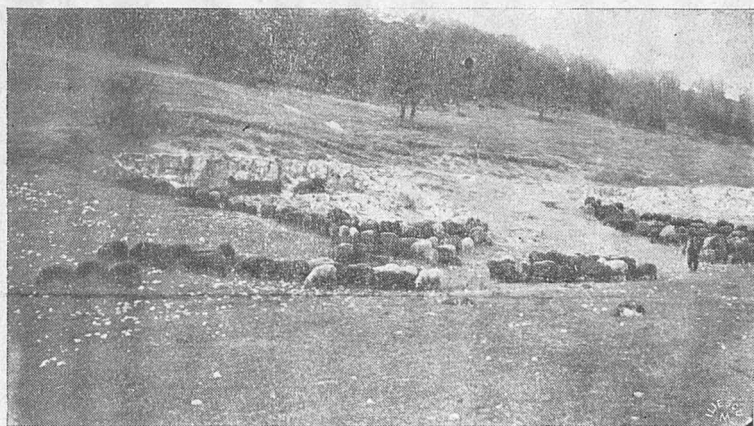

Fig. 19. Grup de oi din rasa „Țigaie“. Com. Srebârna — Durostor

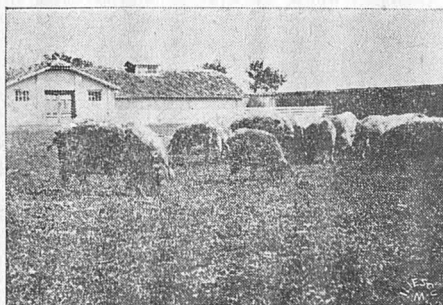

Fig. 20. Ferma Bazargic : Turmă de porci din rasa Mangalița

Fig. 21. Ferma Bazargic : grajduri și remize

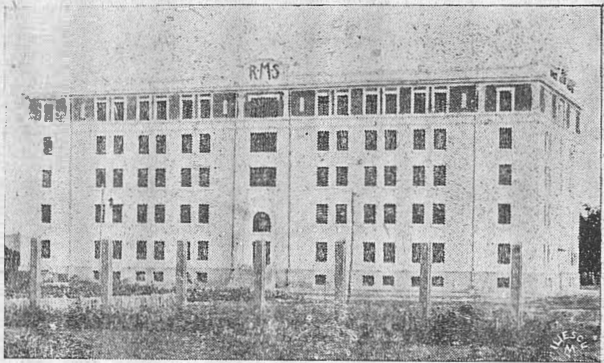

Fig. 22. Depozitul de fermentare R. M. S. Silistra

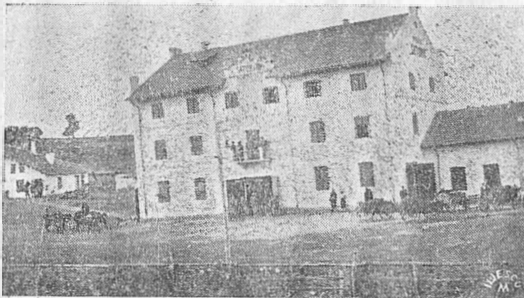

Fig. 23. Moara „Saturn“, Soc. an., com. Hogeachici — Durostor-

Fig. 24. Grup de Macedo-Români din Gramostea, stabiliți în com. Sarsânlar — Durostor

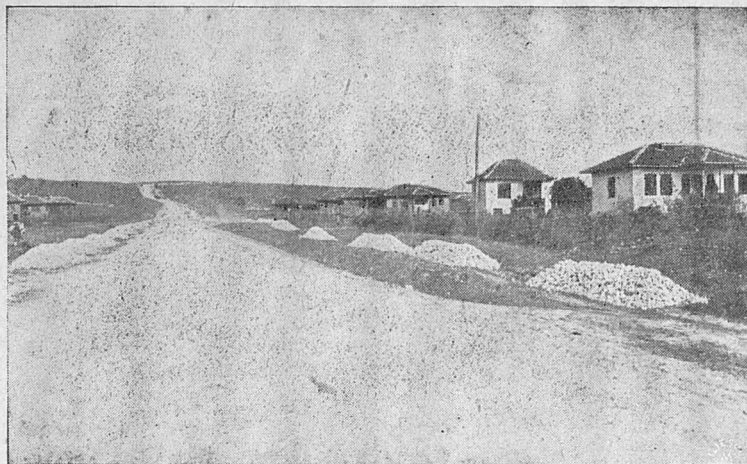

Fig. 25. Com. Gramostea – Durostor, înființată de coloniști Macedo-Români

Fig. 26. Gospodărie de Macedo-Român

Fig. 27. Idilă macedo-română la fântână

Fig. 28. Fântână în satul Regina Maria – Caliacra

Fig. 29. Aprovizionarea cu apă în com. I. Gh. Duca — Caliacra

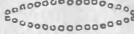

Fig. 30. Prelucrarea lânii la Români macedoneni din Cadrilater

Fig. 31. Echipa Regală cu sătenii la lucru în Cadrilater

În general însă toți sunt mulțumiți, iar opera de colonizare, care este încă în plină desfășurare, — dacă va fi însoțită și de înfăptuiri culturalo-sociale, lucrul pe care înființarea Serviciului Social și obligativitatea muncii de folos obștesc îl înlesnește cu mult, — își va da curând frumoasele roade, dorite de toată lumea.

ORGANIZAȚIA DE CREDIT A DOBROGEI SUDICE

de VICTOR MORFEI
Banca Națională a României

Când, acum un sfert de veac, Dobrogea meridională a revenit patriei-mame, prin suferințele și sângele soldatului român, reconstituindu-se astfel Dobrogea lui Mircea cel Bătrân, domnitor — încă de pe la 1390 — peste amândouă țărmurile Dunărei, până la Marea cea mare și din mila lui Dumnezeu și stăpânitor al cetății Dârstorului (*et Tristri Dominus*), starea economică și financiară a celor două județe era la nivelul unor începuturi modeste. Integrate în ritmul început al progresului unei țări tipic agrare, lipsite de capitaluri de exploatare și finanțare, ele nu se puteau aștepta decât la sprijinul institutului bulgar de emisiune, etatizat, organizat într'un chip original, dar care oglindia tocmai penuria mijloacelor de capital comercial privat ale economiei naționale. Înființată la 1878, *Banca Bulgariei* — spre deosebire de marea majoritate a băncilor de emisiune — putea acorda direct credite personale, avansuri în cont curent contra gaj de mărfuri, ba încă și avansuri antreprenorilor și furnizorilor Statului, iar din anul 1907 și împrumuturi pe ipoteci de imobile urbane.

Alături de un sistem bancar timid, întâlnim în trecutul ceva mai depărtat, o formă interesantă de *cooperatie de credit*, cu începuturi în vechea stăpânire turcească.

După tratatul din 10 August 1913, Banca Națională a României, în urma unei anchete economice făcută la fața locului, împreună cu comisarul guvernului (*Victor Verzea*), sub conducerea D-lui *Victor Antonescu* (la acea dată Director al Băncii), a hotărât înființarea de sucursale la *Silistra* și *Bazargic*, care încep a funcționa chiar din anul 1914.

Politica de credit a institutului român de emisiune s'a bazat pe o *largă înțelegere a nevoilor locale*, fără nici un fel de asuprire a minorităților de origină mai nouă (Bulgarii) sau mai veche (Turcii); organismele financiare, create fie de inițiativa particulară, fie de inițiativa oficială, comerțul, industria și agricultura, s'au bucurat de sprijinul neprecupețit al Băncii Naționale a României.

După războiul cel mare, *inflația monetară* și mai apoi, după stabilizarea schimbului, *criza bancară* și *criza de credit*, care au condus la legea conversiunii datoriilor agricole și urbane din Aprilie 1934, a minat și în Dobrogea sudică, precum s'a întâmplat și aiurea, întreg edificiul de credit; în prezent, o *nouă reglementare a sistemului bancar*, pe baza legii pentru organizarea comerțului de bancă din 1934, este în curs de înfăptuire. Și de astădată, Banca Națională a României este la datorie.

A) CREDITUL COOPERATIST

Creditul popular și cooperatist în Dobrogea meridională este destul de vechiu. O instituțiune originală, formă avansată a economiei familiale — și la înfăptuirea căreia cred că au condus și necesitățile de ordin fiscal (plata *haraciului* către Poartă) — erau așa numitele *Coșare de rezervă*. În ele se depozita plusul de cereale ale satului destinat a servi apoi, în anii de secetă, drept fond pentru însămnări și hrană și desigur pentru împrumuturi în natură gospodăriilor „*cis-luite*“ ce nu puteau împlini dările; atât „capitalul“ cât și „dobânda“ se restituiau tot în natură.

Despre o cooperăție în sensul modern al cuvântului, nu se poate vorbi decât de pela anul 1852, când domnea sultanul *Medgid*, preocupat într'o măsură apreciabilă de chestiunile sociale ale imperiului ¹⁾. La 1852, acest sultan democrat stabilește, între altele, un plafon al dobânzilor pentru împrumuturile contractate de sătenii din vilaetul dunărean. Tot el numește guvernator al acestui vilaet pe *Midhat Pașa*, deasemenea un democrat convins, care își ia de ajutor pe *Ismail Kemal Bey*. *Midhat Pașa*, făuritorul primei constituții turcești, a încercat și a reușit să pună în practică teoriile occidentale ale epocii (făcuse călătorii de studii în Apusul european), mai ales pe acelea privitoare la protecțiunea clasei țărănești prin organizarea cooperăției; el păstrează *Coșarele de rezervă* și le pune sub supravegherea *Caselor de ocoale*, cărora le impune și rolul de a negocia surplusul de producțiune cu cel mai mare folos pentru locuitorii vilaetului.

La 1864 se edictează un *statut-tip* al Caselor de ocoale, bazat pe următoarele principii:

1. *Capitalul* Caselor de ocoale urma a se constitui din surplusul

¹⁾ Ep. BALAMACHE, Cooperăția în România întregită și țările vecine, vol. II, Chișinău 1924, pg. 39—43 (după economistul bulgar Dascalov).

cerealelor ce se vor inmagazina în coșarele de rezervă și se vor negocia în comun ;

2. *Fondurile* se puteau utiliza numai pentru împrumuturi populației agricole rurale ;

3. *Dobânda* maximă era fixată la 12%₀ ;

4. *Administrarea* fondurilor se făcea de patru casieri (doi turci și doi creștini), aleși de populație, unul cumulând și funcțiunea de secretar ;

5. *Controlul* era încredințat autorității comunale și județene, sub stricta supraveghere a guvernatorului și subalternilor săi.

În ajunul războiului ruso-turco-român, Casele de ocoale din Cadrilater aveau un fond de 9.164.193 piaștri, repartizat astfel pe cazale:

Silistra	3.019.460	piaștri
Dobrici	3.303.933	„
Balcic	1.965.980	„
Turtucaia	874.820	„

Din cauza războiului, Casele de ocoale au suferit mult și s'au desorganizat. Comisarul împăratului rus, *Kondakov Korsakov*, le adaptează și le transformă în *Case agricole*, alcătuind și un nou statut-tip ; se adoptă formula cotizațiunii benevole (în bani sau în cereale) în locul formulei de economie forțată și se introduce și contribuția comunelor.

Surplusul de beneficii, după remunerarea capitalului, era destinat îmbunătățirilor de ordin obștească (construcțiuni de școale, șosele, cișmele, etc.). După 1878, simțindu-se nevoia de mărire a fondurilor, s'a mai hotărât ca fondurile orfanale, administrate de *muftii*, să se depună la Casele agricole, care aveau obligațiunea de a le conserva și fructifica. Mai târziu, s'a ajuns ca aceste Case agricole să obțină credite dela *Banca Națională a Bulgariei* și dela *Creditul Agricol* din Sofia. Spiritul de asociație s'a dezvoltat neconținut și, sub impulsul ocrotitor al oficialității românești, Dobrogea sudică a ajuns să poseadă astăzi una din cele mai puternice organizații cooperatiste din țară — cel puțin sub raportul numărului unităților de credit popular și al membrilor asociați.

După datele *Casei Centrale a Cooperăției*, activau, la 31 Decembrie, un număr de 105 unități cooperatiste cu 23.439 membri, repartizate astfel :

FELUL COOPERATIVELOR	Activează la :		Nr. membrilor	
	orașe	sate	urbani	rurali
Cooperative de credit	17	57	5.071	9.394
Cooperative de aprovizionare și vânzare	5	11	556	3.052
Cooperative de producțiune	2	4	322	906
Cooperative de consum	3	6	3.313	825
Totaluri	27	78	9.262	14.177

In ceea ce privește distribuția pe județe, ea este următoarea :

JUDEȚUL	Creditul		Aprov. și vânz		Producție		Consum	
	n=rul	membri	n=rul	membri	n=rul	membri	n=rul	membri
Caliacra	28	5.047	6	829	5	887	1	1.936
Durostor	46	9.418	10	2.779	1	341	8	2.202
Total	74	14.465	16	3.608	6	1.228	9	4.136

Se observă că organizațiile cooperatiste de credit (bănci populare) sunt cele mai numeroase și mai puternice ¹⁾.

Din cercetarea structurii pasivului și activului acestor cooperative ²⁾ se desprind unele concluziuni care merită a fi relevate. Astfel, sub raportul mijloacelor de finanțare, constatăm următoarele :

1. Fondurile proprii însumează lei 41,274.799 și sunt trecute în bilanț sub rubricile :

Capital social	Lei 29.342.907
Fonduri de rezervă	„ 3.152.359
Alte fonduri ³⁾	„ 8.779.533
Total	Lei 41.274.799

Din această sumă, lei 28.250.144 reprezintă mijloacele proprii de finanțare ale băncilor orășenești, iar lei 13.024.655 reprezintă fondurile băncilor sătești.

2. Mijloacele de finanțare străine se urcă la lei 42.935.056, din care lei 23.576.619 figurează în pasivul băncilor orășenești, iar

¹⁾ In anexa I și anexa II dăm numele băncilor populare, sediul și anul înființării.

²⁾ A se vedea în anexa III, bilanțul concentrat al celor 74 de bănci populare.

³⁾ In general, fonduri de amortizare (a creanțelor dubioase, a imobilizărilor, etc.) precum și dobânzi rezervate, calculate asupra datoriiilor în conversiune și în suferință.

lei 19.358.437 în pasivul celor sătești. Totalul fondurilor împrumutate se descompune astfel :

<i>Depuneri spre fructificare . . .</i>	<i>Lei 17.572.775</i>
<i>Organizații cooperatiste . . . „</i>	<i>13.498.501</i>
<i>Alți creditori „</i>	<i>11.863.780</i>
Total . . .	Lei 42.935.056

Sub raportul *plasamentelor*, bilanțul cooperativelor de credit se prezintă astfel :

1. *Activul lichid* însumează 7.253.669 lei, din care numerarul efectiv și disponibilitățile la vedere, aflate în depozit la diverse instituțiuni, reprezintă 5.184.397 lei, restul de 2.069.272 lei reprezentând valoarea portofoliului de titluri de rentă și valoarea participațiunilor la instituțiile cooperatiste de gradul al doilea.

2. *Sumele împrumutate* ating un total de lei 27.100.611.

3. *Imobilizările* (imobile, mobilier, instalațiuni, etc.) sunt trecute în bilanț cu lei 3.077.245.

4. *Datoriile supuse regimului de lichidare pe termen lung*, conform legii conversiunii, figurează cu lei 21.752.316.

Din analiza cifrelor de mai sus rezultă că atât mijloacele proprii de finanțare cât și mijloacele streine sunt imobilizate și că lipsa de elasticitate a activului este foarte accentuată.

Situația apare și mai grea dacă luăm în considerare și golul provocat în activul bilanțului de pagubele rezultate din reducerile acordate, pe baza legii, debitorilor conversioniști. La data de 31 Decembrie 1936, *pagubele la creanțele în conversiune* sunt menținute încă în bilanț cu importanta sumă de 14.187.322 lei. Problema asanării băncilor populare nu este o problemă specifică Dobrogei meridionale, ci una generală, a întregii organizații cooperatiste din țară. Operațiunea de asanare s'a și început sub auspiciile *Băncii Centrale Cooperative* și cu concursul *Statului*. Termenul de asanare coincide cu durata de aplicare a legii conversiunii care este de 17 ani și jumătate (până la 1951). Din cele 74 de unități, au fost asanate un număr de 51 bănci (opt bănci populare orășenești și 43 sătești); fondurile atribuite în acest scop, dar care se vor achita în perioada mai sus arătată, se urcă la 10.554.461. Termenul prea lung fixat pentru asanare lasă întreagă însă problema ilichidității bilanțului și nevoia de credite nouă este absolut imperioasă, cu atât mai mult cu cât este necesar a se întări eco-

nomicește populațiunea recent colonizată, lipsită încă de utilaj și inventar agricol. Remunerarea fondurilor băncilor populare constituie deasemenea o problemă, care se pune cu toată acuitatea ; un număr de 20 de unități au avut pierderi (în total lei 1.484.002), gestiune excedentară nu apare decât la 24 de bănci (în total lei 771.066), iar 30 de unități, inactive, au încheiat bilanțuri fără rezultate pozitive sau negative.

O categorie de cooperative care a luat o dezvoltare mare o formează *cooperativele de consum*. Mijloacele de finanțare proprie se urcă la lei 6.763.593, întrucâtva în disproporție cu fondurile străine care figurează cu lei 13.581.402. Lipsa de lichiditate a plasamentelor și pagubele produse de legea conversiunii paralizează activitatea și la acest gen de cooperative, producând noi goluri de gestiune (deficit lei 3.965.373), astfel că o redresare fără noi credite și fără asanare, nu este posibilă.

O situațiune financiară mai bună au *cooperativele de aprovizionare în comun*. Iniințate, în cea mai mare parte, în perioada descendentă a crizei de lichiditate a instituțiilor de credit, au fost ferite de pierderi prea mari la convertirea datoriilor.

Bilanțul lor sintetic, la data de 31 Decembrie 1936, se prezintă astfel :

1. Fondurile proprii însumează lei 5.130.391, din cari lei 2.525.766 reprezintă capitalul social.
2. Creditorii figurează cu lei 3.742.916.
3. Numerarul și disponibilul la vedere, în depozit la diverse instituții, se urcă la lei 2.934.144.
4. Totalul sumelor împrumutate este de lei 2.904.327.
5. Mărfurile în depozit (mașini și unelte agricole) sunt trecute cu 783.731 lei.
6. Valoarea imobilelor și mobilierului este de lei 1.942.649.

Gestiunea, considerată în general, a fost excedentară cu lei 126.571.

Cooperativele de producțiune sunt mai reduse ca număr ; fondurile de lucru sunt, într'o mare proporție, împrumutate.

Ăcestea sunt trecute în pasivul bilanțului cu 5,374.015 lei față de 2,293,814 lei cât însumează fondurile proprii. Plasamentele sunt lipsite de lichiditate, imobilizările cele mai importante fiind reprezentate de contul materiilor prime și de contul imobilelor. Contul de profit și pierderi este deficitar.

* * *

Unitățile cooperative de gradul II sunt reprezentate prin cele două federale: *Banca Federală „Cadrilaterul“* — înființată în 1925 — cu sediul la Bazargic și *Banca Federală „Dobrogea“* cu sediul la Silistra, înființată în anul 1926 (prin fuzionarea *Băncii Federale „Infrățirea“* din Silistra ¹⁾ și *Băncii Federale „Dobrogea“* din Ostrov ²⁾).

Numărul unităților cooperatiste de gradul I, federalizate, este de 98. Totalul fondurilor de lucru ale federațiilor însumă, la finele anului 1937, aproximativ 15.000.000 lei, din cari 6.600.000 lei reprezintă finanțarea proprie, iar 8.400.000 lei finanțarea streină; plasamentele constau în împrumuturi acordate Băncilor populare și sunt, în general, imobilizate.

B) CREDITUL BANCAR

Astfel, cum am arătat la începutul acestui articol, sistemul bancar în Dobrogea sudică, acum un sfert de veac, se sprijinea mai mult pe concursul *Băncii Naționale a Bulgariei* și al *Creditului agricol* din Sofia, care aveau agențe în principalele orașe ale regiunii, ba chiar și în satele mai răsărite.

Alimentarea pieței cu credite se făcea prin mijlocul scontului de polițe, al împrumuturilor pe ipotecă și pe gaj de mărfuri, tiluri de rentă și metale prețioase. Este de reținut tehnica simplificată în acordările de avansuri, bazate pe solidaritatea debitorilor, precum și termenele lungi de rambursare, legate de epoca strângerii și valorificării recoltelor, precum și lipsa așa numitelor bănci prezentatoare de scont, intermediare între debitori și banca de emisiune, care scumpesc considerabil creditul.

Existau, desigur, și mici bănci locale ca spre ex.: Banca Gherdap, Banca Comercială Bulgară, Banca Unirea, Banca Viitorul, Banca de Nord, etc., dintre care unele, deși anemiate de evenimente, ființează și astăzi.

În prezent, activează și își publică bilanțurile în organul oficial al Consiliului superior bancar, următoarele bănci :

¹⁾ Înființată în 1915.

²⁾ Înființată în Octombrie 1913.

NUMELE BĂNCILOR	SEDIUL	Anul înființării
Banca Caliacra ¹⁾	Bazargic	1923
Banca Viitorul	"	1895
Banca de Industrie și Comerț dobrogean	"	1922
Casa de Credit a Agricultorilor din Caliacra ²⁾	"	1926
Banca Unirea ³⁾	Balcic	1894
Banca Durostorului	Silistra	1920
Banca de Credit Dunărean	"	1922
Banca comercială	"	1928
Casa de Credit a Agricultorilor din Durostor	"	1925

Dintre băncile existente, cea mai veche este Banca Viitorul, înființată în anul 1895, sub denumirea de *Bădașnost*, cu un capital inițial de 30.000 leva, mărit succesiv până la 12.000.000 lei.

După situațiile încheiate la 30 Iunie 1937, date publicității, *fondurile proprii* ale băncilor mai sus citate erau următoarele :

B A N C A	Capital	Fond de rezervă	Alte fonduri	Total
Banca Caliacra	10.000.000	1.852.872	105.160	11.958.032
Banca Viitorul	12.000.000	849.360	416.916	13.266.276
Banca de Industrie și Comerț dobrogean	16.000.000	—	4.242.734	20.242.734
Casa de Credit a agric. din Bazargic	4.589.567	—	—	4.589.567
Banca Unirea	2.000.000	299.647	—	2.299.647
Banca Durostorului	8.000.000	23.356	2.298.078	10.321.434
Banca de Credit dunărean	10.000.000	141.633	1.303.789	11.445.422
Banca Comercială	1.320.000	31.641	—	1.351.641
Casa de Credit a agric. din Silistra	1.000.000	—	—	1.000.000
Total lei	64.909.667	3.198.509	8.366.677	76.474.753

Este de reținut că, în conformitate cu dispozițiunile legii pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 1934, stabilindu-se un capital minim pentru bănci — după localitățile unde funcționează și după forma juridică de constituire, — băncile=societăți anonime cu un capital sub 10.000.000 lei, sunt obligate să=și mărească capitalul, fie prin noi aporturi ale acționarilor, fie prin fuzionarea cu alte instituții, evitând astfel punerea în lichidare forțată. În cursul anului 1936, *Banca Țăranilor* din Durostor a fuzionat cu Banca de Credit Dunărean.

¹⁾ Are și o sucursală la Silistra, înființată la 1 Iulie 1936.

²⁾ În lichidare.

³⁾ În lichidare, conform hotărârii Consiliului superior băncar.

Sub raportul finanțării streine, cifrele sunt următoarele (concentrate pe întreaga regiune):

1. *Creditori :*

din țară	16.102.436	18.744.933
din străinătate	2.642.497	
<i>2. Angajamente din reescont :</i>		
la Banca Națională a României	31.715.181	32.117.581
la alte instituțiuni	402.400	
3. <i>Efecte de plată :</i>		64.000
4. <i>Fonduri de pensii ale funcționarilor :</i>		289.202
Total lei		51.215.816

Din totalul fondurilor streine, reescontul la Banca Națională a României reprezintă 62,74 %; raportul fondurilor proprii la totalul mijloacelor de lucru este de aproximativ 60 %.

Creditorii „din streinătate“ apar la o singură bancă ce are intense legături cu Sofia (în special cu *Bălgarska Târgovska Banka*), iar cei „din țară“ sunt proveniți, în cea mai mare parte, din depuneri spre fructificare la vedere și la termen.

Compoziția activului băncilor sud-dobrogene este următoarea :

1. *Disponibilități lichide :*

Numerar în cassă	1.897.537
Disponibil la B. N. R., C. E. C., etc.	1.230.280
Portofoliu de titluri românești	4.092.562
Total lei	7.220.379

2. *Plasamente cu diferite grade de lichiditate :*

Portofoliu de scont	40.470.969
Debitori	26.996.334
Debitori conversioniști	40.158.882
Imprumuturi pe termen lung	10.182.485
Total lei	117.808.670

3. *Imobilizări :*

Imobile	7.779.594
Mobilier	736.527
Total lei	8.516.121

4. *Pierderile rezultate din aplicarea legii conversiunii* sunt trecute în bilanțuri cu cifra totală de lei 8.425.859; este un gol important (aproape 13% din capital), care va trebui eliminat din activ prin prelevări din fondurile proprii și din beneficiile viitoare sau prin aranjamente cu creditorii, în cadrul art. 52 din legea conversiunii.

Rezultatele de gestiune sunt deficitare, din cauza regiei ridicate și a veniturilor mici determinate de înghețarea plasamentelor. La data de 30 Iunie 1937, totalul veniturilor a fost de 3.686.801 lei, în timp ce cheltuelile, amortismentele obligatorii și dobânzile plătite creditorilor, au însumat 4.119.283 lei.

În afară de băncile locale, mai activează în această parte a țării și *sucursalele marilor bănci* din capitala țării și anume: *Banca Românească* și *Banca de Scont a României*. Totalul împrumuturilor acestor bănci (șcont și împrumuturi sub toate formele), figurând în situațiile primului semestru al anului 1937, au fost de aproape 30.500.000 lei; față de resursele mari de care dispun centralele lor, acestor bănci le revine rolul finanțării industriilor și al întreprinderilor care au nevoie de credite pe termen lung.

În special, în Dobrogea sudică ele au contribuit, împreună cu băncile locale, la întărirea elementelor românești recent colonizate, precum și la finanțarea operațiunii de trecere în proprietatea lor a bunurilor populației turcești care a emigrat. Este profund regretabil că o parte din aceste bunuri au intrat în stăpânirea Bulgarilor, căroro li s'au deschis credite speciale de băncile din Bulgaria, prin intermediul câtorva bănci locale cu caracter iredentist și național-bulgar. Se pare că guvernării noastre nu au dat, chiar dela început, atențiunea necesară importantei probleme a emigrării Turcilor, care putea duce nu numai la schimbări fundamentale în structura etnică a Dobrogei meridionale, dar și la întărirea economică a Bulgarilor; numai astfel se poate explica trecerea în mâinile acestora — în prima perioadă a emigrărilor — a peste 10.000 ha. de terenuri arabile și de peste 1000 de case. Abia în anul 1936, prin „convențiunea pentru reglementarea emigrării populației turcești din Dobrogea“, încheiată la 4 Septembrie între guvernul român și turc, s'a statuat că „prin însăși faptul prezentării cererii de emigrare, proprietatea bunurilor imobile rurale trece în posesia Statului român, bunurile urbane rămânând la libera dispoziție a proprietarilor“. Discriminarea relativă la dreptul de preemțiune al Statului, limitat numai în ceiace privește proprietatea rurală, a avut rezultate nefaste întărind și mai mult proprietatea imobiliară bulgă-

rească la orașe ; s'a salvat însă, într'o măsură apreciabilă, proprietatea rurală. Băncile locale românești și sucursalele marilor bănci din București au reușit să contracareze acțiunea băncilor bulgărești, finanțând operația de cumpărare a bunurilor rurale de către coloniștii și localnicii români. Prețul hectarului, inclusiv construcțiile, cu excepția celor ce au aparținut comunităților și *Evkafului*, a fost fixat la 6000 de lei. Transferul prețului se face prin creditarea la Banca Națională a unui cont al guvernului republicii turcești, care îl utilizează la cumpărări de mărfuri românești.

* * *

Un loc aparte îl ocupă, în organizația de credit a Dobrogei sudice, *Banca Națională a României*, institutul nostru de emisiune și scont, cu cele două agenții ale sale dela Bazargic și Silistra. Înființate în anul 1913, aceste agenții au început a activa din primele zile ale anului următor. Situația *avansurilor* făcute pieții la finele anului 1914, era următoarea :

AGENȚIA	S C O N T			L O M B A R D		
	Acordat	Achitat	Sold	Acordat	Achitat	Sold
Bazargic . . .	1.452.459	978.065	474.394	—	—	—
Silistra . . .	94.560	88.048	6.512	22.600	11.100	11.500
Total . . .	1.547.019	1.066.113	480.906	22.600	11.100	11.500

Activitatea de alimentare cu numerar a comerțului, industriei și agriculturii, a crescut neconținut și paralel cu necesitățile locale ; la finele anului 1937, *plasamentele* agențiilor B. N. R. au figurat în bilanțuri, astfel :

P L A S A M E N T E	Bazargic	Silistra	T o t a l
Portofoliu de scont	34.702.015	13.468.022	48.170.037
Datorii în conversiune	7.054.567	11.643.400	18.697.967
Imprumuturi pe lombard	230.120	624.800	854.920
Portofoliu gerat pentru Stat ¹⁾	402.655	1.140.166	1.542.821
Total Lei . . .	42.389.357	26.876.388	69.265.745

Totalul *creditelor de scont* acordate băncilor locale era, la data de mai sus, de 124.900.000 lei ; utilizarea lor s'a făcut însă cu oarecare prudență, garanțiile solicitorilor trebuind să fie de primul ordin.

¹⁾ Conform *Planului de stabilizare monetară* din 7 Februarie 1929.

C) CASELE DE ÎMPRUMUT PE GAJ

Aceste Case au luat ființă în anul 1915 prin „legea pentru înființarea Caselor de împrumut pe gaj agricultorilor și industriașilor“ din 11 Martie (modificată în 1917, 1919, 1922, 1925 și 1929). Scopul legii a fost de a crea organisme controlate de Stat, prin Ministerul de Finanțe, în fiecare capitală de județ, care să acorde împrumuturi pe bază de garanții reale: gaj de produse înmagazinate, de recolte prinse de rădăcini, materii prime, rente, obligațiuni și acțiuni sigure. În perioada postbelică, aceste instituții au avut un rol important în refacerea satelor și inventarului agricol distrus de războiu. Împrumuturile se acordau de un comitet local, în limita unui acreditiv deschis la *Banca Națională a României*, care făcea și serviciul de încasări și plăți și de administrație a Caselor județene. Iată *evoluția creditelor și avansurilor acordate* prin Casele de gaj din Bazargic și Silistra, în ultimii cinci ani (soldurile la finele anilor):

ANUL	BAZARGIC		SILISTRA		TOTAL	
	Credite	Avansuri	Credite	Avansuri	Credite	Avansuri
1933	10.000.000	9.949.619	3.000.000	2.367.102	13.000.000	12.316.721
1934	10.000.000	9.748.736	3.000.000	2.249.067	13.000.000	11.997.803
1935	10.000.000	9.348.638	3.000.000	2.149.022	13.000.000	11.497.660
1936	10.000.000	9.284.214	3.000.000	2.243.643	13.000.000	11.527.857
1937	10.000.000	9.872.081	3.000.000	2.960.024	13.000.000	12.832.105

Prin legea pentru înființarea *Institutului Național de Credit Agricol*, din 1 Aprilie 1937, s'a prevăzut că fondurile neplasate și plasamentele Caselor de gaj trec la această nouă instituție, în contul capitalului subscris de Stat. Este probabil că în locul Caselor desființate, Institutul își va crea sucursale pentru a continua, cu mijloace mult sporite, opera de finanțare a agricultorilor.

* * *

Din cele arătate, rezultă că organizația de credit din Dobrogea meridională se găsește într'un *moment critic*.

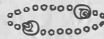
Ilichiditatea plasamentelor, golurile produse de legea conversiunii, precum și climatul de neîncredere care împinge la prudență în acordarea de noi împrumuturi, pun probleme care vor trebui neîntârziat rezolvate. Se impune în special:

- a) o politică de concentrare a forțelor financiare locale;

b) o epurare a unităților cooperatiste de credit, cu mențiunea și întărirea celor mai puternice ;

c) o conducere pricepută, pusă nu numai în slujba intereselor comerciale ale instituției, ci și în slujba intereselor permanente ale Statului, cu scopul final: *repunerea elementului etnic românesc în drepturile sale istorice.*

București, 31 Mai 1938.

Anexa I

Cooperativele de credit din jud. Durostor

NUMELE	SEDIUL	Anul înființării	NUMELE	SEDIUL	Anul înființării
Isbânda	Silistra	1926	Infrățirea	Chioseaidin	1922
Invățătorul duros-torean	"	1931	Progresul	Cocina	1914
Silistra	"	1914	Unirea	Cocular	1921
Banca Invățăt. din Durostor	"	1931	Toiașul Bătrâneșilor	Costlugea	1904
Istrul	Ostrov	1905	Unirea	Cuiușgiuc	1911
Regele Carol I	Turtucaia	1914	Inflorirea Delior-manului	Curtbunar	1924
Prima bancă populară	"	1910	Mircea cel Bătrân	Doișmular	1906
Principele Mihai	Acadânlar	1925	Invierea	Esechioi	1910
Speranța	Aidemir	1902	Eminescu	Gârlița	1907
Alfatar	Alfatar	1815	Pr. Nicolae	Galița	1908
Micul agricultor	Almalău	1904	Ion Cămărășescu	Garvan Cioara	1904
Solidaritatea	Acbunar Mic	1922	Frăție	Cetalgea Mare	1915
Spiru Haret	Babuc	1914	Mircea cel Bătrân	Hadâr Celebi	1915
Sf. Arh. Mihail și Gavril	Bugeac	1907	Progresul	Haschioi	1907
Plugarul	Cadichioi	1921	Unirea Plugarilor	Hogechioi	1922
Isvorul	Calmardeaua Mare	1925	Mircea	Lipnița	1903
Kiuciuk=Kainargi	" Mică	1916	Regina Maria	Pandaclia	1914
Viața	Calipetrova	1917	Carol I	Popina	1906
Canlia	Canlia	1904	Sf. Gheorghe	Safu Nou	1908
Speranța	Carageat	1922	Increderea	Safu Vechi	1914
Albina	Caraomer	1907	Balcanul	Siniru Nou	1923
Principele Mircea	Caraorman	1914	Inainte	Srebârna	1914
Țăranul	Carvan	1907	Carpați	Topci	1916

Anexa II

Cooperativele de credit din jud. Caliacra

NUMELE	SEDIUL	Anul înființării	NUMELE	SEDIUL	Anul înființării
Asoc. funcț. com. și jud.	Bazargic	1935	Frontiera	Cadieva	1928
Bazargic	"	1924	Unirea	Cuiuțuc	1926
B-ca Corp. didact.	"	1929	Înălțarea Domnului	Carali	1916
Dobrogea	"	1914	Infrățirea	Esibeu	1914
Progresul învățăt.	"	1932	Caliacra	Suiuțuc	1923
Româno-turcă	"	1921	Prințul Carol	Ghelengic	1926
Dobrogea Nouă	"	1936	Petia	G-1 St. Poetaș	1927
Unirea	Balcic	1926	Lumina	Preselești	1929
Cavarna	Cavarna	1925	G-1 Rasoviceanu	Rasoviceni	1929
Eroii	Balcic	1924	Stejarul	Stejarul	1929
Armanul	Arman	1926	G-1 Dragalina	Șabla	1925
Mircea cel Bătrân	Arnautcuius	1926	Furnica	Șpasova	1935
Brâncoveni	Brâncoveni	1928	Regele Carol I	Vladimirești	1914
Isvorul	Carasular	1926	Oltenia	Prisăcani	1924

Anexa III

Bilanțul cooperativelor de credit din Dobrogea sudică
încheiat la 31 Decembrie 1936

CONTURILE	Orășenești	Sătești	T o t a l
ACTIV			
Numerar și disponibil la diverse instituții	4.242.868	941.529	5.184.397
Efecte publice și participațiuni	567.297	1.501.975	2.069.272
Debitori	24.106.485	2.994.126	27.100.611
Datorii în conversiune	6.983.442	14.768.874	21.752.316
Reduceri la datoriile în conversiune	13.744.972	442.350	14.187.322
Ajutorul Statului pentru asanare	913.133	9.641.328	10.554.461
Mărfuri în comision	6.490.813	—	6.490.813
Imobile, mobilier, materiale	2.027.342	1.049.903	3.077.245
Conturi diverse	3.170.945	751.839	3.922.784
Pagube nete	122.780	1.361.222	1.484.002
Total activ	62.370.077	33.453.146	95.823.223
PASIV			
Capital social	18.121.988	11.222.919	29.342.907
Fonduri de rezervă	2.325.312	827.047	3.152.359
Alte fonduri	7.802.844	976.689	8.779.533
Creditori :			
— depuneri spre fructificare	7.915.306	9.657.469	17.572.775
— organizații cooperatiste	7.051.013	6.447.488	13.498.501
— alți creditori	8.610.300	3.253.480	11.863.780
Conturi diverse	9.803.000	1.039.302	10.842.302
Venituri nete	740.314	30.752	771.066
Total pasiv	62.370.077	33.453.146	95.823.223

Anexa IV

Bilanțul băncilor comerciale locale din Dobrogea sudică

ACTIV

încheiat la 30 Iunie 1937

PASIV

CONTURILE	LEI	CONTURILE	LEI
Acționari	1.877.500	Capital social	64.909.567
Numerar în casă	1.897.537	Fonduri de rezervă	3.198.509
Disp. la BNR., CEC. etc	1.230.280	Fonduri pentru amortizări .	8.365.677
Portofoliu de titluri român.	4.092.562	Fond. de pensie și ajut.funcț.	289.202
Portofoliu de scont . . .	40.470.969	Dob. revalorizate cf. leg.conv.	4.419.026
Debitori	26.996.334	Depuneri spre fructificare .	9.052.712
Debitori în conversiune .	40.158.882	Creditori din țară	16.102.436
Pierderi din conversiune .	8.425.859	Creditori din străinătate . .	2.642.497
Imprumuturi pe term. lung	10.182.485	Angaj. de reescont. la BNR.	31.715.181
Imobile	7.779.594	Ang. dereesc. la alte instituții	402.400
Mobilier	736.527	Efecte de plată	64.000
Conturi diverse	4.449.708	Conturi diverse	7.475.584
Conturi tranzitorii	8.353	Conturi tranzitorii	102.281
Cont. de rezultate negative	4.119.283	Conturi de rezultate pozitive	3.686.801
Total	152.425.873	Total	152.425.873

CONTURI DE GARANȚII :

Efecte comerciale în gaj	8.530.562
Ipoteци, cesiuni, mărfuri și garanții diverse . .	97.872.914
Titluri în gaj	7.381.000

REALIZĂRI TEHNICE ȘI ECONOMICE IN CADRILATERUL DOBROGEAN

de Prof. C. BUDEANU

și
Ing. ALEXANDRINA PETRESCU

Cadrilaterul dobrogean, format din județele Caliacra și Durostor, reprezintă o suprafață teritorială de 7726 km², adică 2,62 % din suprafața totală a României.

Populația Cadrilaterului, care este de cca. 2,1 % din aceea a întregii țări, se repartizează într-o proporție de aproximativ 19 % populație urbană și 81 % populație rurală¹⁾.

Această regiune, reintegrată în granițele patriei mame în anul 1913, a căpătat o importantă dezvoltare tehnico-economică sub impulsivitatea administrației românești și în cadrul economiei noastre generale.

De altfel realizările de până acum în acest domeniu pot fi privite ca lucrări în curs a unui program în extensiune.

În cele ce urmează vom relata principalele realizări referitoare la căile de transport construite în ultimii 25 ani și diversele aspecte ale dezvoltării industriale, economice și edilitare din Cadrilater.

1. *Drumuri*²⁾. Aceste lucrări sunt separate în două etape de războiul pentru desrobirea neamului din 1916—1918.

În intervalul 1913—1916 s'au executat în județul Caliacra cca. 163 km. drumuri noi, investindu-se un capital de aproximativ 2.445.000 lei antebelici. Valoarea actuală a acestor lucrări este de cel puțin 65.000.000 lei.

În intervalul 1918—1938 s'au executat în același județ următoarele lucrări:

a) Refaceri de șosele pe o lungime totală de cca. 280 km., pentru care s'a investit un capital de aproximativ 38.100.000 lei.

b) Construcții din nou împietruite pe o lungime totală de cca. 85 km., pentru care s'a investit aproximativ 25.800.000 lei.

1) După datele recensământului general din 1930.

2) După datele Direcțiunii tehnice de lucrări publice din Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor.

c) Lucrări nouă în terasamente pe o lungime totală de cca. 98 km. care au costat 980.000 lei.

În județul Durostor s'au construit cca. 272 km. șosele județene și comunale, a căror valoare totală se ridică la aproximativ lei 39.300.000.

Ășa dar din 1913—1938 în cele 2 județe ale Cadrilaterului s'au executat lucrări pe o lungime totală de cca. 900 km., investindu-se, aproximativ un capital de 170.000.000 lei.

În afară de cele de mai sus, s'au proiectat lucrări nouă de poduri și drumuri, care vor face obiectul viitoarelor campanii de lucru.

2. *Noi căi de comunicație.* — Problema noilor căi de comunicație cuprinde cele 3 mijloace de transport, în comun: căile ferate, liniile de autobuze și calea aeriană.

În perioada dinainte de războiu s'a realizat legătura de cale ferată cu linia Cernavodă—Constanța în următoarele etape¹⁾:

Porțiunea Mircea-Vodă—Cobadin, 33 km. + 753 m., a fost pusă în construcție încă din anul 1912 prin Regimentul de Căi Ferate.

Porțiunea Cobadin—Bazargic, 80 km. + 682 m., din cari aproximativ 43 km. pe teritoriul Cadrilaterului dobrogean, a fost studiată complet până în Martie 1914 și executată într'un interval de 8 luni, astfel încât întreaga linie Bazargic—Mircea-Vodă a putut fi dată în circulație în Decembrie 1915. Menționăm că această lucrare cuprinde 35 poduri și podețe din zidărie de piatră și 5 stațiuni prevăzute cu câte 3 cantoane.

Concomitent cu lucrările secțiunii Cobadin—Bazargic, s'au restaurat clădirile și s'a reconstruit linia Bazargic—punctul de frontieră Boteni, în lungime de 16 km.

Costul celor 43 km. construcție nouă și 16 km. linie reconstruită de cale ferată, cuprinse în Cadrilater, depășește, după evaluările din 1928, suma de 200 milioane lei.

În afară de aceste lucrări executate, s'au mai studiat următoarele:

- a) Linia Bazargic — Ghelengic — Balcic în lungime de 36 km.
- b) Linia Arman—Balcic.

c) Linia Mangalia—Caliacra—Căvarna—Balcic, ca o prelungire a liniei Constanța—Carmen—Sylva—Mangalia, urmând cât mai mult posibil litoralul. În acest scop s'au proiectat 3 trasee, unul direct în lungime de 70 km. și alte 2 variante de 83, respectiv 86 km. din ce în ce mai apropiate de țarm.

¹⁾ După datele procurate dela Regia Autonomă C. F. R.

Referindu-ne la traficul în Cadrilaterul dobrogean, dăm următoarele câteva cifre pentru anul 1937 :

Vagoane complete predate : 7073, reprezentând 97.192 tone ;

Vagoane complete sosite : 5236, reprezentând 43.357 tone ;

Colete predate : 25.104, reprezentând 1.001.470 kgr.

Colete sosite : 85.134, reprezentând 6.533.470 kgr.

După război au fost puse în exploatare diverse linii de autobuze, atât de către căile ferate cât și din inițiativă particulară.

În momentul de față căile ferate deserveșc următoarele linii :

a) Linia Bazargic—Balcic de 37 km., cu un trafic de cca. 53.000 călători pe an ;

b) Linia Bazargic—Cavarna cu un trafic de cca. 22.000 călători pe an. În Bazargic s'a construit și un garaj în valoare de lei 150.000.

Pentru anul 1939 se prevede realizarea următoarelor trasee :

— Pentru transportul călătorilor și bagajelor cu autobuze :

c) Linia Constanța—Bazargic, 97 km.

d) Linia Bazargic—Siliștra—Turtucaia, 161 km.

e) Linia Mangalia—Cavarna, 55 km.

— Pentru transportul mărfurilor cu autocamioane :

f) Linia Bazargic—Siliștra—Turtucaia, 161 km., cu legătură spre București.

Din inițiativă particulară Cadrilaterul dobrogean mai e deservit de următoarele *linii de autobuze* : Bazargic—Siliștra, Bazargic—Constanța, Bazargic—Armutlia, Bazargic—Carapcea și Bazargic—Carali.

Pentru deservirea legăturilor aeriene s'au construit 2 aeroporturi, unul la Bazargic și altul la Balcic. Din Aprilie până în Octombrie se face curse de avioane sigure și regulate Balcic—Constanța și Balcic—Bazargic—București. Datorită transportului aerian, timpul în care se parcurge această ultimă distanță s'a redus dela 7 ore la o singură oră.

3. *Portul Balcic*¹⁾. Pentru amenajarea portului Balcic s'au proiectat lucrări a căror valoare se va ridica la cca. 120.000.000 lei.

O specificare amănunțită asupra acestora se găsește în studiul d-lui Ing. V. Cotovu asupra portului Balcic. Construcția acestui port are o deosebită importanță pentru Cadrilater, deoarece prin dirijarea

¹⁾ După datele primite dela d-l Ing. V. Cotovu.

exportului la Balcic, în loc de Constanța, produsele din regiune vor fi degrevate de o mare parte de cheltuielile actuale de transport.

Lucrările de amenajare ale portului Balcic au început în anul 1934, realizându-se până în prezent: digul de apărare al portului, paserela pentru acostarea vaselor și dragarea unei zone de 2 ha.

Valoarea lucrărilor executate până în prezent depășește suma de 20.000.000 lei.

4. *Telegraf, telefon.* În ultimii 25 ani s'au executat în Cadrilater cca. 600 km. linii telegrafice, investindu-se un capital de aproximativ 10.000.000 lei. Deasemenea s'au instalat linii telefonice pe o lungime de 570 km. de traseu, ceea ce corespunde la 750 km. de circuit. În orașul Bazargic s'a făcut o instalație mai mare, utilizând sistemul de curenți purtători.

5. *Dezvoltarea industrială și comercială*¹⁾. Înainte de 1914 se găseau în Cadrilater un număr de 892 întreprinderi de toate categoriile. Între 1914—1930 acest număr a crescut până la 5236. Urmează deci că în acest interval de timp dezvoltarea tuturor ramurilor de activitate a fost foarte vie. Astfel numărul întreprinderilor industriale, cuprinzând exploatarea subsolului, industria metalurgică, a lemnului, construcțiilor, textilă, alimentară, chimică, hârtie, tipar, etc. a crescut din 1914 până în 1930 de la 430 întreprinderi până la 2368. Deasemenea numărul de întreprinderi comerciale, precum sunt cele referitoare la comerțul alimentar, hoteluri, restaurante, cârciumi, cafenele, articole de îmbrăcăminte și confecțiuni, materiale de construcții și mobile, mașini agricole și industriale, produse chimice și droguri, produse agricole și animale, târguri, oboare, etc., s'a ridicat de la 406 la 2550. Pe de altă parte numărul întreprinderilor de credit, bănci, cooperative, asigurări, întreprinderi auxiliare, a sporit de la 22 la 85.

În legătură cu întreprinderile industriale menționăm că forța motrice instalată pentru deservirea acestor industrii se ridică la 5500 CP, din care cca. 85% se referă numai la industria alimentară.

Investițiunile făcute numai în industria alimentară se pot evalua la cca. 70.000.000 lei, valoarea producției anuale a acestei industrii ridicându-se la aproximativ 130.000.000 lei.

Personalul utilizat de toate întreprinderile din Cadrilater se repartizează astfel: 52% revine întreprinderilor industriale, 39% între-

1) După datele procurate de d-l Ing. și Dr. N. Arcadian.

prinderilor comerciale și restul de 9 %/o celorlalte categorii de întreprinderi.

6. *Mișcarea generală economică*¹⁾. Indeletnicirea principală a locuitorilor din Cadrilater este agricultura și creșterea vitelor, pe lângă care, după cum am văzut mai sus, au căpătat o frumoasă dezvoltare comerțul și industria.

În Cadrilater repartiția proprietății rurale este cam următoarea : dintr'un total de 289.932 ha. teren arabil, mica proprietate deține 59 %/o, iar marea proprietate 41 %/o. Cerealele cultivate în Cadrilater sunt : porumbul, orzul, grâul, ovăzul, secara, meiul. Deasemenea se cultivă fânețele, plantele alimentare și plantele industriale. Din cauza condițiilor climaterice favorabile, o altă cultură, din ce în ce mai răspândită, este aceea a tutunului. Astfel în anul 1934 această plantă se cultiva numai în județul Caliacra în 15 comune pe o suprafață de cca. 260 ha., producția fiind de 442 kg. la hectar. Pentru punerea în valoare a acestei culturi, Casa Autonomă a Monopolurilor Statului a investit în Cadrilater o sumă de cca. 50.000.000 lei, amenajând depozitele de fermentare din Bazargic și Silistra, depozitele de tutunuri din Turtucaia și Balcic, locuințele din Silistra și Turtucaia.

În afară de agricultură populațiunea rurală se ocupă cu creșterea vitelor și stupăritul.

O altă ramură de activitate este pescuitul, care se practică pe o scară foarte întinsă la Cavarna, Caliacra, Balcic și Sabla.

În legătură cu agricultura a luat o foarte mare extindere comerțul de cereale. În acest scop Camera de Comerț și Industrie a înființat numai în județul Caliacra 5 oboare de cereale înzestrate cu foarte instalațiunile necesare. Comerțul de vite se face în târgurile săptămânale. Comerțul de coloniale, manufactură, galanterie și mărunțisuri, fierărie, mașini agricole, automobile, comerțul de cherestea și materiale de construcții, articole de pielărie și încălțăminte sunt deasemenea în continuă dezvoltare.

Dintre industrii, cea mai importantă este a morăritului. Astfel în județul Caliacra găsim instalate în 1934 : 5 mori sistematice cu o producție toală, în 24 ore, de 18 vagoane, 30 mori acționate de motoare cu o producție de 20 vagoane în 24 ore, 6 mori cu aburi cu o producție totală de 3 vagoane, 26 mori de apă cu o producție totală de 3 vagoane și 27 mori de vânt, măcinând numai uruială.

¹⁾ Date extrase din „Mișcarea economică din circumscripția Camerei de Comerț și de Industrie” — Secția Bazargic — pe anul 1934.

Notăm apoi printre industriile în dezvoltare în regiunea Cadrilaterului aceea a uleiurilor vegetale, a brânzeturilor și alte produse alimentare.

O altă industrie importantă este a covoarelor, care a ajuns la un frumos renume pe piața Bucureștilor. S'au amenajat deasemeni în Cadrilater turnătorii, tăbăcării, blănării, țesătorii în păr de capră etc.

Pentru asigurarea creditului funcționează, în afară de băncile locale, sucursalele băncilor din capitală, precum : Banca Națională a României, Banca Românească, Banca de Scont a României.

Portul Balcic și schela Cavarna servesc ca puncte pentru încărcarea cerealelor pentru export și cabotaj.

În momentul în care vor fi terminate lucrările de amenajare ale portului Balcic, se va putea exporta prin acest punct surplusul de produse care, în timpul întreruperii navigației fluviale pe Dunăre, se exportă încet și cu mari greutate prin portul Constanța. Activitatea acestui port va intensifica deci în mare măsură mișcarea economică a Cadrilaterului.

7. *Desvoltări urbane.* Stadiul realizărilor edilitare în orașele Bazargic, Balcic și Cavarna se poate rezuma precum urmează :

a) În orașul *Bazargic* s'au construit în ultimii 25 ani importante edificii publice ale Statului, printre care cităm : palatul administrativ, a cărui construcție este terminată în roșu, palatul Băncii Naționale, Spitalul județean, depozitul de fermentare C. A. M., Camera de Comerț, ocolul silvic, oborul de cereale, oborul de vite, ferma agricolă, cazarmile, liceul de băeți, internatul liceului, școala profesională, etc.

Deasemenea s'au construit o serie de edificii comunale precum : școli, dispensare, hale, abator, garaj pompieri, etc.

În acest oraș, în care înainte de 1913 aproape nici nu existau pavaje, s'a executat după acea dată pavarea străzilor cu piatră cubică de granit și cu piatră spartă și pavarea trotoarelor duble cu plăci de ciment, plăci de piatră și piatră brută.

În anul 1937 s'a realizat electrificarea orașului, despre care vom trata mai detaliat în capitolul următor.

Din inițiativă particulară s'a construit în orașul Bazargic un număr de peste 1800 imobile, cu o valoare globală de cca. 250.000.000 le.

b) În orașul *Balcic*, port la mare și stațiune balneo-climaterică, s'au construit în ultimii 25 ani însemnate edificii publice, precum :

localul primăriei, halele, muzeul, baia, cazinoul, spitalul, cazărmi, aeroport, etc.

Deasemeni s'au impietruit străzi, s'au pavat cu plăci de piatră trotuare duble, s'a executat canalul colector, s'a construit șoseaua de legătură cu Teche și s'a electrificat orașul, după cum se va vedea mai departe.

Datorită inițiativelor particulare s'au construit cca. 50 vile, învestindu-se aproximativ 30.000.000 lei.

Nu se poate vorbi despre Balcic, fără a se menționa frumusețea regiunii, dulceața climei și variația vegetației. În acest colț pitoresc s'a realizat o operă de artă, care va rămâne deapaură drept scumpă amintire generațiilor viitoare, anume palatul regal cu minunatele lui grădini, în care se odihnește plină de o nesfârșită dragoste, inima primei Regine a României întregite.

c) La 15 km. depărtare de Balcic se găsește Caverna, oraș comercial și port la mare, care este în curs de dezvoltare. Până în prezent s'a executat o parte din lucrările de impietruire a străzilor, iar din inițiativă particulară s'au ridicat vreo 35 vile, învestindu-se cca. 5.000.000 lei și s'au clădit vreo 20 case mari, învestindu-se aproximativ aceeași sumă.

Printre lucrările artistice ridicate în Cadrilater, notăm următoarele: monumentul și cimitirul eroilor din Bazargic, monumentul Reginei Maria din Balcic, monumentul Murgoci din Balcic, bustul N. Filipescu din Bazargic, monumentul eroilor din Caverna.

8. *Lucrări de electrificare.* Cum în stadiul actual de civilizație o regiune nu poate fi pusă în valoare din nici un punct de vedere dacă nu dispune de avantajele pe care le procură utilizarea electricității în diversele domenii de activitate, era firesc ca și în Cadrilater să se caute rezolvarea acestei probleme.

a) După slabe încercări de electrificări reduse și izolate în orașele Silistra și Bazargic, în anul 1933 primăria orașului Balcic a concesionat Soc. „Creditul pentru Intreprinderi electrice“ din București alimentarea cu energie electrică a acestui oraș. Societatea concesionară a construit în acest scop o uzină termică cu motoare Diesel având o putere instalată de 220 C. P. și a executat o rețea, care astăzi se întinde pe o lungime de 12,5 km, alimentarea orașului făcându-se la tensiunea de 380/220 Volți.

Deasemenea s'au mai instalat 2 km. de rețea de înaltă tensiune 3×15.000 V. pentru alimentarea platoului de la nordul orașului.

Trebue relevat cu această ocazie că societatea concesionară a dat o deosebită importanță realizării acestei lucrări, căutând ca, în afară de asigurarea unei perfecte alimentări cu electricitate, să împodobască orașul cu o frumoasă construcție a uzinei, executată în stilul specific acestei bătrâne localități.

Luminatul public al orașului este asigurat printr'un număr de cca. 170 lămpi de câte 60 și 300 w. Cum această localitate este însă în cursul unei frumoase dezvoltări, se poate prevedea, și din punctul de vedere al electrificării, o însemnată extindere într'un viitor apropiat.

b) Orașul Silistra continuă să fie alimentat, sub forma de concesiune, de o altă societate care a făcut primele începuturi de electrificare a orașului.

Puterea instalată a fost majorată, după concesionare, de la 180 CP la 370 CP., alimentarea orașului făcându-se sub forma de curent continuu 2×220 V. Rețeaua se întinde pe o lungime de 15 km, iar luminatul public numără 400 lămpi, având o putere totală instalată de 26 kw.

c) În anul 1936 Primăria orașului Bazargic a concesionat Soc. „Creditul pentru Întreprinderi Electrice” alimentarea cu electricitate a acestui oraș.

În acest scop societatea concesionară a construit o uzină termică cu motoare Diesel, având o putere instalată de 700 CP. și a executat o rețea subterană de transport 6000 v, 3,5 km și o rețea aeriană de distribuție de curent alternativ 380/220 V, pe o lungime de 22,7 km. Luminatul public al orașului este asigurat de un număr de cca. 370 lămpi de 60 și 200 w. Întreaga instalație este din nou efectuată, construită pe principii tehnice cu totul moderne și amenajată spre a putea deservi întreaga populație a orașului pentru toate nevoile sale de lumină și forță motrice.

d) În toamna anului 1937 Soc. „Creditul pentru întreprinderi electrice” a elaborat un anteproiect de electrificare a întregului județ Caliacra, care a fost înaintat prefecturii acestui județ. Programul prevăzut în anteproiect urma să se realizeze treptat pe măsura necesităților locale și disponibilităților financiare, alimentarea județului făcându-se din cele 2 centre de electrificare existente: centrala electrică Bazargic și centrala electrică Balcic. Până în prezent aceste 2 centrale asigură alimentarea cu energie electrică a unui număr de 36.261 locuitori. După executarea noilor lucrări prevăzute în anteproiect, s'ar

mai putea deservi un număr de încă 50.000 locuitori, ceace ar face ca mai mult de jumătate din populația județului Caliacra să beneficieze de avantajele electrificării, atât pentru nevoile sale casnice și agricole, cât și pentru industriile care iau de obicei naștere în legătură cu agricultura.

Ulterior electrificarea s'ar putea estinde și la restul populației din această regiune atât de frumoasă și totuși atât de încercată în decursul veacurilor, încât dezvoltarea ei a început abia din momentul realipirei la țara noastră.

Rezumând realizările tehnice și economice din Cadrilater, ajungem la următoarele constatări generale :

— Păstrându-se caracterul agricol al regiunii, s'a creiat ambianța necesară pentru o dezvoltare economică generală menită de a da o nouă viață regiunii și în special de a contribui la o cât mai rațională valorificare agricolă.

— Se urmărește un interesant program de realizare a drumurilor în concordanță cu importanța lor crescândă, datorită extinderii motorizării ca mijloc de transport.

— Tot în domeniul transporturilor, linia de cale ferată Megidia-Bazargic, construită până acum, cât și liniile aeriene în funcțiune, asigură o legătură normală a Cadrilaterului cu restul țării. Pe de altă parte, importanta amenajare a portului Balcic, azi în curs de lucru, va contribui la îmbunătățirea și intensificarea condițiilor exportului din această regiune.

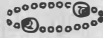
— În dezvoltarea economică generală, comerțul și industria au căpătat o importantă impulsione în cadrul condițiilor particulare locale.

— Prin lucrările de electrificare executate până acum, în afară de importanta contribuție adusă deja principalelor orașe ale Cadrilaterului pe planul economic, social și edilitar, sunt puse bazele unei raționale electrificări a regiunii, care va contribui la accelerarea ritmului dezvoltării diverselor ramuri de activitate locală.

— În cadrul dezvoltării generale se urmărește valorificarea pitorescului ce-l oferă coasta mării din această regiune și în special orașul Balcic. Deasemenea este în curs de realizare asanarea văii Batova, lucrare foarte costisitoare, însă de o mare importanță pentru înlăturarea malariei. Se vor pune astfel în valoare frumusețile naturale al văii Batova, dându-i posibilitate de dezvoltare turistică și se vor reda

agriculturii importante terenuri de cultură prin regularea cursului acestui râu și secarea mlaștinilor existente.

În linii generale se poate spune că, în ultimii 25 ani, Cadrilaterul a fost pus în situațiunea de a-și ridica în mod armonios nivelul său economico-social.

INSTALAȚIILE PENTRU NAVIGAȚIA MARITIMĂ PE COASTELE CADRILATERULUI

de Ing. VIRGIL COTOVU

Din 490 km. lungime de țărm românesc, Cadrilaterului îi re-
vin 100 km.

În cea mai mare parte țărmul românesc are un aspect monoton: [lungi cordoane] de nisip fighelate cu plăji nesfârșite, închizând vechi golfuri și rectificând linia întortochiată a litoralului de altă dată; periferia de abia ieșită din apă a Deltei, sau țărmuri lutoase abrupte, ceva mai înalte, cedând neconținut la asaltul valurilor, cu mult mai încet, acolo unde au la nivelul apei o bază de stâncă, de cele mai multe ori slabă.

Pornind dela uscat, dela punctul de graniță cu Rusia Sovietică, din locul unde a fost Gura Oceacov a Limanului Nistrului, închisă complet în urma unor furtuni, în Aprilie 1936 — interesant și demonstrativ fenomen pentru formarea cordoanelor și închiderea lacurilor și a limanelor, — trebuie să trecem de Ilanlâc, vechiul punct de graniță, ca să ajungem la aspectul așa de pitoresc din regiunea Stânca, spre capul Caliacra, cu terase prăbușite în multe etaje, cu crăpături distincte din care se ridică tufe de smochini, cu minuscule insule formate de stânci aproape de țărm, cu arbuști și tufișuri înverzind în mare parte malurile, străjuite de vulturi pleșuvi ce-și au cui-burile în locurile în care peretele drept de stâncă este inaccesibil.

Dela capul Caliacra linia țărmului, care dela capul Midia a avut, abstracție făcând de sinuozități, direcția N S, cotește brusc, în unghiu drept spre Balcic.

Toată această parte de coastă — Caliacra — Cavarna — Balcic privește spre Sud, este expusă toată ziua soarelui și, prin înălțimea podișului, este protejată de vânturile de Nord.

Nu departe de Balcic, dela punctul de graniță dela Ecrene, coasta își reia direcția spre Sud.

În tot lungul coastei românești nu există golfuri destul de închise încât să alcătuiască porturi naturale.

După cum am spus, vechile golfuri adânc intrate în uscat au fost transformate, prin cordoane litorale, în lacuri.

Pentru a ajunge la ele, spre a le folosi pentru porturi, trebuie să străpungem cordonul. Acesta, la Tașaul, are un km. lățime.

Unele din aceste lacuri, cum este Mangalia, și-au menținut adâncimea. Altele ca Tașaulul, au adâncimi mici, fiind pline cu un mâl ușor de dragat.

Dar, pentru a putea ajunge la canalul din cordon, sunt necesare lucrări foarte importante în mare, unde trebuie să se construiască un anteport, protejat de diguri foarte lungi.

Astfel de lucrări au fost începute recent, după un plan vast, la lacul Tașaul, pentru construirea unei baze navale, dar și pentru dezvoltarea unui port comercial cu posibilități de extindere oricât de mari.

Portul Balcicului, care va deveni portul maritim important al Cadrilaterului, este, ca și Constanța, un port la mare liberă.

Condițiunile naturale la Balcic, pentru construirea portului, sunt foarte favorabile.

La Balcic, sectorul vânturilor primejdioase, adică acelea care vin dinspre larg și pot produce valuri periculoase, este numai de 95° , dela E. $15'$ S. la S. $20'$ W.

La Constanța sectorul este de 140° , iar plusul de 45° corespunde sectorului E—NE, pentru care vânturile sunt cu cel mai mare efect, corespunzând la cele mai vaste întinderi de mare liberă. Accesul la portul Balcicului va fi mai ușor ca la orice alt punct de pe coasta românească.

Adâncimile la Balcic cresc destul de repede. Cota de 10 m. se găsește la 700 m. distanță de țărm. Pentru un port relativ mic, dat fiind traficul ce-l va avea, putem obține o zonă protejată, suficient de întinsă, fără să fim nevoiți a executa lucrări în ape prea adânci.

Date fiind fundurile de vază cu pietriș, obținerea adâncimilor prin dragaje este lesnicioasă ; în plus, depunerile puțin importante.

Să vedem însă întrucât condițiunile economice pot justifica investirea unui capital, totdeauna important la astfel de lucrări.

Deși n'au existat la Balcic instalațiuni portuale, în anii ce au precedat anexarea, traficul prin Balcic era apreciabil : 5000—6000 vagoane anual, în cea mai mare parte cereale. Acest trafic s'a menținut în 1913 și 1914 (circa 5000 vagoane), dar după război 'a scăzut cu totul, reducându-se în ultimii 15 ani la o medie de 600 vagoane anual. Au fost ani (1921—1930—1935) când operațiunile au fost nule.

Această scădere se explică prin atragerea exportului de cereale din zona ce forma hinterlandul Balcicului, prin linia ferată Bazargic—Constanța, în acest din urmă port, date fiind instalațiile ce posedă și organizarea comerțului de cereale.

La Balcic, fără diguri de adăpostire și puncte de acostare, operațiunile se făceau primitiv, discontinuu și costisitor. Vasele stăteau departe de mal, marfa era încărcată la o punte în ceamuri, și din acestea în vas. Imediat ce vremea devenea rea, operațiunea se întreprupea, și uneori vasul se depărta de mal spre a fi în mai mare siguranță, sau părăsea regiunea.

Dacă la Balcic s'ar executa lucrările indicate, traficul ar reveni în port. Dovadă este faptul că, de îndată ce în toamna anului 1936 s'a construit o porțiune de dig și un punct de acostare de 5 m. adâncime de apă, cargouri au și început a acosta la debarcader, pentru a încărca cereale. Valoarea cerealelor la Balcic a crescut imediat cu 2000 lei la vagon, față de prețurile ce se puteau obține înainte, avându-se în vedere transporturile pe calea ferată : un avantaj apreciabil pentru agricultori.

Bineînțeles că aceste vase nu pot lua decât încărcături mici, dată fiind cota redusă a apei care, după proiect, trebuie adusă la 8 m.

În ce vor consta lucrările începute ale portului Balcic ?

Un dig de apărare dinspre larg. Acesta pornește din colțul de Vest al Băilor comunale, are direcțiunea S 30° W, iar la 540 m depărtare de țărm, la adâncime de 7.50 m, cotește spre S 74° W, continuându-se încă cu 375 m ; în total 915 m. Muzuoarul digului va fi la 9 m. adâncime de apă. Se va obține o zonă calmă de 15 ha. ce se va draga la 7—8 m adâncime.

În interiorul bazinului, de-alungul malului, se va executa un cheu pentru acostarea a 2—3 vase, și se vor completa platforme pentru depunerea mărfurilor, magazii, etc. Pe dig va exista și o șo-

sea de circulație și trei debarcadere pentru vase. O lucrare ce trebuie executată dela început este deviarea torentului în afară de dig.

Toate aceste lucrări sunt evaluate la 120 milioane lei.

Lucrările au început cu mijloace modeste și până la finele anului 1937 s'au executat 345 m. dig, s'a dragat la 5 m. adâncime un bazin de 2 ha. și s'a dat în funcțiune un debarcader. Valoarea lucrărilor executate este de 19 milioane lei.

În acest preț intră și organizarea șantierului pentru blocuri artificiale de 10 t. Aceste blocuri se fac cu 250 kg. ciment și 125 kg. tras la metrul cub de beton. Pe șantier este instalat un concasor pentru piatră spartă, o betonieră pentru 50 m³ beton în zece ore, un portal pe șine de 6 m deschidere, peste două rânduri de cofraje de blocuri și peste o linie Decauville, pe care se aduce betonul dela betonieră pe o benă ce se răstoarnă în cofraje cu ajutorul unei macarale a bardorului. Tot bardorul suprapune blocurile turnate și înfărite și le încarcă pe vagonete, care sunt transportate cu o mică locomotivă pe dig, unde blocurile sunt puse în operă cu o macara Demag.

Piatra din interiorul digului este transportată pe apă, în gabare, iar blocurile exterioare mai mari, pe vagonete. La capul digului se găsește și o macara de 5 tone putere de ridicare, pentru aceste blocuri.

Digul este ridicat la cota de 4 m, are o lățime de 6 m, panta de $\frac{2}{3}$ spre interior și $\frac{1}{2}$ în exterior. În exterior, dela cota — 3 m. sus până la + 2 m, două rânduri de blocuri artificiale de 10 t, care la cota — 3 m. stau pe o platformă de 4 m. lățime. La adâncimea de 7 m. digul va avea 45 m lățime la bază. Blocurile naturale, în exterior, au dela 500 până la 3000 kg.

Continuarea portului Balcic și a unui port în regiunea Bugaz, va da un mare impuls vieții românești legată de mare. Se vor rezimți enorm cabotajul, sportul nautic, pescuitul.

Balcicul va putea atrage și un cabotaj internațional.

Parte din produsele Cadrilaterului: fasole, porumb etc... iau drumul Varnei, pentru a fi transportate pe mici corăbii spre insulele grecești, sau spre țărmurile Egeei. Cu siguranță că aceste vase, gășind un adăpost sigur, vor veni și la Balcic.

* * *

În afară de lucrările dela Balcic, pe țărmurile Cadrilaterului s'au mai executat de Statul Român următoarele lucrări în legătură cu navigația maritimă :

La capul Caliacra s'a înființat un radiofar care, împreună cu radiofarul dela Constanța, servește navigatorilor la determinarea poziției pe timp de ceață sau lipsă de vizibilitate. S'a introdus lumină electrică la far, care înainte era foarte slab.

La farul Șabla s'a schimbat sistemul optic, transformându-se într'un far de primul ordin. Luminatul se face cu acetilenă și, pentru siguranța funcționării, este comandat automat de o valvă solară care-l stinge sau îl aprinde după lumina zilei.

În acest an Salvamarul va înființa posturi permanente de salvare la Balcic și între Șabla și Caliacra.

INFĂPTUIRI ȘI NEVOI BISERICEȘTI ÎN DOBROGEA-NOUĂ

de
I. P. S. S. GHERONTIE
Episcopul Constanței

La realipirea Dobrogei-Noi, în 1913, la Patria-Mamă, starea Bisericii ortodoxe n'a fost din cele mai fericite. Stăpânirea musulmană seculară a neglijat-o, din motive lesne de înțeles; iar dominația bulgară, de scurtă durată, — am putea spune întâmplătoare, — n'a avut nici timpul, nici bunăvoința să se îngrijească de propășirea ei. Populația bulgară de aci, și astăzi, nu excelează prin aptitudini mistice-religioase, ci, mai de grabă, printr'o firească nepăsare față de cele ale Bisericii. Și lucru-i explicabil: Bulgarul posedă, prin însăși structura sa psiho-fizică, însușiri practice, cu nuanță raționalistă; pe când Românul e mai visător, cu înclinațiuni spre speculațiuni metafizice; e mistic și are, deci, sădit în suflet sentimentul religios. Păcat însă că neglijează, de cele mai multe ori, sanctuarele credințelor și convingerilor sale. Oficialitatea bulgară de pe vremuri a dat, în scurta sa trecere prin Dobrogea-Nouă, mai multă atențiune școlii decât Bisericii. Era, de sigur, în aceasta, și o consecință a mentalității contemporane, cu preferințe pentru pozitivism, lucru care, de altfel, s'a întâmplat și la noi. În 1913 am găsit, în cele două județe ale Dobrogei-Noi, aproximativ 40 de lăcașuri de biserică. În Caliacra, de pildă, — ca să fiu mai precis —, s'au găsit 16 biserici, cu 19 proși, și anume: 2 în Bazargic, 1 în Armutli, 1 în Cadievo, 1 în Carali, 1 în Carasular, 1 în Cuiungiuc, 1 în Esefli, 1 în Ezibei, 1 în Ghelengic, 1 în Musubei, 1 în Opancea, 1 în Stejarul, 1 în Suiuciuc, 1 în Velifacă și 1 în Vladimirești. Datorită acestui fapt, la realipirea Cadrilaterului, au existat parohii alcătuite din 5—20 sate. Afirmând cele de mai sus, nu înseamnă că mă gândesc să aduc

vreo acuză cuiva, — căci lucrul înfăptuit pe acele vremuri prezintă și o parte de merit, pe care suntem cei dintâi a o recunoaște — ; ci vom să evidențiem, numai prin comparațiune, aproape totala lipsă de solitudinea a oficialităților românești, de până mai eri, față de Biserica ortodoxă românească din părțile Caliacrei și Durostorului. Biserica ortodoxă ar fi trebuit sprijinită, în aceste părți limitrofe, pentru interese de ordin național în primul rând, ca să poată fi, prin organizația ei solidă și strălucirea de necontestat, o adevărată cetate a credinții și a mândriei românești în partea locului. Câte memorii nu s'au înaintat, în această privință, celor în drept ; câte rugăminți personale n'am făcut, în calitatea noastră de păstor sufletesc al drept credincioșilor creștini din această latură, arătând că sărăcia românească din Dobrogea Nouă și Episcopia prea tânără a vechiului Tomis nu vor fi în stare niciodată să înalțe, prin mijloace proprii, Biserica ortodoxă locală pe culmea la care are dreptul și către care o mână demnitatea noastră națională ! Toate, însă, — o mărturisim, ca Român, cu durere în suflet —, au rămas fără nici un rezultat pozitiv. Ceeace s'a înfăptuit în ultimul deceniu pe tărâm bisericesc, în Caliacra și Durostor, este rezultatul unor sărguinți singuratică și al inițiativei particulare. Vom înfățișa, mai jos, întemeiați, mai mult pe date statistice, câteva din realizările bisericești din răstimpul anilor 1928—1938, în Dobrogea-Nouă, arătând și unele nevoi strigătoare ale Bisericii ortodoxe naționale din această marginașă parte a Țării românești. La urmă, vom veni și cu câteva propuneri, în nădejdea că noua Conducere a Statului nostru, — care se dovedește a avea cele mai bune gânduri față de interesele obștești, trecând dela vorbă la faptă, — le va da curs, mai curând sau mai târziu.

I. Câteva înfăptuiri.

a) *Lăcașuri de biserică.* În județul Caliacra sunt, în total, 35 de lăcașuri de biserică (urbane : 6 ; rurale : 29) ; iar în cuprinsul județului Durostor ființează un total de 40 biserici urbane și rurale. În comparațiune cu numărul bisericilor din județul Ialomița : un total de 180 și cu cel al bisericilor din județul Constanța : un total de 116, fără îndoială că cele 40 de lăcașuri de închinăciune din jud. Durostor și 35 din Caliacra nu constituie nici 25% (în raport cu județul Ialomița) sau nici 50% (în raport cu județul Constanța) din ceea ce ar fi trebuit să se înfăptuiască sub această latură a problemei, în Cadrilaterul românesc.

Chestiunea se înfățișează și mai trist, când precizăm că Românii n'au clădit din nou, în județul Caliacra, în cei 25 de ani, dela rea-lipire, decât o singură biserică: cea din satul Mircea-Vodă; iar în județul Durostor, 4 Biserici, în satele: Siniru-Nou (clădită între anii 1934—36 și sfințită în 1936); Frășari (clădită între anii 1927—29 și sfințită în 1929); Uzulchioi (clădită între anii 1929—31 și sfințită în 1931); Acadânlar (clădită între anii 1928—37 și sfințită în 1937). Biserici în construcție, neterminate din cauza lipsei de mijloace a credincioșilor, sunt în mai multe locuri și anume: 10 în județul Caliacra și 12 în județul Durostor.

b) *Case de rugăciuni.* În unele sate s'au ridicat cu contribuția locuitorilor, pentru nevoile de cult, case de rugăciuni. Acestea, deși improprii, au fost îngăduite, pentru a nu se lipsi credincioșii în întregime de bucuria duhovnicească de a se închina, în ceasurile libere sau de sărbătoare, în lăcașuri afierosite Domnului. Pe de altă parte, s'a permis a se clădi și amenaja case de rugăciuni, pentru a feri pe credincioșii creștini ortodocși de ademenirile diferitelor secte, care au împânzit acest colț de țară, cu gândul de a destrăma unitatea sufletească a neamului în aceste părți. În tot Cadrilaterul s'au ridicat, între 1928—29, 20 de case de rugăciuni; astfel: 7 în județul Durostor, în satele: Carvân, Kurtbunar, Așfatchioi, Antimova, Rahova de Jos, Senova, Chemalchioi și 13 în județul Caliacra, în satele: Alexandria, Conac, C. Sandu Aldea, Infrățirea, Dragoș-Vodă, Prișăcani, Ciamurlia, Trupcilar, Aiorman, Ceatar, I. Gh. Duca, Vulțurești și una în orașul Bazargic.

c) *Introducerea de parohii noi în bugetul statului.* La repetatele cereri ale credincioșilor și pentru considerațiuni de ordin național lesne de înțeles, Episcopia Constanței a înființat, între anii 1927—38, în Dobrogea-Nouă, un număr de 35 parohii, așa zise „extrabugetare“, dintre care unele pe graniță (Florica, Titu Maiorescu, Trupcilar, Ceatar sau Teche etc.).

În cursul anului 1937, s'a săvârșit lucrul bun și drept: introducerea în bugetul statului a acestor parohii, înființate pe seama credincioșilor ori a comunelor respective.

Prin aceasta au fost scoși din neagră mizerie un număr de 36 de preoți și tot atâția cântăreți bisericești. Ce s'a făcut însă, este prea puțin față de marile nevoi de ordin bisericesc ale Cadrilaterului.

d) *Case parohiale.* Tot cu sacrificiul material al credincioșilor s'au clădit, în ultimul deceniu, în Dobrogea Nouă, și locuințe pentru

preoți și celălalt personal al bisericilor. Astfel, în Caliacra, s'au ridicat 10 case parohiale; iar, în Durostor, 13 case parohiale.

e) *Cercuri pastorale și Cămine culturale.* Din îndemnul Administrației bisericești centrale, s'au înființat și funcționează cu bune roade pe teren, în Cadrilater, cercuri pastorale preoțești, alcătuite din câte 5—7 parohii. Scopul lor inițial, care în parte s'a ajuns, a fost de a ține trează conștiința religioasă în popor, prin cuvântări, conferințe, serbări în spirit curat creștinesc, slujbe în sobor, etc. Și credincioșii s'au obișnuit cu aceste „soboare“ preoțești, dorindu-le și chiar provocându-le.

Tot în scop de popularizare a înaltelor principii creștine de viață, s'au întemeiat și activează în Durostor și Caliacra, sub conducerea directă a preoților, cămine culturale sătetești. Rezultatele sunt mulțumitoare, mai ales în ultimul timp, când Fundațiunile Regale au venit în ajutorul acestor cămine culturale cu material de propagandă și cu suflet nou. Deosebirea între cercurile pastorale preoțești și căminele culturale, conduse tot de clerici, este că acestea din urmă activează nu numai prin personalul bisericesc local, ci mai ales prin contribuția directă a celor mai distinși fii ai satelor. Căminele culturale, conduse de preoți, urmăresc înfrățirea în duh creștinesc a tuturor ortodocșilor creștini din Dobrogea Nouă. Acestea sunt, pe scurt, cele câteva înfăptuiri bisericești din ultimii zece ani, în Caliacra și Durostor. Rămâne să vedem mai jos și unele nevoi ale Bisericii ortodoxe române din Cadrilater, — nevoi cu caracter urgent —, la care vom adăoga și propuneri de remediere.

II. Nevoi bisericești în Cadrilater.

a) Cea mai mare lipsă, în privința căreia stăpânirea românească n'a făcut mai nimic — după cum am arătat în fugă și mai sus —, este, desigur, aceea a lăcașurilor de închinăciune. Din constatările făcute personal la fața locului și situații statistice, e nevoie să se clădească numai decât, — căci altfel ortodoxia românească în Cadrilater devine inexistentă, făcând loc curenților subversive —, biserici în următoarele parohii din Durostor: Babuc, Carvân, Curtbunar, Pirlui Nou, Baltagiul Nou, Gârlița (biserica fiind în stare rea), Cranova, (biserica fiind în stare rea), Așfatchioi, Antimova, Capaclia, Rahova de Jos, Senova, Turcșmil, Arabagilar, Uzungiorman și Chemalchioi; iar, în Caliacra, în parohiile: Sf. Impărați din Bazargic, Alexandria, Conac, C. Sandu Aldea, Infrățirea, Dragoș-Vodă, Prisăcani, Cia-

murlia, Trupcilar, Bairam Bunar, Dropia, Enigea, Fundeni, Gl. Poetaș, Hasi Kioseler, Hardali, Preselenți, Viișoara, Aiorman, Ceatar, Duranlar, I. G. Duca, Regina Maria, Rogojina, Velicova, Vulturești.

Așa dar, în total, trebuie să clădească cât mai curând, în Caliacra și Durostor, 42 de biserici; căci, să nu se uite că unele din parohiile de mai sus sunt situate chiar pe graniță. Ridicarea acestor biserici de absolută necesitate nu se poate face decât cu ajutorul efectiv și chiar total al Statului. Satele din Cadrilater nu pot să-și clădească lăcașuri de închinăciune, deoarece sunt locuite, în majoritate, de coloniști săraci, și nici Episcopia nu e în stare a săvârși acest lucru, fiind cea mai lipsită din țară, cu un buget anual de un milion lei, ca al unui tângușor oarecare.

Singura rezervă salvatoare rămâne ajutorul imediat al Statului român, care trebuie să înțeleagă că nu-i posibilă viața românească durabilă în Cadrilater fără o Biserică Națională bine organizată și adânc înfiptă în gila strămoșească de aci. Pentru rezolvarea radicală a problemei, e nevoie de biserici nu numai în parohiile amintite mai sus, ci fiecare sat, cât de mic din Dobrogea Nouă, ar trebui să-și aibă biserica și preotul său, căci numai astfel conștiința românească va putea fi păstrată vie în aceste părți. Și preoții, trimiși aci, să fie cu pregătire cărturărească temeinică și scăpați de grija zilei de mâine, nu cum sunt astăzi, în majoritate, cursiști, proveniți din învățători cu o pregătire specială numai de șase luni și cu nevoi materiale, care le suprimă orice avânt spre lucrul trainic și bun.

b) La mare impas se găsește Biserica ortodoxă [română din Dobrogea Nouă și din cauza multelor secte ce s'au cuibărit prin diferite sate, secte conduse de străini, — după cum vom vedea mai jos, — având tendințe centrifugale și de subminare a Statului român prin acțiune fățișă ori clandestină. O mare greșală s'a făcut și la colonizarea Cadrilaterului, când nu s'a cercetat și credința religioasă a coloniștilor aduși aci.

Este lucru constatat, că mulți din aceștia au venit în satele Dobrogei Noi cu sămânța cea rea a ereziei sectare care, aruncată acolo unde nu sunt preoți sau sunt slab pregătiți (cursiștii în deosebi), a încolțit și a prins rădăcini în sufletele celor șovăelnici, luând astfel proporții duhul rătăcirii și al trădării de țară.

Spre documentare, dăm mai jos numele satelor contaminate de duhul cel rău al sectarismului, în Cadrilater. În Caliacra, sunt sec- tanți în : Bazargic, Armulli, Ghelengic, Prisăcani, Vladimirești, Voi-

nești, Ceatalar, Hoșcadân, Duranlar, Hamzalar, Cloșca, Sarimeșe, Rasoviceni, Satălmăș, Vasilievo, Cernaoco, Preselenți, General Stan Poetaș, Dragoș-Vodă, Șabla, Spasova, între conducători fiind și străinii de neam : Ganciu Teodorof și Cristel Dobre ; iar în Durostor în : Acbunar, Aidemir, Almalâu, Alfatar, Avdula, Beibunar-Cairac, Cainargeaua Mare, Cercovna, Cocina, Doimușlar, Popina, Srebârna, Uzulchioi, Vetrina, Asfatchioi, Cusuiul din Vale, Garvân, Antimova, Caraacii Mari, Căzâlgicli, Calipetrova, Cranova, Doccilar, Silistra, Turtucaia, între conducători fiind și străinii : Sava Tremurici, Petre Panef și M. Ganef.

Unele din satele de mai sus sunt așezate pe graniță. Pericolul sectar pentru ele, din punct de vedere național, evident, este și mai mare.

Față de această situațiune destul de serioasă, nu este decât o posibilitate salvatoare : Statul, respectiv Ministerul Cultelor, să ia în bugetul său un număr de misionari pentru Dobrogea Nouă, cari să se ocupe exclusiv cu combaterea sectelor și ferirea drept-credincioșilor creștini de contaminare. Preoții singuri, — cu nevoile mari ce au pe cap, sub toate laturile (au salarii derizorii, parohiile li se întind și pe o rază de 30 km., fiind alcătuite din 5—20 de sate etc.) —, nu pot face față sectarismului, care e bine organizat și gras subvenționat din afară și din locuri misterioase.

Aceasta este situația, privită cu mult optimism, a Bisericii ortodoxe române din Dobrogea Nouă. Cine are urechi de auzit, să auză !

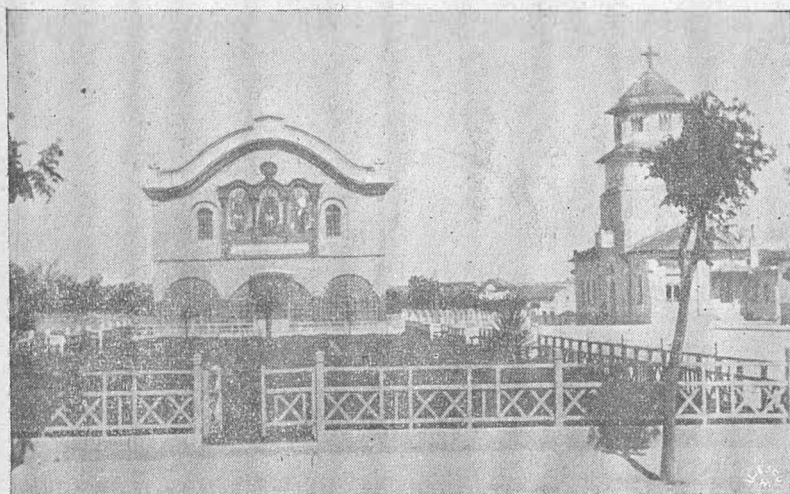

Biserica „Sf. Gheorghe” din com. Ȃccadânlar, jud, Durostor, sfințită în 1937

Altarul bisericii „Sf. Gheorghe” din Accadânlar, jud. Durostor

Biserica „Sf. Gheorghe”, Catedrala oraşului Bazargic, renovată în 1928
şi clopotniţa construită în 1930. Lucrările au costat 1.600.000 Lei

Biserica Sf. Treime din Bazargic, reparată în ultimul deceniu

Impunătoarea Biserică ce se ridică de sf. Episcopie de Constanța, la Schitul „Sf. Cruce de leac” dela Derwent, jud. Durostor

CETĂȚI, MUZEE ȘI COLECȚII DE ANTICHITĂȚI DIN SUDUL DOBROGEI

de IOAN MICU
Conservatorul Muzeului Regional
al Dobrogei

Considerațiunile privitoare la trecutul mult depărtat al Dobrogei țin în general să sublinieze două lucruri: întâi, chipul unitar și armonic în care se îmbină „inițiativa etnică” și „solidaritatea organizațoare a ordinii romane”¹⁾; al doilea, raritatea unui asemenea colț de pământ, care pe o întindere atât de mică a cuprins o istorie atât de bogată și sbuciumată²⁾. Desigur, aceste considerațiuni, cu sublinierile respective, nu fac altceva decât să constate continuitatea de viață în această regiune, pe care geograful antici se deprinseseră să o numească Scythia Minor. Fiind vorba de viața omenească în Dobrogea, trebuie reținut faptul deosebit de important că această provincie pontodanubiană e un străvechi ținut de așezare omenească, fiind locuit chiar din paleoliticul superior³⁾.

În toată această lungă scară a timpului, au lăsat urme adânci: o înfloritoare epocă preistorică, antichitatea greco-romano, cultura bizantină, ca să nu mai vorbim decât privitor la istoria veche a Dobrogei. Un studiu de ansamblu, competent și de vederi complete — fiindcă a utilizat aproape tot ce a dat știința arheologică românească pe acest teren de cercetări — asupra trecutului dobrogean, a scris acum zece ani, cu ocazia aceluși ciclu de conferințe ale Universității Libere, despre Dobrogea, ținute sub auspiciile așezământului cultural Ion C. Brătianu, dl prof. I. Andrieșescu: *Arheologia și istoria veche a Dobrogei*⁴⁾.

¹⁾ N. IORGA, *Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea. Considerațiuni istorice.* (Trad. în *An. Dobr.*, IV 1, 1923, p. 3).

²⁾ ION IONESCU *dela Brad, Excurs. agric. în Dobr.*, în an. 1850. (Trad. de FL. MIHĂILESCU, în *An. Dobr.*, III 1, 1922; R. VULPE, *Activ. arch. în Dobr.*, (*An. Dobr.*, IX, vol. I 1928, p. 117).

³⁾ DR. N. MOROȘAN, *Dovezile existenței oamenilor fosili în Dobrogea* (*An. Dobr.*, XVIII 1937, pp. 112—113).

⁴⁾ Publ. de „Cartea R:m.”, Buc., 1928.

Numeroasele descoperiri de material preistoric, scos la lumină fie în urma săpăturilor sistematice dela Țmăgeaua Tătărească și Cernavoda, fie sporadic și întâmplător pe baza numai a unor sondagii făcute pe malul dunărean între Turtucaia și Silistra, imediat după alipirea sudului Dobrogei, au condus la înlăturarea unor presupuneri după care acest colț de pământ românesc era considerat inferior, în privința populației, semințiilor din regiunile apropiate de lumea egeană și hellenă. Au căzut deasemenea părerile că Dobrogea era legată mai mult de lumea balcanică. Descoperirile — astăzi tot mai evidente prin rezultat — conduc fără pic de îndoială la justa precizare a lui Vasile Pârvan, că Dobrogea reprezintă un grad înalt de cultură și civilizație, în directă legătură cu lumea nord-dunăreană.

* * *

Sudul Dobrogei a fost cercetat și sub latura preistorică și sub aceea istorică, greco-romană și bizantină. Sub trecuta dominație, el a fost obiect de cercetare, din punct de vedere arheologic, pentru câțiva dintre savanții cu renume: Jireček, Skorpil și Kalinka. Cercetările făcute de ei însă sunt departe de a egala activitatea arheologică din restul Dobrogei, unde Vasile Pârvan și emulii săi au făcut mărturia unei intense preocupări prin săpăturile întreprinse în importantele centre antice¹⁾. Adevărul acestei afirmații iese convingător la lumină printr'o confruntare, orcât de fugitivă, a două hărți²⁾: harta întocmită de d-l G. Popa-Liseanu, alăturată studiului „*Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu alipit al Dobrogei*“³⁾, și harta — complectare a celei făcute de Vasile Pârvan⁴⁾ — dela sfârșitul lucrării d-lui Radu Vulpe, „*Activitatea arheologică în Dobrogea*“⁵⁾.

În 1913, prin urmare chiar în anul realipirii celor două județe din sud, V. Pârvan, însoțit de elevii și colaboratorii săi, pășește pe acest teritoriu, care se va arăta chiar dintru început fructuos, pentru ca în anii următori întregul ținut sud-dobrogean să fie supus unei temeinice explorări. Comunicările făcute de Pârvan la Academie, cu privire la cercetările și săpăturile arheologice, sunt tot mai pline de noutăți. Opera sa găsește sprijin chiar în oficialitatea județeană a re-

1) R. VULPE, studiu cit., p. 135.

2) Ibidem.

3) Buc., 1914, 98 p. Cu o hartă și ilustrații.

4) Anexată vol. I, Cetatea Ulmetum.

5) Vezi p. 135.

giunilor unde se lucra. Astfel e demn de amintit prefectul Cămărășescu, de concursul căruia a fost susținută în partea ei maximă activitatea arheologilor noștri. Sunt cercetate nu numai antifichitățile de pe fruntaria danubiană, ci deasemenea cele din interior și de pe litoral.

Marele război, prin invazia distructivă a trupelor străine, a făcut — dealtfel ca pretutindeni în cuprinsul Dobrogei — să dispară multe din piesele arheologice colecționate. Furate de Germano-Bulgari, numeroase monumente au rămas pierdute pentru totdeauna, fie că au intrat în posesia unui cunoscător, care — după expresia lui Vasile Pârvan — „le-a pus bine în Germania ori Bulgaria, dacă nu cumva s'a întâmplat altceva: un bun burghez din aceleași națiuni va fi lua marmora ca simplu material prețios și a întrebuințat-o ori vândut-o ca atare, documentul istoric fiind distrus”¹⁾.

După război, activitatea arheologică a reinceput, în acest sud al Dobrogei, să în firul întrerupt, timp de aproape cinci ani, dela războiul mondial. În sprijinul acestei activități a venit duioasa dragoste pentru vestigiile trecutului, manifestată de acele spirite de elită care, rănite de nepăsarea omenească, s'au apucat — cu sacrificii proprii — să împlinească, acolo unde lipsea, opere de culegere atentă și conservare a scumpelor relicve străbune.

* * *

Înainte de prezentarea cetăților sud-dobrogeene, e bine să se înceapă cu așezările umane cele mai vechi, deci cu cele preistorice, mai cu seamă pentru că aici, în sud, s'au făcut cele dintâi săpături și cercetări în legătură cu preistoria Dobrogei. Astfel, la Cadichioi, Vetrina, Damadas, Cuciuc-Ghiol, a făcut săpături de prof. Ion Andrieșescu. S'au găsit obiecte preistorice numeroase și reprezentative. La Cadichioi s'a descoperit ceramică pictată de tip Cucuteni²⁾, așa cum a găsit *Carl Schuchhardt*³⁾ în stațiunea eneolitică dela Cernavoda, unde

¹⁾ Rânduri scrise de V. P. cu adâncă durere pentru dispariția, în modul-citat, a multora dintre piesele arheologice histriene, printre care două de o importanță covârșitoare: *capul zeului Helios*, operă originală greacă de pe la 300 a. Chr. și un stâlp frumos de marmoră albăstrie, cuprinzând epitaful tânărului defunct *Meidias* fiul lui *Aristaios*, în distihuri elegiace. (Cf. V. P., *Histria VII*, în *Mem. Sect. Ist.*, S. III, T. II, pp. 26—27).

²⁾ Cf. *Raport al Muzeului Național de Antichități pe 1915*, Buc., 1916, p. 15.

³⁾ C. S., *Cernavoda, eine Steinzeitsiedlung in Thrakien*, în *Prähist. Zeitschr.*, XV, 1924, p. 9 și urm.; în completarea acestei lucrări, v. A. LANGSDORFF și I. NESTOR, tot în *Prähist. Zeit*, XX, 1929, p. 14 și urm.

a săpat, în chip sistematic, în timpul războiului din urmă. Tot la Cernavoda s'au executat săpături, în vara anului 1936, de către d-l I. Nestor¹⁾.

În afară de activitatea d-lui prof. I. Andrieșescu, tot pe tărâmul preistoriei dobrogene sudice, e remarcabil aportul pe care l-a adus d-l *Vladimir Dumitrescu* prin cercetările și săpăturile făcute la *Atmageaua Tătărească*, stațiune eneolitică din jud. Durostor. Ceramica scoasă la iveală e identică, în motive, cu aceea dela Cernavoda și cu aceea de tip Gumelnița. În legătură cu motivele ornamentale de pe ceramica pictată din această stațiune eneolitică, d-l Vladimir Dumitrescu a făcut o comunicare la *Congresul internațional de științe preistorice și protoistorice dela Oslo*, ținut în cursul lunii August 1936²⁾.

O concluzie, în privința legăturii acestui ținut cu lumea nord-dunăreană, se poate trage tocmai din observarea identității între tipul de ceramcă pictată din dreapta și cel din stânga Dunărei.

Trecând la vremurile istorice, trebuie semnalat că „Dobrogea a făcut mai întâi parte din domeniul de colonizare al Ellenilor și anume din acela care fu creat de prima mișcare a acelei vieți active a Ioniei, care simțea nevoia de a radia peste tot pământul“³⁾. Expansiunea colonilor greci, pornind dela Byzanț și înaintând prin Odessos și Dionysopolis spre Olbia — „pe liziera acelei lumi barbare, unde cerealele din interior și blănurile nordului așteptau punerea lor în valoare de către negustorul călător“⁴⁾ — urcând apoi prin Troesmis la Axio-polis și coborând până spre Silistra⁵⁾, a cuprins în rețeaua sa întreaga regiune dintre Dunăre și Mare, cu șapte secole înainte de Cristos.

O însemnătate excepțională au, pentru Dobrogea, coloniile grece de pe litoral, acea pleiadă de cetăți cu o deosebită înfățișare maritimă și comercială. Mărturiile istoricilor antichității și săpăturile arheologice au permis cunoașterea vieții cu totul evolute, pe care o duceau coloniștii ținuturilor grecești, în continua lor legătură cu băștinașii

1) Cf. *Cercetări preistorice la Cernavoda*. în *Analele Dobrogei*, an. XVIII 1937, pp. 1—21.

2) Publicată în *Annals of Archaeology and Anthropology* (Liverpool), XXIV 1—2, p. 3 sqq., sub titlul *The painted decoration of the pottery from the eneolithic station near Atmageaua Tătărească*; cf. și *An. Dobr.*, XVIII, 1937, p. 222, sub *Atm. Tătăr.*

3) N. IORGA, o. c., p. 3.

4) Ibidem.

5) Ibidem, p. 4.

Traci, în epoca dinainte și apoi de după stăpânirea romană. Din contactul cu lumea greacă viața Dobrogei antice a căpătat un caracter cultural și o neîntrecută bază de progrese economice, la care lumea romană a adăugat frăinicia unei stăpâniri și garanția unei protecții. Sub această dublă egidă, Dobrogea — ca peste tot locul unde elementul roman s'a alăturat celui grec — a însemnat, nu numai din punct de vedere militar și economic, dar și cultural, mai mult decât toate celelalte regiuni ale țării.

În rândurile ce urmează se va face o prezentare sumară a cetăților din sudul Dobrogei, mai mult cu scopul de a arăta, prin date, întru cât arheologia română și cercetările științifice făcute au scos în lumină noi amănunte cu privire la un trecut așa de îndepărtat și încă plin de necunoscut.

Lângă Ecrene, pe dealul cu aspect de munte — are o înălțime de 252 m. — sunt rămășițele unui castru roman, amintit și de Jireček în lucrarea sa „*Das Fürstentum Bulgarien*“, pe care locuitorii circumstanți le numesc „*Haciuca Calessi*“, în amintirea locului de întâlnire al pelerinilor musulmani în drum spre Meca¹⁾. În antichitate i se spunea *Gerania* sau *Crania*, așa cum e întâlnit numele acesta atât în actele Patriarhiei din Constantinopol (sec. XV) cât și într'un portulan din 1408²⁾.

Balcicul corespunde neîndoelnic cetății maritime numită întâi *Krunoi*, *Izvoarele*, desigur după mulțimea acestora și pe locul cetății și prin împrejurimi³⁾. Numele de *Dionysopolis* l-a luat mai târziu, datorită următorului eveniment legendar : după o furtună, valurile au aruncat pe mal o statuă a zeului Dionysos, pe care locuitorii au luat-o, i-au ridicat un sanctuar și, în cinstea acestui zeu al vinului, au hotărât să-i dea orașului omonimul⁴⁾.

Nu se cunoaște data precisă a întemeierii acestui oraș, însă ca pentru toate celelalte așezări grece de pe litoralul Pontului Euxin, se poate da cu aproximație sec. VII sau VI a. Cr. Skymnos ne informează că orașul era locuit de „*Greci amestecați*“, *μιγάδες Ἑλληνες*

1) V. STROESCU, *Pe căile străbunilor*, vol. II, p. 62 (Edit. Tip. „Comerciala“, Bazargic, 1925).

2) C. POPA-LISEANU, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, p. 14.

3) O. TAFRALI, *Dionysopolis în An. Dobr. IX*, vol. II, 1928, p. 9.

4) *Ibidem*, p. 10.

veniți din diferite regiuni și amestecați cu băștinașii¹⁾). Legenda de mai sus, pe lângă nota cu privire la instaurarea unui cult special pentru Dionysos, lasă vag să se întrevadă totuși o influență a populației indigene, scytho-thrace, stăpână pe interiorul țării, care adora pe Sabazios, zeul local, însă în trăsături comune cu Dionysos²⁾).

Dionysopolis împreună cu *Istros*, *Tomis*, *Callatis* și *Odessos* formează, în sec. III a. Chr., confederația cunoscută sub numele de *Pentapolis*, care, în sec. II, prin azeziunea cetății *Marcianopolis*, se transformă în *Hexapolis*, τὸ κοινὸν τῆς Ἑξαπόλειως τοῦ εὐωνύμου Πόντου. Această confederație nu făcea parte din Moesia Inferior³⁾, ci se bucura, în vremea stăpânirii romane, de autonomie, după cum o vedesc de altfel inscripțiile, din care se poate vedea rolul oficial ~~le~~ aveau guvernatorii față de orașele grece de pe litoral. Confederația își avea dieta și sacerdotul ei, la Tomis⁴⁾, numit Ποντάρχης.

Pentru a-și păstra libertatea, în fața tendințelor de cucerire ale puterii romane, Dionysopolitanii trimit o ambasadă, în frunte cu marele preot *Akornion*, la regele statului geto-dac *Burebista*, care își va întinde dominația din jos de Dunăre, până la Haemus. Intr'o inscripție⁵⁾ vestită, de prin anul 48 a. Chr., găsită la Balcic, este expusă, pe scurt, cariera politică a lui *Akornion*, dar totodată lasă să se întrezărească însuși sistemul politic al marelui rege get⁶⁾).

Akornion fusese mai întâi solul orașului său către tatăl lui *Burebista*, pentru a-i cere, în numele concetățenilor săi, protecție. Preot în numeroase rânduri al zeului eponym *Dionysos* și al celorlalți zei ai cetății, „a împlinit — după spusa inscripției — cum trebuia și cu mărinimie procesiunile și sacrificiile pentru zeu“. Tot despre el spune mai departe: „și, în timpul din urmă, regele *Burebista*, ajungând cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia, și stăpânitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre, *Akornion* a fost și pe lângă acesta în cea dintâi și cea mai mare apropiere și a obținut cele mai bune rezultate pentru patria sa, inspirând și colaborând la cele mai eficace măsuri și, nu mai puțin, câștigând bunăvoința regelui

¹⁾ Ibid, p. 10.

²⁾ Ibid.

³⁾ GR. TOCILESCU, *Mon. epigr. și sculpt.*, p. 67.

⁴⁾ Ibid.

⁵⁾ Cf. KALINKA, *Ant. Denkm. in Bulgarien*, nr. 95, col. 87 și urm.; DITTENBERG, *Syll.* nr. 762; O. TAFRALI, *La cité pontique de Dionysopolis*, p. 64—65, inscr. nr. 1.

⁶⁾ V. PÂRVAN, *Getica*, p. 78.

pentru mântuirea cetății sale și, deasemenea, în toate celelalte ocazii, oferindu-se fără rezervă pentru împlinirea soliiilor orașului și luându-și asupra sa fără întârziere înfruntarea primejdiilor, numai spre a izbuti în toate chipurile la câștigarea unui folos pentru patria sa ¹⁾“:

Burebista s'a servit de Akornion, la rândul său, în legăturile diplomatice cu Romanii, trimițându-l într'o ambasadă la Pompeius, care — în anul 48 — tocmai se afla într'unul din orașele macedonene, Heracleea ²⁾.

Pentru tot ce făcuse, în interesul propriei patrii, Dionysopolitani i-au ridicat în agora o statuă de bronz și au hotărât să-l cinstească în fiecare an, în timpul sărbătorilor lui Dionysos, cu o coroană de aur ³⁾.

Păstrarea libertății — lucru pentru care Akornion ceruse protecția lui Burebista — nu va dura prea mult, iar Dionysopolis, ca și celelalte cetăți grece, va trebui să recunoască dominația romană ⁴⁾.

Portul Cavarna de astăzi a fost identificat, din mărturiile istoricilor antichi ⁵⁾ și după săpăturile făcute ⁶⁾, cu *Bizone*, Βιζώνη, colonie doriană a Mesembriei, fondată în sec. VI a. Chr., iar impunătoarea colină Ciracman, cu acropolea aceleiași cetăți. Numele coloniei e cu siguranță trac ⁷⁾, mai ales că — așa cum am remarcat și la Dionysopolis — navigatorii greci ai coloniilor de pe litoral erau în amestec, fără îndoială, cu populația indigenă. Deci, în Bizone, ca în toate celelalte colonii grece, este vorba de o populație rezultată din alăturarea elementului barbar — după expresia greacă — sau mai bine autohton la cel hellen supravănit.

Bizone a pierit, ne informează mai toți geografii antichității, din cauza deselor cutremure de pământ.

¹⁾ Idem, pp. 78, 79.

²⁾ O. TAFRALI, *Dionysopolis*, p. 13.

³⁾ Ibid., pp. 13 și 14.

⁴⁾ Ibid., p. 14.

⁵⁾ Cf. STRABO, *Geografia*; *Plinius*, *Historia Naturalis*; *Pomponius Mela*, *De situ orbis*; *Arrianus*, *Periplus Ponti Euxini*; *Scymnus*, *Orbis Descriptio*; *Anonimul Ravennat*, etc. (Vezi bibl. în lucrarea d-lui O. MĂRCULESCU).

⁶⁾ O. MĂRCULESCU, *Bizone—Portul Cavarna*, în *An. Dobr.*, XV, 1934, pp. 145—161.

⁷⁾ G. G. MATEESCU, *I Traci nelle epigrafi di Roma*, în *Ephemeris Dacoromana*, I, 1923, p. 87: Βύζης, Βύζος, Βιζος, *Bil(h)us*; V. PÂRVAN, *Getica*, p. 237: numele de persoană Δεός—Βιζος, format ca și *Deo=spor*, *Deo=pus*; O. MĂRCULESCU, o. c., p. 148: „numele coloniei vine dela însuși fondatorul ei, *Tracul Βύζος*“.

La capul Caliacra se afla o fortăreață a Geșilor Terizi ¹⁾, bine situată pe această intrătură de calcar în mare. Un zid întreit făcea aproape inexpugnabilă cetatea, care — după informația lui Strabo — a fost transformată în burg și tezaur al lui Lysimachos ²⁾. Colonii greci s'au așezat și aici, dând cetății geto-irizice un caracter comercial, așa cum o va găsi dominația romană și epoca bizantină, căreia de altfel aparțin toate fortificațiile ce se văd azi în ruine, acele trei ziduri de mai sus.

Între Caverna și Capul Caliacra, cam la jumătatea drumului, la Ghiaur-Suiuciu, sunt urme greco-romane.

Geografia antichității precum și unele hărți vechi ³⁾ dau numele unui port existent la sudul Callatidei, care — după toate probabilitățile — nu-i altul decît actualul punct Șabla, unde și astăzi se văd, la far, resturi de ziduri pe o distanță de câteva sute de metri în mare ⁴⁾. Portul Carilor, *Carum Portus*, folosea o minunată situație geografică, fiind, pe litoral, la o distanță egală, între Callatis, la nord, și Tziiris, la sud.

Trecem la cetățile de pe malul Dunărei.

O explorare ⁵⁾ a graniței dunărene a făcut-o d. prof. D. Teodorescu dela Universitatea din Cluj, între Silistra și Turtucaia, precum și unele săpături la Vetrina (*Tegulicium*) și Cadichioi (*Candidiana*) la care au luat parte regretatul G. G. Mateescu, specialist în antichități traco-romane, și d. prof. Paul Nicorescu dela Universitatea din Iași. S'au descoperit, pe această porțiune, urme din anticul drum roman și câteva stațiuni de mai mică importanță.

¹⁾ V. PĂRVAN, *Getica*, p. 231, p. 268, P. compară numele acestei cetăți, *Tiris* (Strabo), ortografiat în *Itinerarii* și *Trissa*, *Tirissa* ori *Turisia* (cf. notele lui Müller la *Ptol.* III 10, 3: Τῖριστις ἕκστα, și Miller, *Itin. Rom.*, s. v.), cu numele unui oraș, Τύρρισα (cunoscut și din alți autori antici: v. citatele la Müller, vol. I 1, p. 517), din *Emathia*, undeva la Apus de *Pella* (*Ptol.* III 12, 13 și hărțile 20 și 21 Müller), care amintește deasemenea numele râului Tyras și numele de persoană *Turesis*. În privința originii acestei localități de pe capul Caliacra, Tomaschek (*Die alten Thraker*, II 2, 76) o bănuiește dacică.

²⁾ Ibidem, p. 50.

³⁾ G. POPA-LISEANU, o. c., pp. 42—54.

⁴⁾ V. STROESCU, o. c., vol. III, p. 77.

⁵⁾ *Rap. a. activ. Muz. Naț. de Ant.*, 1915, p. 14 și urm.; R. VULPE, *Act. arh. în Dobrogea*, p. 135.

Orășelului de azi Turtucaia, așezat în fața Argeșului, pe malul dunărean din dreapta, îi corespunde anticul fort *Transmarisca*, calificat astfel într'o inscripție din colecția generalului Mavros — studiată, după intrarea ei în Muzeul Național de Antichități, de Tocilescu ¹⁾, — care prezintă următorul conținut, cu completările celui ce a studiat-o :

„Impărații Caesari *Gaius Aurelius Valerius Diocletianus* și *Marcus Aurelius Valerius Maximianus* cei pioși, fericiți neînvinși Auguști, și *Flavius Valerius Constantius* și *Galerius Valerius Maximianus* prea nobilii Caesari, cei mai mari învingători ai Germanilor pentru a cincea oară, ai Sarmășilor pentru a patra oară, ai Persilor pentru adoua oară, ai Britanilor, după ce învinseră desăvârșit pe neamurile vrășmașilor, întărind liniștea împărăției lor, zidiră fortăreața *Transmariscei*“ ²⁾.

Cum monumentul poate fi datat între anul 294, când Dioclețian ia titlul de *Germanicus Maximus quintum*, și a. 299, când e numit *Germanicus Maximus sextum* și *Sarmaticus Maximus quartum* ³⁾, poate fi dataată — după el — însăși fundarea fortăreței *Transmarisca*.

În inscripția, astfel reconstituită de Tocilescu, numele *Transmarisca* are mențiunea *praesidium*, care a fost interpretată în sensul de *munimentum* ⁴⁾.

După unii savanți străini, cum și după Hasdeu, *Transmarisca* ar însemna „în fața râului *Marisca*“ ⁵⁾. Cum în fața Turtucaiei se varsă Argeșul, acesta n'ar fi altul decât râul *Marisca* sau *Mariscus*. Identificarea, îndoelnică numai prin faptul că numirea nu e atestată în niciun izvor, a fost de mulți contestată ⁶⁾.

În inscripția amintită e vorba de războaiele purtate de *Dioclețian* în contra neamurilor barbare, la Dunăre. În anul 282 d. Cr., în timpul lipsei sale, — se află în Asia — triburile sarmate se răzvrătesc. Germanii trec Dunărea și iau în stăpânire ținuturi din imperiu. *Dioclețian* reușește să restatornicească autoritatea romană la Du-

¹⁾ Toc., o. c., nr. 21.

²⁾ Ibid., p. 175.

³⁾ Ibid., pp. 175—176.

⁴⁾ Ibid., 178.

⁵⁾ Mannert, *Geogr.*, VII, 114; Reichard, *Orbis antiquus, Dacia*; Hasdeu, *Istoria critică a Românilor*. Citați de TOCILESCU. o. c. p. 179, nota.

⁶⁾ Böcking, *Notitia Dignitatum Bonn.* e 1853, I, p. 464; PR. TOCILESCU o. c., p. 179.

năre, întărind fluviul cu forturi militare, *munimenta*. Pe unele le re=construește, pe altele acum le înalță întâi. Luptele, la Dunăre, cu *Gofii*, *Iazigii*, *Marcomanii*, *Quazii*, *Iutungii* și *Carpicii*, sunt necurmate. În cursul acestor lupte, crede Tocilescu ¹⁾, s'a simțit nevoia zidirii unui *castel*, care să garanteze, aici, fruntaria dunăreană. Castelul s'a înfăptuit după încetarea războaelor așa de numeroase, în care — pe drept — Dioclețian a purtat de optsprezece ori titlul de general învingător, imperator.

Dela *Procopius* ²⁾ aflăm că împăratul *Constantin cel Mare* a pus să se zidească un castel, pentru asigurarea ambelor țărmuri dunărene, în acest punct, în Dacia, opus Transmariscei: *Daphnis*. Tot *Procopius* dă o scurtă relație despre o reconstrucție din temelie a castelului Transmarica. În acest fort staționau trupe auxiliare și două cohorte din *Legio XI Claudia* ³⁾. S'au găsit numeroase figle cu stam-pila acestei legiuni. Astfel pe una, descoperită la Silistra — azi în muzeul de antichități din Sofia — și publicată de Kalinka (*Die Antike Denkm. in Bulg.*), se poate citi: *Leg(io) XI Cl(audia) F(elix) T(ans)M(arisca)*.

La Cadichioi, amintit mai sus și ca stațiune preistorică, se afla deasemenea un fort militar, *Candidiana*, unde era cantonat un detașament al Legiunei XI Claudia, care își avea sediul la *Novae*, azi *Steklen*, lângă *Șiștov*.

Tegulicium, astăzi *Vetrina*, era situat — pentru a ține sub vigilență siguranța regiunea dimprejurul său — la jumătatea distanței dintre *Candidiana* și *Durostorum*. Situaerea sa aici se explică tocmai prin tendința de întărire a liniei dunărene, unde ostroave și ape mai scăzute o făceau ușor de trecut. Aici, ca și la *Candidiana*, se aflau detașamente din legiunea menționată și din *Legio I Italica*, cu sediul la *Novae*, după ce legiunea de acolo trecuse la *Durostorum*.

Nu mai e nevoie să se vorbească de identificarea anticei cetăți *Durostorum* cu însuși orașul Silistra de azi, lucrul fiind stabilit cu deplină și definitivă siguranță. Deși *Ptolemeu* îl amintește numai din sec. II d. Cr., existența lui e desigur cu mult anterioară. Părerile cu

¹⁾ O. c., p. 177.

²⁾ *De aedificiis*, IV, 6, 13.

³⁾ Astfel, în sec. II—III, o *cohors I Thracum Syriaca* (cf. V. CHRISTESCU, în *Dacia*, V—VI (1935—1936).

privire la originea sa celtică¹⁾, întemeiate pe numele considerat astfel, au fost rând pe rând înlăturate de Tomaschek²⁾ și Pârvan³⁾. Într'o monografie istorică a cetății durostorene⁴⁾, Vasile Pârvan sta-tornicește istoria acestei cetăți dela originea sa geto-tracă, până în timpul lui *Marcus Aurelius*, când ajunge *municipium*, și — apoi — până în epoca bizantină, când existența ei continuă sub diferitele dominații barbare⁵⁾.

Traian a făcut din Durostorum un castru puternic, legionar, iar pentru apărarea Moesiei Inferior de năvălitorii transdanubieni, a mutat acolo, dela *Novae*⁶⁾, Legiunea XI Claudia. Împăratul pregătește strategic, prin construcții și înființări de garnizoane mari legionare, Moesia Inferior, pentru stăpânirea câmpiei muntene. Atenția lui e fixată, pe tot *limes danubianus*, asupra a două puncte, pe care le va întări în chip deosebit: *Durostorum* și *Troesmis*. În acelaș scop, o serie de fundații urbane: *Nicopolis ad Istrum*, *Marcianopolis* și *Abrittus*⁷⁾.

Durostorum a dat pe învingătorul Hunilor în *Câmpiile Cata-launice*, pe generalul *Aetius*.

Din cauza invaziunilor barbare, continue și destructive, *Justinian* a fost nevoit să reconstruiască ori să pună temelie nouă de întărituri pe granița bătrânului fluviu. Printre cetățile și castelele reconstruite se numără și Durostorum.

A fost și reședință episcopală.

Dar sudul Dobrogei nu avea cetăți și forturi numal pe malurile celor două mari ape, ci chiar în interior, așa cum înfilnim și în nord. Linia de cetăți de pe mediana Dobrogei, pornind dela *Ibida*, trecind prin *Ulmetum*, *Tropaeum Traiani*, *Civitas Ausdecensium*, se continua în sud prin două cetăți de seamă: *Abrittus* și *Zaldapa*.

¹⁾ Așa cum s'a dovedit pentru *Arrubium* și *Noviodunum* (cf. V. PÂRVAN *Getica*, p. 65 și H. HUBERT, *Les Celtes depuis l'époque de La Tène*, Paris, 1932 p. 46 și urm.).

²⁾ *Die alten Thraker*. II, 1, p. 73 și p. 81.

³⁾ *Getica*, p. 236: „Dacă ne-am gândi la o deformare a lui *Durazis* în *Turresis*, încă tot la rădăcina getică *Duras* (numele regelui dinaintea lui Decebal) am trebui să reflectăm întâi, cf. și *Durostorum*“.

⁴⁾ *Municipium Aurelium Durostorum*, în *Rivista di Filologia e d'Istruzione classica*, II, fasc. 3, Torino, 1924.

⁵⁾ R. VULPE, o. c., pp. 140—141.

⁶⁾ V. mai sus.

⁷⁾ V. PÂRVAN, *Getica*, p. 118.

*Abrittus*¹⁾, puternică cetate în Dobrogea meridională, a fost identificată cu satul actual Abtat Calessi. Face parte dintre acele foarte importante fundații urbane din Moesia Inferior — citate puțin mai înainte, — din epoca traiană, când împăratul, al cărui nume e așa de trainic legat de Dobrogea, voia să asigure și să fortifice aceste teritorii în vederea dominației regiunilor transdanubiene. Pârvan dă lui *Abrittus* calificativul de „puternic”²⁾ și îl prezintă ca pe un centru roman civilizator, așa cum rezultă de altfel și din considerațiunile pe care le face Kalinka³⁾, în privința aceleiași cetăți. Škorpil⁴⁾, cel care a identificat *Abrittus* și a făcut săpături arheologice aici, îl înfățișează în adevăr ca pe o cetate bine fortificată, cu 32 de turnuri și șase porți, cu val de pământ împrejurul zidului.

Dela *Abrittus* porneau șosele spre *Callatis* și *Tomis*, spre *Marcianopolis* — prin *Zaldapa* — și *Odessos*, spre *Durostorum*, ca dintr'un centru de încrucișare a căilor de comunicație în partea de miază-zi a Dobrogei.

În timpul creștin, *Abrittus* a fost reședință episcopală. Săpăturile întreprinse de Škorpil au scos, printre alte antichități creștine, la lumină, o biserică, presupusă ca aparținând vremii lui Constantin cel Mare.

În 1916, tot la *Abrittus*, a făcut săpături G. G. Mateescu, pe care însă marele război le-a întrerupt.

Între Ghelengic și Alacichioi se afla *Zaldapa*, o așezare cu caracter urban, de acelaș fel cu *Abrittus* și *Tropaeum Traiani*⁵⁾. Numele cetății e scythic⁶⁾.

1) PÂRVAN, în *Getica* (p. 225) pune *Abrittus*, ca nume, alături de Βρίττουρα cf. și Ἀβριττηνή alături de Βρεττία), după „cum — spunea el — numele râului Αραβίων din *Pannonia* (*Ptol.* II 11, 3 și II 14, 1) trebuie fatal pus în legătură cu numele Jiului la acelaș autor, Παβίων, în *Dacia* (III 8, 2), pe baza analogiilor de prosthesă, ca în *Samus* în *Dacia* și *Asamus* în *Moesia*, *Amutria* alături de Μώτρες, Ἄλαπτα alături de Λεπτοί în compusul Δατόλεπτο:, sau în nume de persoane, ca Ἀμήδοκος alături de Μηδοκος, etc. (cf. materialul la *Tomaschek*, II 2, s. v).

2) *Getica*, p. 118.

3) *O. c.*, p. 349 și urm.

4) În *Bulletin de la Société archéol. de Varna*.

5) R. VULPE, *Dobrogea meridională în antichitate*. (*Analele Dobrogei*, XIX vol. II, 1938, p. 29.

6) Cf. V. PÂRVAN, *Numele de râuri daco-schythice*, p. 4 și 28; acelaș, *Getica*, p. 231 și 270; C. BRĂTESCU, *Populația Dobrogei*, în *An. Dobr.*, IX, vol. I, 1928, p. 205. — *Zaldapa* = apa galbenă. Pârvan arată, în legătură cu *Apo-fluvius*, Carașul de azi, că numele e mai de grabă scythic, comparându-l cu *Calabaeus*, și *Zald-apa*, decât thraco-getic, deci contrar părerii lui *Tomaschek* (*o. c.*, II 2, 91 cu 77). Pentru aceeași părere contrarie, Pârvan utilizează numele *Burd-apa* și Βούρδ-ωπες (*Tom.* II 2, 61). cf. *Getica*, pag. indic.

În timpul invaziei Avarilor, când un număr mare de localități din Moesia și Scythia au fost pustiite, cele mai importante orașe și totodată cele mai fortificate din această regiune — *Ratiaria*, *Bononia*, *Akys*, *Durostorum*, *Zaldapa*, *Panassa*, *Marcianopolis* și *Tropaeum Traiani* — au căzut sub stăpânirea năvălitorilor¹⁾. În ultimii ani ai domniei lui *Mauricius*, sfârșitul sec. VI și începutul sec. VII, dispar pentru totdeauna, în noaptea care acoperă ținuturile dunărene, orașe ca *Marcianopolis* și *Novae*, unul din cele mai importante orașe ale Moesiei, așa cum dispare și mare parte din orașele din interior, de pe Dunăre și de pe litoralul Mării Negre²⁾.

În afară de *Abrittus* și *Zaldapa*, un alt centru urban important în interiorul sudului Dobrogei era *Palmatis*, identificată cu Chiosé Aidin, unde d. prof. *D. Teodorescu* a făcut săpături arheologice în 1915³⁾. Cetatea e romano-bizantină. Printre monumentele descoperite, prezintă un deosebit interes o primitivă sculptură bizantină din sec. VII d. Cr., *Sfânta fecioară cu pruncul*, studiată de Pârvan însuși⁴⁾.

*

Piese arheologice descoperite în tot sudul Dobrogei sunt numai în parte la *Muzeul Național de Antichități* din București. Cât despre *Muzeul Regional al Dobrogei* din Constanța, prin gestul darnic făcut — în ultimul timp⁵⁾ — de d. *Pericle Papahagi*, el a intrat în posesia unei bogate colecții de piese arheologice strânse din Silistra și împrejurimi. Numeroase piese au rămas fie sub adăpostul unor muzee, fie în colecții particulare, dintre care unele au trecut granița. Astfel e cazul unei frumoase colecții⁶⁾ de monete, găsite la Șabla, donată muzeului arheologic din Varna de *Dr. N. Țifov*.

Pentru cunoașterea muzeelor și colecțiilor de antichități din sudul Dobrogei, rândurile următoare vor încerca o prezentare, din care să se poată vedea cui se datorește opera de minuțioasă strângere și

¹⁾ P. MUTAFČIEV, *Bulgares et Roumains dans l'hist. des pays danub.*, Sofia, éd. Chr. G. Danov, 1932, p. 103.

²⁾ Ibidem, pp. 104—105.

³⁾ Cf. *Raport asupra activ. Muz. Naț. de Antic.*, Buc. 1916.

⁴⁾ *Bulletin de la section historique*, XI, 1924, Buc., 1924, p. 217 și urm. (*Académie Roumaine*).

⁵⁾ Scrisoarea adresată autorului acestor rânduri de d. P. P., la 30 August 1938, spune: „Cedez muzeului din Constanța, întregul meu muzeu, fără nici o pretenție”. (Cf. *arhiva Muz. Reg. al Dobr.*, dosar. — intrări).

⁶⁾ V. STROESCU, o. c., p. 78.

păstrare a materialului arheologic descoperit, cu menționarea — în privința muzeelor — celor cari au pus truda și uneori cheltuiala proprie, însemnând, unde au fost, și anumite date, de când au luat ființă, felul în care sunt organizate, precum și unele monumente mai importante din ceeace s'a depozitat ori expus.

La Silistra luase ființă, încă din 1914, un muzeu prin grija și stăruința prefectului din acea vreme Cămărășescu. Piese arheologice erau adăpostite într'o sală a Prefecturii. Din el însă, datorită războiului și cetelor de pradă germano-bulgară, n'a mai rămas nimic.

După război, activitatea arheologică reîncepând, la munca de pușă de specialiști în frunte cu V. Pârvan, s'a alăturat munca entuziastă a d-lui Pericle Papahagi, fostul director al Liceului de băieți din Silistra, cunoscut prin studiile sale filologice și folklorice. În revista „Dunărea”¹⁾, apăreau — sub titlul *Durostorum* — numeroase informațiuni arheologice asupra tuturor descoperirilor făcute în Silistra, mai ales, sau în județ. Piese achiziționate, din anul 1918 până în prezent, se aflau instalate — înainte de donația amintită — într'una din camerele liceului. Pe lângă monumentele provenite din săpături speciale, colecția de antichități a d-lui P. Papahagi conține, în majoritate, piese rezultate din descoperiri întâmplătoare și achiziționate — după propria mărturie a colecționarului — cu mijloace personale, în dorința de a nu lăsa pieirii ceeace putea fi salvat.

Sunt, în această colecție, monumente epigrafice și sculpturale — grece, romane, bulgare, turce — precum și piese de ceramică greco-romană și neolitică.

Printre piesele de seamă ale colecției d-lui P. Papahagi sunt de reținut²⁾: — un altar mic de piatră, ridicat *pro salute sua* de *Aurelius Codratus* și închinat lui *Pluto* și *Proserpinei*; — un fragment de icoană dedicată *Invicto Mithrae* de un *architectus salararius*; — o icoană a Cavalerului thrac; — doi lei de piatră în felul celor de pe monumentul dela Adam-Clissi; — un bust de marmoră, fără cap, al unui personagiu distins, poate un înalt demnitar *durostorean*³⁾; — un fragment de monument funerar al unui centurion din

1) *Dunărea*, revistă științifică-literară. Silistra. Tip „Cheia Dobrogei”. I. P. Davidescu. A apărut din 1923 până în 1935.

2) Unele dintre monumente, cele epigrafice, au fost studiate de d-l I. I. Russu. Cf. *Anuarul Institutului de studii clasice al Universității din Cluj*, II (1933-35), p. 210 și urm.

3) E asemănător fragm. de statuă virilă din Muzeul Region. al Dobr., studiat de d. GR. FLORESCU (*Anal. Dobr.*, XV, 1934, pp. 123-124).

Legiunea XI Claudia ; — un fragment de inscripție dedicatorie, în care e vorba de *legatus legionis XI Claudiae* și de *Q. Roscius Murena Pompeius Falco*, guvernatorul Moesiei Inferior în timpul lui Traian ; un fragment de inscripție unde e menționat un *duumvir quinquennalis* al municipiului Durostorum ¹⁾.

Ceramica e reprezentată prin o serie de vase, cu felurite forme, și opaițe cu mărcile fabricanților : *Fortis*, — marcă mult răspândită în imperiu ²⁾ — *Cassius*, *Ianuaris*, *Sextus*. Colecția cuprinde și un număr de cărămizi cu stampila Legiunei XI Claudia și una cu *Leg. I Italica* ³⁾.

Dar ceea ce face ca lauda sânguinței să meargă spre superlative este colecția de monete a d-ului P. Papahagi, care depășește 20.000 de exemplare. Sunt pline de interes rândurile pe care, într'o comunicare ⁴⁾ făcută la *Congresul de bizantinologie* ținut la Atena, le-a exprimat cu privire la modul cum a ajuns să strângă atâtea monete, în cât — fără presumție — să aibă dreptul să-și considere colecția ca una din cele mai importante pentru această regiune. Iată ce scrie despre modul achiziționării acestor „*mici monumente istorice*“, cum numește *Schlumberger* monetele :

„N'am întârziat să le atrag atenția elevilor de liceu asupra importanței sigiliilor de plumb, pe care le aruncau când nu se serveau de ele pentru jocurile lor, și am avut plăcerea să-i văd aducându-mi o mulțime de monete antice, romane, grece, imperiale din cetățile Scythiei Minor, bizantine, și un număr redus de sigilii ⁵⁾“.

Cea mai mare parte dintre exemplarele acestei colecții a fost găsită pe malul Dunărei, la Silistra, când apele Dunărei scad, sau în brazdele trase de pluguri, primăvara, pe locul numit „vechiul Drâstor“, la Est de orașul Silistra, sau în partea opusă, fie la cimitirul musulman și, la extremitatea acestui cimitir, la biserica greacă de altădată, distrusă în 1828, dupăcum se spune, în timpul războiului rusoturc, ca și în împrejurimile Silistrei ⁶⁾.

¹⁾ Cf. I. I. RUSSU, o. c. ; R. VULPE, *Noutăți arh. dobr.* (1936—1937), în *An. Dobr.*, XVIII, 1937, pp. 222—223.

²⁾ GR. TOCILESCU, *Mon. epigr. și sculpt.*, p. 375.

³⁾ v. I. I. RUSSU și R. VULPE, loc. cit.

⁴⁾ P. PAPAĞAGI, *Sceaux de plomb byzantins inédits trouvés a Silistrie*. (Vălenii de Munte, 1932, p. 5).

⁵⁾ Ibidem, p. 4.

⁶⁾ Ibid., p. 5.

Unele dintre exemplare au servit ca obiect de studiu ¹⁾.

Potrivit informațiilor date de d-ra Cavachi Nușca, custode la *muzeul din Balcic*, muzeul local s'a înființat cu sprijinul d-nei Eliza Brătianu, din inițiativa d-lui G. Fotino, pe atunci (1935) primar al orașului. E singurul muzeu din sudul Dobrogei instalat într'o clădire special construită.

Pieseile aflătoare în muzeu sunt rezultate fie din descoperiri în tâmplătoare, ocazionate mai de fiecare săpătură pentru construcție — orașul actual fiind așezat, ca și Constanța și Mangalia, deasupra resturilor antice, — fie din săpăturile făcute cu fondurile puse la dispoziție, din bugetul orașului, de d-l G. Fotino. Fusese condus la măsura aceasta, favorabilă cercetărilor arheologice, de numeroasele descoperiri — ruine, monumente sculpturale, inscripții, ceramică — și de necesitatea organizării unui muzeu local, în care să fie conservate obiectele vechi descoperite.

Muzeul are patru săli, dintre care două sunt rezervate pieselor arheologice. Într'un inventar, redactat de d-l *Dinu V. Rosetti*, sunt trecute toate piesele din muzeu, afară de cele încă nestudiate din depozit.

Dintre piesele muzeului sunt demne de notat: — un relief reprezentându-l pe *Hercule* ²⁾: zeul stă în picioare, cu blana leului nemec pe brațul stâng, cu măciuca în mâna dreaptă. Pe bordura înfugustă, sus, se poate citi numele lui *Iulius Crescens*, Ἰούλιος Κρήσκης, probabil un trac romanizat, care dedică ³⁾, icoana lui *Heracles Zussyreithes*, Ἡρακλεῖ Ζουσυρεΐθα; — o bază de statuă, cu inscripția: ΑΝΑΞΑΝΔΡΟΣ ΗΓΗΣΙΑΝΑΚΤΟΣ ΜΗΘΥΜΝΑΙΟΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗ; — o inscripție, găsită între Balcic și Ecrene, amintește numele *Heracleenilor* cu cari locuitorii din Dionysopolis se știe că aveau legături comerciale; — un monument sculptural cu trei figuri feminine: la

¹⁾ N. BĂNESCU, *Sceau biz. inédit trouvé à Siltstrie (Bull. de la Section historique, tome XIII, pp. 23—24. — Comunicare făcută la Belgrad, cu prilejul Congresului de studii bizantine); N. A. MUȘMOV, un articol în revista Bucureștii (I, 1935, p. 37 și urm.). P. ΠΑΡΑΧΑΓΙ, Un sigiliu de argint al Țarului Simeon, Buc., 1935; Idem, Sceaux de plomb... (Vălenii de Munte, 1932), citată mai sus.*

²⁾ Reprodus în broșura *Balcic* a d-lui E. M. BUCURȚA (Colecția „Appolo” Buc., 1931, pl. IV.

³⁾ R. VULPE *Noutăți arh. dobrogene*, în An. Dobr., XVIII, 1037, pp. 221—222. „Zussyreithes, întrebuințat într'o regiune populată de Crobyzii getici și având aceeași rădăcină ca și numele localității Zusidava din Bărăganul antic, are toate aparențele unui cuvânt de caracter getic, iar nu trac meridional”.

mijloc, o mamă cu copilul în brațe, iar de o parte și de alta două femei șezând; — pe un bloc de calcar roșiatic, descoperit la capul Caliacra, e înfățișat cavalerul trac, alergând spre stânga, cu mantia fluturând în vânt.

În mijlocul sălii a doua se află expusă ceramica descoperită la Tuzla: sunt în genere amfore ce ajung până la o înălțime de 1,20 m.

La Caverna nu se poate vorbi de un muzeu proriu zis. Parte din materialul descoperit prin împrejurimi, după informațiunile d-lui *Ion Ciomu*, secretarul gimnaziului din localitate, un admirator și ocrotitor al antichităților, au fost luate de muzeul din Balcic, deși locul lor era într'un viitor muzeu al Cavernei. Nu e vorba de un muzeu, deoarece antichitățile, câte au mai rămas din cele găsite, încap bine într'un singur dulap cu vitrină, care poate fi văzut în cancelaria gimnaziului.

De antichitățile din Caverna s'a ocupat d-l *Octavian Mărculescu*¹⁾, în ultimii ani. S'au făcut și săpături cu ajutorul elevilor gimnaziului pe platoul *Ciracman*, unde — după părerea d-lui *O. Mărculescu* — se afla acropolea *Bizonei*. În aceste săpături a fost ajutat de d-l *Ion Ciomu*, care și mai înainte făcuse o serie de sondajii la poalele *Ciracmanului*, unde a descoperit statueta unui efeb, azi în posesia d-lui *I. Lepși*.

Săpăturile făcute de d-l *O. Mărculescu* au scos la iveală, în 1929, o serie de schelete, îngropate la o adâncime mai mare de jumătate metru. Scheletele se aflau în scânduri de lemn, groase de 7,5 cm. și lungi de 1,75 m., unite cu scoabe de fier, și pe dinafară acoperite cu pietre în grosime de 6 cm.

Printre piesele descoperite: — un relief de marmoră reprezentând probabil pe *Zeus* și *Hera*; — un cap de zeiță feminină (o *Afrodită*, după d-l *O. Mărculescu*); — un fragment dintr'o statueta virilă, de o execuție artistică superioară, poate un *Dionysos*.

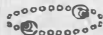
În acelaș dulap-vitrină: o restrânsă colecție de opaițe simple, afară de unul cu ornamentație geometrică pe disc, vase cu sau fără toartă, o serie de mănuși de amfore cu stampilă greacă (*Rhodos*, *Paros*) și două fragmente de inscripții grece, publicate de d-l *O. Mărculescu*.

¹⁾ *Bizone — portul Caverna* (*Anal. Dobr.*, XV, 1934, pp. 145—162) și *Descoperiri arheologice dobrogene* (*Anal. Dobr.*, XVI, 1935, pp. 119—129).

Pe data de 1 Martie 1938 a luat ființă un mic *muzeu al Capului Caliacra*, din inițiativa Brigăzii III de Grăniceri-Brăila, cu scopul de a depozita și expune materialul arheologic rezultat din săpăturile executate. Fondurile necesare săpăturii și, totodată, consolidării zidurilor au fost puse la dispoziție de aceeași Brigadă, comandată de d-l *General Vârtejanu*. Lucrările au început în toamna anului 1937.

Fortificațiile de pe acest promontoriu aparțin epocii bizantine și constau dintr'o întreită linie de ziduri, cea mai din afară linie având forma unui *vallum* prevăzut cu turnuri puternice ¹⁾.

O frumoasă colecție de monete, încă nestudiată, posedă d-l *Constantinescu-Mircești*, fostul director al Liceului de băieți din Bazargic. Colecția cuprinde mai cu seamă monete pontice.

¹⁾ R. VULPE, Noutăți arh. dobr., în An. Dobr. XVI, 1935, p. 188.

DOBROŢEA REGELUI CAROL I ŞI COLONIZĂRILE DOBROGENE ¹⁾

de C. BRĂTESCU
Prof. universitar, Cernăuţi .

„Statul dintre Carpaţi şi Mare are doi poli antropogeografici: unul e în podişul înconjurat de munţi: polul continental; altul e în cotul dintre Dunăre şi Mare: polul maritim. Fără hinterlandul muntos şi fără faşada maritimă, orice formaşie politică la Dunărea de jos e ciungă“ ²⁾.

S. MEHEDIŢI

Această sentinşă lapidară, pe care ctitorul geografiei moderne în România o rostia, în anul 1920, prin paginile „Analelor Dobrogei“, poate fi socotită azi, — când comemorăm 100 ani dela naşterea gloriosului învingător dela Plevna şi 60 ani dela recuperarea Dobrogei şi alipirea ei la sânul Patriei, precum şi după experienşele trecutului, — drept una din convingerile de granit, care trebuie să stea la temelie cugetării geopolitice a cetăşeanului român.

Deşi formularea sa clară, energică şi documentată s'a rostit aşă de târziu, în schimb tendinşa înfăşturii sale a frământat sufletele multor generaşii de înaintaşi cari, după atâtea veacuri de suferinşe, şi-au văzut visul împlinit în urma marelui războiu al popoarelor. Această fericită realizare se poate considera drept culmea cea mai înaltă până la care s'a putut ridica fapşă românească însufleşită de o cugetare politică ajunsă la maturitate; de unde şi hotărârea dârşă de a nu putea înstreina nici un centimetru pătrat din trupul ţării, sfinşit cu atâtea jertfe şi adus, în sfârşit, sub steagul libertăşii.

Dacă însă tendinşa de încorporare a cetăşii carpatice este foarte veche, — întrucât această cetate reprezintă rezervoriul milenar al neamului românesc, de unde în toate veacurile a roit străvechiu şi auştohton popor carpatic şi a descălecat pe văi până dincolo de marile

¹⁾ Conferinşă ţinută la Soc. Regală Română de geografie, în ziua de 9 Mai 1939.

²⁾ S. MEHEDIŢI: Observări antropogeografice asupra Dobrogei. An. Dobr. 1920, I, 2, p. 195.

șanțuri de apă ce o înconjoară, — în schimb fațada maritimă, prin forța covârșitoare a fatalităților istorice, a rămas până în ziua independenței în afara posibilităților și chiar a preocupărilor noastre de înjghebare și consolidare.

Și totuși, destinul a hotărât ca tocmai această fațadă maritimă să intre în patrimoniul țării cu 40 ani mai devreme decât polul ei continental. Războiul pentru independență înseamnă și începutul întregirii țării noastre; iar primul capitol din această măreață epopeică l-a scris cu sabia întâiul Rege al Dinastiei noastre, Carol I.

Acest prim capitol se numește: Dobrogea.

Era mai firesc să fie așa. Căci ce ar fi însemnat un stat independent, fie și cu polul său continental, fără această fațadă maritimă, care-i asigură în mare măsură și o independență economică? Ce ar fi însemnat un hinterland, fie și de zece ori mai bogat, fără Vorlandul său, al cărui rol, precum s'a spus, este acela de „poartă de intrare și ieșire” în statul românesc răzimat de Carpați?

De aci și marea însemnătate a Dobrogei, căreia Regele Carol I, — a cărui cultură și cugetare geografică au fost elogiate și în ședințele acestei Societăți, — i-a atribuit importantul rol de „plămân al României”. De aci și grija principală de a lega acest pământ de trupul țării prin mărețul pod dela Cernavoda și de a-l înzestra cu portul Constanța, ale cărui ape sărate rămân libere pentru navigație și în timpul iernei.

Pierderea Dobrogei înseamnă sufocarea vieții economice a unei țări întregi; înseamnă condamnarea unui organism, oricât de viguros, prin suprimarea organelor sale de respirație; înseamnă, în sfârșit, un soi de robie economică.

Dar provincia noastră transdunăreană reclamă întâietatea la atenția noastră și din alt punct de vedere. Istoria ne arată că cei doi poli antropogeografici au fost hotărâtori în destinul formațiunilor politice dela poalele Carpaților. Și, pentru a ilustra aceasta, voi lua numai trei momente capitale din trecutul teritoriului nostru.

Primul moment cade în antiquitate. Marele împărat Traian, când a voit să atace țara lui Decebal, a atacat-o din două părți, strângând-o ca într'un clește: a atacat-o și în cuibul său din munți, unde după biruință a întemeiat Ulpia Trajana; dar și din spre Mare, prin Scythia minoră, unde mai apoi a înălțat Tropaeum Trajani. Spațiile intermediare au căzut după aceasta dela sine.

Cine stăpânește cetatea transilvăneană, apasă grozav asupra teri-

torului din afara Carpaților și-și poate întinde, sub o formă sau alta, influența și chiar suzeranitatea asupra lui : dovadă trecutele relații politice între Unguri și cele două Voevodate românești. Dar cine stăpânește podișul Dobrogei apasă și mai grozav asupra independenței politice și economice a aceluiaș teritoriu : dovadă îndelungata suzeranitate turcească asupra Principatelor române. Căci Dobrogea, așa cum stă intercalată în conturul oval al Țării noastre, domină ca o cetate întinsele depresiuni de dincolo de apă, stăpânește vadurile marelui fluviu, poate anihila mișcarea economică din porturile dunărene și e în măsură a exercita o mare presiune asupra organismelor politice de sub Carpați. Istoria e martoră că așa a fost sub Romani, cari din Dobrogea și-au împins garnizoanele până în Basarabia și Moldova ; și tot așa sub Turci cari, înaintând pe șleaul cel mare dobrogean, au cucerit porțile Moldovei, au înființat raiale peste fluviu și au paralizat pentru multă vreme viața economică și politică a Principatelor dunărene.

În sfârșit, chiar și în timpul marelui război al popoarelor, Țara noastră a fost atacată tot din spre cele două centre vitale ale ei : din spre cetatea înconjurată de munți și din spre cotul dunărean al Dobrogei.

Aceste adevăruri nu au nevoie de prea multă documentare. Ele ne arată ce rol important are Dobrogea în evoluția statului român dintr'un îndoit punct de vedere : cel economic și cel strategic și că pierderea acestei provincii de lângă gurile Dunărei și Țarmul Mării a însemnat o amortire a vieții noastre independente, ceea ce a echivalat cu o semi-vasalitate și chiar cu o vasalitate completă.

Drept concluzie : ca să întrebuițăm un termen pus în circulație de curând, am putea afirma că Dobrogea reprezintă pentru România un *spațiu vital* de o importanță capitală în comparație cu alte provincii mărginașe. De aci și nevoia de a-i acorda o atenție specială, mai ales în direcția fortificării elementului național din cuprinsul ei, deci în direcția colonizării. Astăzi cred că nu s'ar mai afla nimeni care, cu inimă ușoară, să priviască cu nepăsare sau chiar cu dispreț spre acest pământ, considerându-l ca un loc de exil sau ca o Siberie a României și nimeni n'ar mai despoia de blocurile sale mile-nare, ca să le arunce într'un muzeu de București, mărețul monument dela Adam-Clisi — acest certificat de naștere al neamului românesc lângă M. Neagră, — din motivele din care a făcut-o răposatul arheolog TOCILESCU.

Se pare că nu tot astfel gândia o parte din generația dela 1878.

Când se afirmă¹, prin grai și scris, cu atâta amărăciune, că în schimbul Basarabiei sîrăbune ni se dau niște mlaștini pestilentele dobrogene și niște ținuturi¹⁶ bătute de Cerchezi tâlhari, vina acestei sub=prețuiri trebuie s'o căutăm în pregătirea culturală a vremii. Nu apăruseră studii de geografie, care să înfățișeze realitatea fizică din acel teritoriu cu ape bogate, cu dealuri păduroase și stepe de aur ; nu existau cercetări arheologice, care să lumineze veacurile de dominație romană ; nu existau suficiente studii istorice, care să arate stăpînirea lui Mircea cel Bătrân pînă în vadurile Mării ; nu apăruseră cercetări etnografice, din care să se vadă prioritatea numerică și vechimea elementului românesc pe pămîntul dobrogean ; și, în afară de Regele Carol I, prea puțini economiști erau convinși pe atunci de importantul rol de „plămîn al României“, pe care era destinat să-l aibă această țărișoară, intercalată la pieptul țării, între Marea cea largă și cel mai vital fluviu al Europei.

De altă parte, atitudinea dărză, de opoziție, a celor cari afirmau că „nu cedăm nimic și nu primim în schimb nimic“, oricât ar fi fost ea de motivată prin durerea cauzată de rășuirea Basarabiei și prin jignirea demnității naționale, nu putea avea decît soarta unei atitudini minore și fără viziunea clară a viitorului. Să ne gîndim numai ce ar fi însemnat pentru evoluția statului român modern instalarea stăpînirii rusești sau bulgărești în Dobrogea. Ce altul ar fi fost cursul evenimentelor istorice în ultima jumătate de secol în această parte a Europei !

Cer iertare onoratului auditoriu pentru această introducere cam prea lungă pentru o conferință, care=și propune a schița cîteva considerațiuni asupra valoroasei moșteniri pe care ne=a lăsat-o Regele Carol I și asupra necesității colonizărilor mai rapide și mai intense în Dobrogea. Ea era însă necesară spre a dovedi că, dacă acest pămînt are o importanță așa de capitală pentru existența și evoluția statului român, — apoi șovăiala ce s'a arătat în organizarea științifică a acestui teritoriu și naționalizarea sa mai pronunțată nu răspundea de loc cuvintelor regale, care puseseră pe un plan așa de înalt valoarea acestei provincii și nici convingerilor științifice de mai tîrziu, care văd în Dobrogea vorlandul, fațada și porticul României întregite către întinsul Mării¹).

Și, pentru ca această afirmare să nu pară nemotivată, să-mi

¹) S. MEHEDIŢI : Deliormanul — o verigă între Carpați și țarmul M. Negre. An. Dobr. XIX, 2, p. 226—239.

fie permis a înșira aci cele trei puncte de vedere, sub care socot că e necesar a trata subiectul meu :

a) punctul de vedere *antropogeografic* și în special al densității populației ;

b) punctul de vedere *etnografic* și mai ales al realizării unei majorități covârșitoare românești ;

c) și punctul de vedere *geopolitic*, adică al graniței actuale în raport cu apărarea națională.

I. Să începem cu punctul de vedere antropogeografic.

Cine cercetează cronicile bătrâne, începând din sec. XV încoace, adecă dela instalarea stăpânirii turcești în Dobrogea, apoi descrierile călătorilor, documentele vremii, rapoartele consulare, studiile din sec. XIX și unele hărți cu indicații statistice asupra așezărilor omenești, — nu rămâne decât cu impresia tristă a unei provincii păărăginită, care timp de aproape 500 ani a rămas în această stare de lăncezeală, fără a se putea ridica din ea.

Ce contrast izbitor față de strălucita epocă romană când, întrebuițând o frumoasă comparație a unui cronicar moldovean despre Italia, se poate spune despre Dobrogea că era plină de sate înfloritoare, orașe și cetăți, ca o rodie de sâmburi ! Căci această provincie nu s'a împărțășit de binefacerile civilizației decât în două epoce ale istoriei sale : epoca antică, în care s'a revărsat peste ogoarele sale binefăcătoarea „pax romana“ ; și epocă modernă, dela 1878 încoace, când descălecatul politic al unui neam neolatin, sub conducerea înfeleaptă a unui Rege glorios, a trezit-o din cenușa ruinelor sale. Intervalul de timp dintre aceste două epoci este o perioadă mai mult de jale și de întuneric.

Se pare că acesta a fost, pentru multă vreme, destinul acestui pământ nefericit. Așezat ca o punte de legătură între stepele pontocaspice, unde în tot cursul evului mediu au roit popoarele barbare, și cetatea bogată ce se profila ademenitoare în zări pe țarmurile Bosporului, — Dobrogea a jucat rolul de șleau larg al invaziilor dela N. la S. și mai târziu de drum al armatelor ruso-turce, cu tot cortegiul lor de pustiiri și nenorociri, încât o viață liniștită, așezată și înfloritoare era cu neputință.

Să reamintim numai câte=va momente mai caracteristice din trecutul acesta așa de trist :

În anul 1334—35, când călătorul arab IBN BATUȚAH străbate

Dobrogea spre Constantinopole în tovărășia unei principese bizantine măritate la Tătari, geograful acesta vorbește despre stepele Dobrogei ca despre un pustiu. El scrie : „Orașul Baba-Saltuc (Babadagul de azi) este cel din urmă pe care-l stăpânesc Tătarii. Între el și începutul împărăției grecești sunt 18 zile de mers într'un pustiu în în-tregime lipsit de oameni. Din aceste 18 zile, 8 le treci fără să găsești apă. Prin urmare îți faci provizii pentru acest timp și le pui în car în burdufuri mari și mici“.

Acelaș „desertum“ relativ l-au găsit, peste un secol, în stepele Dobrogei și fugarii armatei lui Vladislav și Ion Corvin, învinși de Turci la Varna în 1444. Scrie cronicarul DLUGOSZ : „Ungurilor, Valahilor și celorlalți din armata Regelui frica le puse aripi la picioare, așa încât Voevodul Ion Corvin, căpitanul armatei, care avea călăuze pricepute, ajunse numai în 2 zile și 2 nopți la malul Dunărei, la Vadul dela Floci, pe unde trecu în Valahia ; alții însă nu ajunseră decât în 3 și chiar 4 și 5 zile și nopți, la acelaș mal al Dunărei și fără să mănânce ceva, când un călăreț de obicei străbate aceeași distanță în 10 sau cel puțin 8 zile, *printr'un pustiu în care nu se găsește nimic pentru trebuințele omului* ; și mulți, călărind câte 3 zile, n'au descoperit nici o apă și nu puțin lănceziau de sete și foame“.

Acest „desertum“ se menține și spre sfârșitul sec. XV, după mărturia lui DONADO DA LEZZE care, însoțind la 1476 marea expediție împotriva Moldovei lui Ștefan cel Mare, arată că între Varna și Isaccea Sultanul și-a făcut drumul în 10 zile prin *locuri sălbatece și nepopulate*, potolindu-și setea cu apa aflată în nisipurile de pe litoralul Mării și luptându-se cu nouri de lăcuste : „*un gran stretto che dura per due giornate et piu et si chiama deserto De Brozie*“.

Aceasta, pe la începutul stăpânirii turcești.

Sau poate că spre sfârșitul aceleiași stăpâniri, după colonizările făcute cu Turci și Tătari, starea aceasta de lucruri se va fi schimbat în bine ? Să ascultăm câteva mărturii din sec. XIX :

„E un adevărat *pustiu*, de care te miri să-l întâlnești în mijlocul Europei. Socotind și populația orașelor, nu găsești mai mult de 300 locuitori pe mila pătrată“, scrie MOLTKE cu privire la Dobrogea din anii de după 1828—29.

Aceeași icoană a provinciei o dă și F. RITTER pentru anii 1835—39 : „Această țară, cu o suprafață de 200 mile pătrate, cu-prinsă între Mare și un fluviu navigabil, este o *pustietate așa de desolată, cum abia-și mai poate cineva închipui* ; și cred că nu hră-

nește mai mult de 20.000 locuitori. Cât poate cuprinde ochiul, nicăeri nu zărești un copac sau o tufă. Spinările puternic bolfite ale dealurilor sunt acoperite de ierburi înalte și arse de soare, care ondulează ca valurile sub vânt și poți călări ceasuri întregi peste această *pustie monotonă*, până să descoperi un cătun nefericit, fără arbori și grădini, în cine știe ce vale fără apă“. Orașul Hârșova număra pe atunci abia 30 case.

Pentru starea provinciei în timpul războiului Crimeii, ne dă mărturie medicul misiunii franceze, C. ALLARD : „Părăsirea acestor ogoare roditoare, pe care le-am vizitat, — scrie el — se explică astfel : *dela invazia din 1829, o mare parte din Bulgaria orientală și mai ales regiunea podișurilor era eproape pustie*. Un mare număr de familii creștine și musulmane se întorseseră de puțină vreme în Dobrogea, când, la 1854, ultima invazie rusească și după ea baș-buzucii pustiiră din nou țara“.

Dar mărturia cea mai frumoasă pentru cauzele acestei slabe densități a populației în Dobrogea și pentru pustiirea acestei provincii o găsim la ieromonahul rus PARTENIE care, călătorind pela 1839 spre Sf. Munte, primește din gura Românilor de prin părțile Măcinului următorul răspuns la întrebările sale mirate :

„Din vechime *Țara noastră* stă în hotar și deseori războaiele se fac pe aici, din zece mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și ne cultivăm grădinile și iarăși se face războiu. Și atunci cine poate fugi în Valahia ; iar pe cari-i prind Turcii, îi duc cu dânsii în țara lor ; turmele ni le mănâncă, caselor le dau foc și grădinile ni le pustiesc. După ce trece războiul, cari mai rămânem vii, iarăși ne întoarcem pe la vetrele noastre și ne facem pe ruine bordeie și iar ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem îndrepta ? Se mai întâmplă și altă nevoie. După fiecare războiu, începe ciurma, care pornește a ne secera. Atunci iar lăsăm toate și fugim, care încotro, și ne ascundem prin munți și păduri și ne temem unii de alții, frate de frate, și fugim unii de alții. Incă și Turcii pe aici sunt tare răi și sălbateci : mereu ne asupresc și ne ruinează ; bisericile ni le ard ; la care gălesc argint, îl fură ; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jeli“¹⁾.

Jalnica Dobrogei tragedie !

Așa că la anul 1878, când România intră cu arma și admi-

¹⁾ Pentru toate aceste izvoare, vezi C. BRĂTESCU : Populația Dobrogei. An. Dobr. 1928, I, p. 201 — 243.

nistrația sa în Dobrogea, populația acestei provincii abia număra 7—8 loc. pe km². Atunci s'a citit în fața locuitorilor Dobrogeni acea proclamație asigurătoare, în care, între altele, se afirma :

„Locuitori de orice naționalitate și religione ! Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân, de astăzi face parte din România. Voi, de acuma atârnați de un stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmuește cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii. *Vieața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul unei constituțiuni*, pe care ne-o râvnesc multe națiuni streine. Salutați, dar, cu iubire, drapelul român, care va fi pentru voi drapelul libertății, dreptății și al păcii“.

După atâtea veacuri de restriște, o nouă „pax română“ revenia pe plaiurile dobrogene.

Dar ce pustietate și de pe urma acestui războiu ! Intinderi mari de câmpie rămăneau nerăsiurnate de plug ; turmele ciobanilor pășuiau în largul stepelor neîngustate de agricultură ; satele erau mici și rare ; Constanța, metropola de astăzi a provinciei, abia număra 5—6000 locuitori. Ce admirabil teren de colonizare în această țară nouă, căreia azi i se recunoaște valoarea și rolul de vorland, fronton și portic al României întregite !

A înțeles generația dela 1878 problemele pe care le ridică această țărișoară străbună, readusă la sânul mamei după o robie de 500 ani ? Și cum le-a rezolvat ea în vederea consolidării neamului și țării, după ce politica înțeleaptă a Regelui Carol I ne-a dat independența, regalitatea și această fațadă menită a îndruma România pe calea unui progres economic necunoscut până atunci ? Înainte de a da un răspuns la aceste întrebări, e necesar a cerceta Dobrogea și dintr'un aldoilea punct de vedere, cel etnografic, care va da problemei colonizărilor o importanță și o ascuțime și mai mare.

II. Este firesc ca, la acest capitol, să ne intereseze, în primul rând elementul românesc, care trebuie considerat dintr'un îndoit punct de vedere :

1. al vechimei și persistenței sale în Dobrogea în decursul veacurilor ;

2. al proporției sale numerice, sau al procentului față de populația totală și față de celelalte naționalități.

Timpuț nu ne îngăduie a înșira aci dovezile și concluziile privitoare la chestiunea permanenței Românilor în Dobrogea. Am puț

blicat în altă parte¹⁾ toate mărturiile trecutului, câte mi-au căzut sub ochi și am tras și concluzia riguroasă ce se desprinde din acele mărturii. Incheiam așa :

„Permanența elementului românesc în Dobrogea în toate timpurile este un fapt real. Această permanență se explică prin rolul antropogeografic pe care a trebuit să-l joace provincia față de drumurile ce treceau prin: ea, sau duceau către ea. *Dacă pentru alte neamuri, care au circulat dela N. la S. și dela S. la N., Dobrogea a fost numai o poartă, sau o parte dintr'un drum mai lung, — pentru Românii din Carpați Dobrogea este însuși termenul final al drumurilor lor, care toate se concentrează spre acest pământ. Plugari, păstori, pescari și războinici; Moldoveni, Munteni sau Țardeni, — dealungul oricărei văi s'ar fi coborât, ei nu puteau să se oprească la Dunăre, ci trebuiau să treacă și mai departe, în direcția în care-i îndrumau râurile de sub Carpați, ori de câte ori cauze prea vitrege nu i-au împiedicat a o face“.*

Dela mărturia unor cronicari medievali ca NIKETAS CHONIATES, ANSBERTUS, GEOFFROY DE VILLEHARDOUIN, sau a unui călător ca minoritul RUBRUIQUIS, cari pomenesc în părțile Bulgariei răsăritene și până la gurile Dunărei o „*Valahie*“, care este țara lui Asan, o „*Vlahie Albă*“ „*Blankis Blaquie*“, unde stăpânesc Calo-Petru și fratele său Crasian cu supușii lor Românii, „*cum subditis Flachis*“, — și până la C. ALLARD, care la 1859 admiră la Românii din ținutul Constanței costumele lor antice, figurile lor aproape celtice, sau puritatea tipului italian și acea inteligență care-i caracterizează într'un grad așa de înalt; și dela mărturia cronicarului polon DLUGOSZ, că, după dezastrul creștinilor la Varna în 1444, nimeni nu cunoștea ținutul Dobrogei, pe unde se retrăgeau armatele învinse de Turci, în afară de Vlahii cari serviau de călăuze, de bună seamă ca unii ce trăiseră pe acolo, — și până la etnograful LEJEAN, care distinge în peninsula Balcanică de Est trei limbi curente: cea greacă la S E., cea bulgară la NE., iar în Dobrogea — cea română; toate celelalte izvoare intermediare²⁾ mărturisesc, într'un fel sau altul, despre această permanență și continuitate a elementului românesc în Dobrogea.

¹⁾ C. BRĂTESCU: Populația Dobrogei, în vol. Festiv al Analelor Dobrogei 1928, I, p. 201—243.

²⁾ Cum ar fi s. ex. documentul din 1603 despre mulțimea Valahilor din marele stat dobrogean Dăenii; sau știrile date de THOMASO ALBERTI la 1612; de Principele D. CANTEMIR și LA MOTRAYE pe la începutul soc. XVIII; de BOSCOVICI pe la 1761—62; de călugărul Partenie la 1839; de IONESCU DE LA BRAD la 1850; de PETERS la 1865 de BARON D'HOGUER la 1878, și multe altele.

Permanență însă nu înseamnă numai de cât și majoritate absolută.

Când au cucerit Turcii Dobrogea, ei au găsit în ea multe goluri, care favorizau o colonizare cu element musulman. Colonizarea aceasta însă nu s'a îndeplinit imediat și nici liniștit. Pe de o parte Cazacii prădau așezările turco-tatare dinspre latura Mării, iar de alta Domnii români, — după ce cucerirea turcească le răpise Dobrogea și mai apoi chiar și cetățile de pe malul stâng, cu vadurile lor negustorești și vămile, care aduceau însemnate venituri vistieriei, — treceau în repetite rânduri Dunărea spre a jefui și ucide ca în țară turcească. Dan II o făcu pe la Silistra, iar Vlad Țepeș pe toată linia Dunărei bulgărești, dar și în Dobrogea până la Delta. La finele sec. XVI oștile lui Mihai Viteazul incendiază orașele turcești de pe dreapta, iar Radu Șerban înaintă cuceritor până la Bazargic, unde se retrăsese Turcii.

Era reacțiunea românească.

Ca să se apere împotriva unor asemenea atacuri, Turcii înființară în aceste părți extreme ale imperiului Turcesc un pašalâc cu capitala la Silistra, pe care o fortificară puternic. Urmarea a fost o întărire a colonizării turco-tatare, iar provincia se transformă într'o tabără fortificată, gata a porni împotriva dușmanului ¹⁾.

Să nu ne închipuim însă că Turcii au realizat în Dobrogea o mare densitate de populație. Satele erau destul de rare și mici, iar locuitorii cultivau ogoarele numai în imediata vecinătate a satelor. Incolo erau păduri sau stepe libere pentru pășunatul turmelor. Mai veni în sec. XVIII și XIX și blestemul războaielor ruso-turce, însoțite de ciumă și holeră, care creară goluri mari de populație; așa că la 1878, când am luat noi Dobrogea, ea era o țară dintre cele mai slab populate din Europa. Evident că majoritatea locuitorilor o formau Musulmanii; căci statul care stăpânește o provincie tinde cu timpul a-și crea acolo o majoritate absolută de conaționali. Această tendință este înlesnită mai ales de slaba densitate de populație, pe care un stat o găsește într'o provincie anexată.

Dintre Creștini însă, Românii se situau numericeste pe planul întâi. Și, de oarece datele statistice complete și corecte ne lipsesc pentru epoca turcească, o dovadă foarte bună pentru raporturile numerice între naționalitățile Dobrogei-Vechi o găsim în toponimie.

¹⁾ N. IORGA: Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea. An. Dobr. 1923, IV, 1, pag. 3—48.

Intr'adevăr, până la 1878, numele topice turcești reprezentau un procent de 62⁰/₀; numele românești 33—34⁰/₀; numele rusești (mai ales în Deltă) aproape 4⁰/₀, iar cele bulgărești, la un loc cu cele de alte origini, nici măcar 1⁰/₀.

În ce privește distribuția în spațiu, Românii ocupau mai ales latura dunăreană și masivul deluros și păduros din nord, de unde, în caz de nevoie, se puteau refugia prin bălțile Dunărei și peste fluviu, pentru a se reface iar după trecerea războiului; pe latura Mării persistau slabele rămășițe ale unei Dobroge' bizantine, capabile și ele a se reface pe drumul Mării; iar largile stepe centrale și codrul Deliormanului fură ocupate aproape exclusiv de Musulmani, ca unii ce stăpâneau țara ¹).

Ne întrebăm acum: puteau Românii, cari primiau la 1878 o astfel de moștenire, să se mulțumească cu o asemenea stare de lucruri? Cadra această stare a Dobrogei cu rolul ei vital de vorland și de poartă a statului românesc întregit? Răspunsul nu poate fi decât negativ; de unde imperativul categoric al colonizării. *Fațada și frontonul României nu puteau rămânea numai pe o treime românești.* După ce războiul pentru independență a întins hotarele țării până în vadurile Mării și Dobrogea a scăpat de coșmarul unui destin urât, de a servi drept drum de scurgere al hoardelor și al armatelor în sensul meridianului, rămâneau acum libere și deschise drumurile de circulație în sensul paralelei, dinspre Dacia carpatică spre mica Dacie pontică.

Cu multe greutăți, uneori cu destulă nepăsare, ba chiar și cu o condamabilă uitare a intereselor naționale, s'a putut realiza totuși o majoritate românească în Dobrogea-Vechi. În anul 1938 districtul Tulcea număra aproape 54⁰/₀ Români, iar districtul Constanța peste 66⁰/₀ (în timp ce Bulgarii reprezentau în primul județ 18⁰/₀, iar în al doilea numai 9⁰/₀).

Și totuși, fără exagerare, am fi putut avea în această Dobrogea veche cel puțin 80⁰/₀ Români, fără nedreptățirea nimănui, ci numai prin executarea corectă a unei colonizări științifice și susținute.

De ce n'am reușit decât parțial? Cauzele sunt multiple, unele chiar dureroase.

În primul rând, slaba densitate a populației românești în regiunile imediat vecine cu Dobrogea. Bugeacul Basarabiei era sub

¹) N. IORGA: Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit. An. Dobr., 1922, III, 1, pag. 25—29.

Ruși și fusese transformat, dela 1812 încoace, într'un babilon de naționalități colonizate cu intenția de a ne depărta, ca masă etnică, de gurile Dunărei. Bărăganul, în sensul larg al cuvântului, era o stepă încă nu în deajuns de umanizată și era străbătut mai ales de turmele ciobanilor și de carele cu coviltir ale vânătorilor: ținut de inspirație pentru operele poetice ale unui Alexandri sau Odobescu. Trebuia așa dar să se recurgă la Românii mai îndepărtați, sau la cei de peste hotare. Țări ca Italia sau Germania, care înainte de războiul popoarelor trimeteau peste hotare 600—800.000 emigranți anual, ar fi colonizat Dobrogea, cu prisosul lor de populație, numai într'un singur an.

Totuși, aceasta n'ar fi fost chiar o piedică de neînving, dată fiind mai ales starea economico-socială a țăranului român, apăsată încă de regimul latifundiilor. El și-ar fi părăsit bucuros căminul și robia spre a deveni un bun colonizator, dacă ar fi fost îndrumat științificește și cu interes de soarta sa. Mai trebuiau însă și avântul și ideea creatoare la clasa dominantă. Acestea însă lănceziau; căci mai interveniau, drept cauze, și dificultățile financiare ale statului; apoi lipsa de educație națională la unele organe executive, reprezentate uneori prin alogeni cari nu ne iubiau; și mai ales starea de spirit a unei bune părți din clasa conducătoare, preocupată în primul rând de rivalitățile politice, așa încât problema naționalizării Dobrogei cădea pe un plan secundar.

Să ne fie permis a cita aci următoarele rânduri, scrise de marele nostru istoric N. IORGA din Iașii refugiuului, când Bulgarii, retrăgându-se din Dobrogea, ardeau satele românești:

Să nu uităm! „Să fim și colonizatori“!

„Până acuma n'am prea fost. Am intrat în vechea Dobrogea turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o prădată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu mai revie sub stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru naționalizarea proprietății măcar nici nu se puteau întâmpina. Și noi, ce am făcut? Dacă este astăzi o întinsă și înfloritoare proprietate bulgărească, nouă ni se datorește în rândul întâi. Am tolerat așa de mult această vicleană infiltrație, cu scopuri evidente, în cât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă-i trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci prin care să-i crească mândria și conștiința de dominație, am introdus acolo, când și când, cum s'a întâmplat, și fără a le mai purta grija, bieți veterani obosiți, desgustați de viață și incapabili de muncă“! — Și încheia:

„In marea operă de răsplătire pentru zdravănul țaran ostaș, Dobrogea are un loc de frunte și cine-l va înțelege și va aduce la îndeplinire ceea ce trebuie făcut, va fi dat României, totodată, o *garanție socială, militară și națională*“ !¹⁾

Ce necesară ar fi fost instituirea unui „ver sacrum“ ca la Romani, așa ca în fiecare primăvară plugurile unui nou val de coloniști tineri și abia scăpați de serviciul militar să răstoarne brazde nouă în ogoarele date lor pe merit ! Căci, într'adevăr, nu cu bătrâni obosiți și în declinul vieții se poate porni o țară nouă, unde se cere finerețe, energie, speranță și capacitate de luptă și adaptare la noile condiții de trai.

III. Cu aceasta ajungem la punctul al treilea al conferinței noastre, la chestiunea graniței româno-bulgare și a Cadrilaterului.

Dacă în urma războiului dela 1877 tratativele păcii s'ar fi desfășurat mai favorabil pentru noi, granița Dobrogei ar fi căzut mult mai departe de cât cea actuală și ar fi avut calitatea unui *hotar natural*, trecând d. ex. peste cumpăna apelor ce domină văile cu margini povârnite ale Provadiei și Lomului Alb. Am fi avut astfel întreaga regiune naturală a Dobrogei prebalcanice, iar ca populație, un număr infim de mic de Bulgari, căci ținutul era ocupat de o masă aproape compactă de Tarci, în mare parte dispuși spre emigrare. Am căpătat, în schimb, o graniță cu intrânduri, o graniță de șicană, care, prin marea ei apropiere de linia văii Cara-Su, nu ne putea asigura nici podul dela Cernavoda și nici portul Constanța, create ceva mai târziu.

Tăria unei granițe o asigură și prietenia cu vecinul de dincolo de ea. Această prietenie însă ne lipsia, căci în Decembrie 1909 Bulgaria încheie o convenție militară cu Rusia, care în art. 4 obliga pe Ruși să susțină, în anume împrejurări, revendicările teritoriale ale Bulgariei în Dobrogea românească ; iar în 13 Martie 1912, o alianță ofensivă cu Serbia obliga pe aceasta din urmă să dea ajutor militar vecinei noastre în cazul unei intervenții armate din partea României în războiul balcanic. Această amenințare a îndepărtat guvernul Regelui Carol I să ia măsurile necesare pentru asigurarea viitorului și, la încheierea păcii dela București, din 10 August 1913, România își muta hotarul dobrogean la o linie ce începea pe Dunăre la apus

1) N. IORGA, Să nu uităm ! An. Dobr. 1921, II, 4, p. 594—595.

de Turtucaia și se termina la Mare lângă Ecrene. Țara creștea astfel, a doua oară sub acelaș Rege, cu o suprafață de 7726 km² și cu o populație de 378.000 suflete¹⁾.

Această sporire de teritoriu însă nu rezolva fără rest problema graniței dobrogene.

Un hotar mai e tare și când poporul ce locuiește în satele din vecinătatea lui aparține, prin origine, națiunii stăpânitoare.

Este adevărat că până la 1877 codrul Deliormanului și stepa Caliacrei erau locuite de o masă compactă de Turci și că, după toate mărturiile geografice, etnografice, istorice și filologice, aduse chiar de specialiștii bulgari ori slavi, precum sunt JIREČEK, IȘIRKOF, MILETICI, KANITZ etc., populația bulgară este de dată recentă în regiunea dela NE de linia Rusciuc-Varna, unde a sosit din Balcani și dela sud de Balcani²⁾.

Această colonizare bulgărească s'a realizat în scurtul răstimp de 35 ani cât a stat Cadrilaterul sub stăpânirea statului bulgar; așa că în anul 1913, când acest teritoriu este alipit la România, el abia mai posedă o majoritate relativă turcească de 48⁰/₀, în timp ce Bulgarii, aproape disparenți înainte de 1877, realizaseră frumosul procent de 43⁰/₀!

Se simția, prin urmare, nevoia unei colonizări românești, spre a naționaliza acest ținut de la hotar. Colonizarea aceasta a întârziat însă cam prea mult și n'a fost condusă de la început cu destulă energie și clară viziune a viitorului. Se pot, de sigur, invoca și oarecare scuze; între altele, tulburările aduse de marele războiu al popoarelor; dar nu se poate scuza părăsirea în stare de lăncezeală a acestei probleme capitale și după 1918, când multiplele rivalități dintre partidele politice au lăsat pe un plan cu totul secundar chestiuni vitale, care trebuiau să constituie grija principală în fortificarea și consolidarea statului românesc întregit.

România trebuie să creeze în Cadrilater o țară românească; ea nu-și poate clădi aci viitorul său pe temelia unor elemente alogene.

Venia și vine în ajutorul colonizării românești și o împrejurare dintre cele mai norocoase: organizarea noului stat turcesc de către

¹⁾ I. NISTOR, Recuperarea Cadrilaterului. An. Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 138—157.

²⁾ C. BRĂTESCU, Populația Cadrilaterului. An. Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 180—202.

viteazul conducător Kemal Atatürk ridică, între alte probleme, și aceea a comasării elementului musulman, risipit în peninsula balcanică, între granițele noii Turcii. Schimbul de populație realizat între Grecia și Turcia, de pe urma căruia s'ar putea spune că două popoare și-au strămutat penanții în altă țară, a fost începutul acestui proces cuminte, destinat a rezolva definitiv conflicte ce amenințau a se perpetua. Veni apoi rândul Musulmanilor din celelalte țări balcanice și din România. O convenție între guvernele celor două națiuni a pus la punct această chestiune. Turcii sunt liberi a emigra, iar statul român își ia anumite obligațiuni cu privire la averile evaluate ale emigranților. Se crează astfel goluri mari în Dobrogea-Nouă.

Primii coloniști români în Cadrilater au fost Macedo-Românii, cari începură a sosi din 1925; din 1926 începură să vină și Regățenii; iar primele aprobări de colonizare, pentru ambele categorii, s'au dat în 1928. S'au creat 279 centre de colonizare, în care s'au aprobat până anul trecut, 19.796 capi de familie, dintre cari circa 6.000 Macedo-Români¹⁾; așa că, în anul 1938, Cadrilaterul număra²⁾:

<i>Bulgari</i> . . .	150.763	suflete, sau	40.52 ⁰ /o.
<i>Români</i> . . .	108.404	" "	29.14 ⁰ /o.
<i>Musulmani</i> . .	96.869	" "	26.04 ⁰ /o.
<i>Diverși</i> . . .	16.022	" "	4.30 ⁰ /o.
Total . . .	372.058	suflete.	

De sigur, nu este o stare mulțumitoare pentru asigurarea graniței noastre. Opera de colonizare, care este și un imperativ categoric al moștenirii lăsate de Regele Carol I, trebuie urmărită cu energie și înaltă conștiință națională, ba chiar cu iubire și devotament adânc, căci de aceea se află depusă, ca un simbol, acolo, la Coasta de Argint, inima Reginei noastre Maria.

Dacă întreg elementul musulman ar emigra din Cadrilater și ar fi înlocuit fără șovăire prin coloniști români, în scurt timp am putea realiza în Dobrogea nouă o majoritate absolută de 55⁰/o! Pentru desăvârșirea acestei opere, ar mai rămânea și *schimbul de populație*. Ni l-au propus Bulgarii într'un rând. Avem în țara vecină aproape 100.000 Români. Noi socotim că ar fi o mare greșală a renunța la limpezirea raporturilor etnografice și la comasarea cona-

¹⁾ C. FILIPESCU, *Agricultura în Dobrogea Nouă*. An. Dobr. XIX, 1938, 2, pag. 28.

²⁾ C. BRĂTESCU, *Populația Cadrilaterului*. An. Dobr. XIX, 1938, 2, p. 199.

ționalilor noștri și a reține elementele alogene cărora, în vederea unității și omogeneității, li s'ar preface asimilarea și contopirea în sânul națiunii: prilej veșnic de conflicte, de rea vecinătate și de asasinat la pacea și liniștea europeană.

Onorat auditoriu,

Ce era Dobrogea Regelui Carol I la încorporarea sa în 1878?

Un teritoriu pustiit și răvășit de lunga serie de războaie ruso-turce, începând din a doua jumătate a sec. XVIII până la finele sec. XIX;

Un teritoriu cu o populație rară de 7—8 loc. pe km², cu sate mici și mizerabile, cu orașe neînsemnate, ruinate și de aspect orientat-rural, și cu o sărăcie întinsă peste tot;

Un teritoriu cu o majoritate absolută turcească și cu o minoritate românească, care se situa numericeste pe primul plan față de celelalte minorități creștine;

În fine, un teritoriu în care cultura și civilizația nu-și răspândiseră binefacerile lor.

Ce a devenit Dobrogea-Veche în lunga Domnie a Marelui Comandant dela Plevna, a gloriosului înfăptuitor al independenței, regalității și întregirii țării până la M. Neagră?

Fără exagerare și în limitele adevărului: o țară înfloritoare din toate punctele de vedere.

Trei probleme mari se puneau Regelui și poporului său în această provincie părăginită: *problema economică, cea culturală și problema consolidării stăpânirii românești între Dunăre și Mare prin colonizare cu element românesc.*

Primele două probleme au fost realizate în Dobrogea-Veche cu deplin succes. Am trăit și am văzut cu ochii noștri, an de an, și înflorirea economică și înflorirea culturală. E destul să pomenesc numai marea pod de la Cernavoda, portul Constanța, cele trei canale care, legând fluviul Dunărea și lagunele Mării, au înviorat pescăriile statului, — opere cu care s'ar putea mândri Italia unui Musolini, — căile ferate și șoselele, bisericile sătești monumentale ca niște catedrale, școlile de diferite grade răspândite în tot cuprinsul provinciei, începuturile unei flote comerciale și de război și multe alte binefaceri, care toate au ridicat Dobrogea la un nivel necunoscut până atunci în tot cursul istoriei sale și au făcut să fie râvnită și mai mult. Singură problema graniței și a asanării ei prin colonizări, dacă nu

și printr' o linie Maginot, a rămas ca o moștenire în grija generației următoare.

Dacă ne-am întreba: *care este problema cea mai urgentă și cea mai vitală în momentul de față în Dobrogea, am răspunde fără șovăire: colonizarea Cadrilaterului cu Români!* De ea depinde în bună măsură liniștea și progresul nostru în viitor. Căci, dacă Dobrogea și, în special, exponentul ei, portul Constanța, fără hinterlandul bogat de peste Dunăre, cade în lânchezeală și devine, în mâna unui stat vecin, o simplă provincie laterală sau un drum, — în schimb și România întregită, fără Dobrogea, se resimte numai de cât atât în viața ei economică cât și în cea politică și strategică; și, dacă ne-am convins, în adevăr, că țara noastră are doi poli antropogeografici, dintre cari unul e în Transilvania — polul continental —, iar celălalt e în Dobrogea — polul maritim — și că fără hinterlandul muntos și fără fațada maritimă, orice formație politică la Dunărea de jos e ciungă, — atunci *asanarea graniței meridionale*¹⁾ *devine, pentru orice bun Român — un imperativ categoric.*

Să nu uităm! Să fim și colonizatori! Ne-o strigă patrioții și cărturarii acestei țări, dar ne-o comandă de dincolo de mormânt și umbra marelui Rege Carol I, care ne cere ca moștenirea ce ne-a lăsat-o să o desăvârșim, spre mai marea glorie a Dinastiei Sale.

¹⁾ S. MEHEDIŢI, Granițe asanate și vindecate. În „Dobrogea de Sud“ Nr. 1, p. 3—14.

TRANSMARISCĂ — TURTUCAIA

de OCTAVIAN MĂRCULESCU

Doctorand în litere

I. TRANSMARISCA.

1. **Originea numelui cetății.** — Filologul Philippide consideră Transmarisca un nume roman, format din prefixul *trans* și *marisca* „un derivat din *mare* prin-*iscus*“¹⁾. În alt loc, revenind, spune că'n Transmarisca apare „cuvântul românesc „*mare*“ și cuvântul romanic „*marisca*“²⁾; etimologie — după părerea noastră — pretențioasă.

Noi credem că *Mariscus* corespunde râului Argeș. Pe malul stâng al Dunărei se afla localitatea *Marisca*, Oltenița actuală, iar pe cel drept, unde-i azi Turtucaia, era *Transmarisca*, care derivă din *Trans + Marisca*, adică *dincolo de* (localitatea) *Marisca*, iar nu *Peste Argeș*, cum bănuia istoricul Mannert și afirmă d. G. Popa Lisseanu³⁾.

Domnul *Patsch* socotește că trebuie pus în legătură râul *Mariscus* cu Argeșul, — nu cu Mureșul transilvan — și cu localitățile *Transmarisca* și *Marisca* ale Moesiei Inferioare. În acest caz, *Transmarisca* corespunde Turtucaiei, după toate indicatoarele de distanță ale Itinerariilor romane, iar râul *Mariscus* este Argeșul, care se varsă în Dunăre, chiar în fața localității *Marisca*, corespunzătoare Olteniței actuale, care se găsește la gura râului Argeș, peste drum de Tutračan, *Transmarisca*⁴⁾. Părerea aceasta o admitem și noi și d. G. I. Bră-

1) ALEXANDRU PHILIPPIDE, *Originea Românilor*, Vol. I. Iași. „Viața Românească”, 1923, p. 889, v. p. 434.

2) *Ibid.*, p. 475.

3) G. POPA LISSEANU, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*. Ediția II, București, 1921, Tip. „România Nouă”, pag. 107, v. p. 63.

4) CARL PATSCH, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*. III. Die Völkerbewegung an der unteren Donau in der Zeit von Dioklezian bis Heraclius, in Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophische—historische Klasse. Sitzungsberichte. 208. Band II. Abhandlung. 1928, p. 68. Höfder-Pichler. Wien und Leipzig v. p. 3—5.

tianu¹⁾. — V. Pârvan²⁾. și O. Tafrați³⁾ identificau Trânsmarisca cu Tutracan sau Turtucaia.

2. Când s'a fundat cetatea. — Bazat pe o inscripție latină, găsită la Turtucaia, publicată de Tocilescu, noi credem ca și el, că Trânsmarisca a fost întemeiată de Dioclețian și Maximian în cursul anilor 293—294: „... post debellatas hostium gentis (es) confirmatâ orbi suo [tranquillitate in aeternum Transmaris]cae praesidium [m constituerunt]“⁴⁾.

Părerea se confirmă prin menționarea localității Trânsmarisca printre cetățile inspectate de împăratul Dioclețian în anul 294, când, pornind „dela Sirmium spre reședința lui, Nicomedia, alese drumul ocolit dealungul Dunărei de jos. La Trânsmarisca se afla la 18 Octomvrie, anul 294“⁵⁾. De fapt, Pârvan⁶⁾, d. N. Iorga⁷⁾ și d. Carl Patsch⁸⁾ au aceeași părere ca și Tocilescu. Totuși existența cetății romane în timpul lui Dioclețian și Maximian nu exclude ca ulterior să fi fost distrusă de barbari și Constantin cel Mare s'o fi fundat din nou, așa cum spune Procopius⁹⁾.

3. Diferite numiri ale cetății. — În decursul vremii Trânsmarisca a purtat, cu oarecari mici schimbări, acelaș nume. Totuși

¹⁾ G. I. BRĂTIANU, *Une énigme et un miracle historique : Le Peuple Roumain*. Bucurest, 1937, p. 134. v. p. 48.

²⁾ V. PÂRVAN, *Municipium Aurelium Durostorum*. Estratto dalla Rivista di Filologia e d'Istruzione classica. Nuova Serie. Anno II. Fascicola II. Torino, Giovanni Chiantore, 1924, p. 36; v. p. 28 și urm.

³⁾ O. TAFRALI, *La Roumanie Transdanubienne. (La Dobroudja)*. Paris. Ernest Leroux, 1918, p. 195, v. p. 55.

⁴⁾ C. I. L. Sup. II. 6151, p. 1349; Gr. G. TOCILESCU, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului Național de Antichități din București*. Partea I, București, Tip. Corpului Didactic, 1902, p. 648, v. p. 184 și urm.

⁵⁾ CARL PATSCH, op. cit., p. 8; N. IORGA, *Istoria Românilor. Oamenii pământului*. Vol. II, București. 1936, p. 345, v. p. 32. nota 2.

⁶⁾ V. PÂRVAN, *Municipium...* p. 29: „... fra gli anni 294 e 300, avevano fortificato novamente Trânsmarisca, restaurandovi i fortilizzi“ : Idem. *Salsovia*, București, 1906, „Carol Göbl, p. 47, v. p. 17, nota 5.

⁷⁾ N. IORGA, *Istoria R.*, II, p. 75.

⁸⁾ CARL PATSCH, op. cit., p. 8 și urm.

⁹⁾ PROCOPIUS, *Opera omnia*, Περὶ κτισμάτων, Vol. III, p. 2, l. IV, 7.292, p. 132: „ὅ δὴ τὸ Τράμαρικός ἀχίρωμά ἐστιν. οὐδὲρ, κατανακτὴρ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπίρω Κωνσταντίνος ποτε Ρωμαίων Βασίλευς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ἀνοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξίμφορον νενομικτως εἶναι φηλάσσεισθαι ταύτη τὸν ποταμὸν ἐκατέρωθεν“.

noi vom menționa izvoarele, care într-o anumită măsură ne atestă existența cetății. Astfel *Itinerariul lui Antoninus* o numește „Transmariscam“ și o așează între Appiaria și Candidiana¹⁾. Geograful *Claudius Ptolemeu* îi spune: „Τρομάρισκα“²⁾. În *Tabula Peutingeriana* e menționată *Trasmarisca* între localitățile vechi Appiaris și Nigrinianis³⁾.

Anonymul Ravennat face excepție, numind-o „Stamarisca“ și o situează între cetățile Appiaris și Nigrinianis⁴⁾.

Notitia Dignitatum menționează: „Transmariscæ“ sau „Transmarisca“ și o trece între cetățile Appiaria și Candidiana⁵⁾.

Procopios din *Cesarea* o numește: „Τρασμακκάρισκα“ și „Τρασμαρικὰ“, încadrată de Tigas, Iatron, Cynton și Candidiane⁶⁾; iar în Codul lui Justinian i se spune „Trans-mare“⁷⁾. Renunțăm a cita *Notiția* lui Epiphane⁸⁾ și lucrarea lui Constantin Porphyrogenetul⁹⁾, cari pomenesc de o episcopie la Τραμαρίσκα. Asupra acestor fapte vom insista în alt paragraf.

Prin urmare *Transmarisca* se găsea pe locul *Turtucaei* actuale.

4. **Locuitorii și ocupațiile lor.** — Deși „Dobrogea este cea mai veche țară românească“¹⁰⁾, totuși nu trebuie uitat, că „din moși strămoși locuiau . . . Dacii în Dobrogea, cari au început să vorbească latinește, să se închine ca Romanii și să-și facă orașe și sate romane,

1) GR, G. TOCILESCU, *Monumente epigr.* p. 179.

2) CLAUDIUS PTOLEMEU, *Geographia*, editată de Carol Frideric August Nobbé, Lipsiae, 1843, T. F. I, p. 284, v. t. I. B. III, cap. 11, p. 185.

3) *Die Peutingerische Tafel oder Weltkarte des Castorius*, 1916, Stuttgart V. Segmentul VIII, divizia 2.

4) *Anonymul Ravennat*, *Cosmographia*, editată de M. PINDER și G. PARTHEY, 1860, Berolini, v. I. IV, 7, pag. 186—187.

5) *Notitia Dignitatum et administrationum omnium tam civilium quam militarium in partibus Orientis et Occidentis*, 2. Völ., editată de Eduard Bäcking, Bon., 1853, Vol. I. p. 540, v. Cap. 37, p. 102—103 și 221, 463.

6) PROCOPIOS DIN CESAREA, *Περὶ κτισμάτων*, op. cit. vol. III, l. IV, 7, 292 p. 131—132.

7) Codul lui Justinian, 6, 42, 28, citat de GR. G. TOCILESCU, în *Monumentele epigr.*, op. cit. p. 178.

8) F. DVORNIK, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX-e siècle*. Paris, Librairie, ancienne. Honoré Champion, 1926, p. 360, v. p. 92.

9) CONSTANTIN PORPHYROGENITUL, *De Ceremoniis aulae byzantinae*, Bonn 1829, Vol. I. l. II, 54, p. 797.

10) V. PÂRVAN, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunărei*. Cultura Națională. București, 1923, p. 247, v. p. 16.

unindu-se cu civilii și veteranii adevărat Romani și întemeind gospodării statornice“¹⁾. Coloniștii romani așezați în Scitia Minor și în Transmarisca erau mai ales „agricultori și crescători de vite“²⁾. Aceștia de sigur că au constituit „o bogată așezare de plugari romani“, fiindcă „Dobrogea era așezată în dreapta Dunărei, era mai la îndemână și oarecum mai apărută“³⁾. Coloniștii romani romanizară pe Daci și Bessi, cari „s’au făcut întâi Romani, iar apoi creștini“⁴⁾. În afară de aceste elemente etnice se întâlneau: Greci și orientali romanizați, veniți din Anatolia și Siria⁵⁾. Incât, având o intuiție bună, Pârvan vedea cum „Pe Dunăre trec în sus și în jos corăbii de comerț grecești și vase de războiu romane, ori bărci de pescari și călători indigeni“⁶⁾. Dar deseale năvăliri ale Goșilor aduc barbarizarea și decadența vieții romane și a celorlalte elemente etnice din Scitia Minor, ca și din Transmarisca. „În a II-a jumătate a sec. IV nu se mai poate vorbi de o viață liniștită quasi-orășenească în cetatea noastră“⁷⁾, ci „oppidum, orașul, e numai un sat mai mare și întărit. Este deci o întoarcere la satul de unde se plecase“⁸⁾. Din sec. V. vin Slavii, cari se vor deprinde cu viața așezată și se vor ocupa cu agricultura. Iar sub puhoiul barbarilor, Transmariscanii vor trăi greu, însă dându-le dijmă din roadele pământului⁹⁾, vor fi lăsați în pace. Alt mijloc de existență îl va constitui pescăria¹⁰⁾.

5. Drumurile. — Transmarisca fiind o cetate romană, așezată pe malul drept al Dunărei, era un inel din lanțul format de *via Istria*, care lega orașele dunărene ca: Durostorum (Silistra), Axiopolis (Hinog-Cernavoda), Carsium (Hârsova), Troesmis (Iglița), Noviodum (Isaccea), Aegyssus (Tulcea) și Halmyris (Zaporojani). Însă

¹⁾ Ibid. p. 16 și 108.

²⁾ Idem, *Cetatea Tropaeum*. București., 1912. Gutenberg, p. 148, v. p. 18; Idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile Carpat-Danubiene*. A. F. M. S. R. R., București, 1937, p. 218, v. p. 185; Idem, *Inceputurile* . . p. 72.

³⁾ V. PÂRVAN, *Inceputurile*, op. cit. p. 65 și 78.

⁴⁾ ⁵⁾ Idem, *Inceputurile* . . p. 109 și 169.

⁶⁾ Idem, *Salsovia*, p. 11.

⁷⁾ V. PÂRVAN, *Cetatea Ulmetum*. Extras din An. Ac. R., Tom. 36, Mem. Sect. Ist., Socec, București, 1913, v. p. 75.

⁸⁾ N. IORGA, *Istoria Rom.* II, p. 77.

⁹⁾ V. PÂRVAN, *Cetatea Ulmetum*, op. cit. Tom. 36, p. 75.

¹⁰⁾ ARRIAN, 1. 3. 6.: „Era foarte mare belșug de astfel de bărci, întru cât riveranii Istrului se folosesc de ele pentru pescuitul în fluviu, precum și când merg unii la alții în sus, pe Dunăre.

via *Istria* era unul din cele „trei drumuri împărătești ce străbăteau Dobrogea dela Nord la Sud“¹⁾, Transmarisca era în legătură și cu *via media* (drumul din mijloc), care tăia Scitia Minor aproape în două și unia Marcianopolis (Devnia), la apus de Varna, cu îndepărtatul Aegyssus (Tulcea). A treia cale era *via Pontica*, care unia cetățile grecești dela Dionysopolis (Balcic) cu Histria (Caranasuf). Calea pe mare comunica ușor cu celălalt drum al apei, Dunărea.

De aceia Grecii treceau lesne pe corăbiile lor cu mărfuri din Marea Neagră pe Dunăre, oprindu-se fie la Transmarisca și Durostorum, sau urcau pe Argeș, pe Ialomița, pe Buzău, Siret și Prut, în Muntenia, Moldova și Basarabia de azi²⁾. Transmariscanii, având la îndemână, în afară de drumul pe uscat, și calea apei, nu încapă îndoială că, așa cum Axiopolis avea breasla „corăbierilor pe toată Dunărea“, („*nautae universi Danuvii*“)³⁾, tot astfel și Transmarisca trebuie să fi avut breasla corăbierilor săi. Căci nu-i posibil să aibi calea apei la îndemână și să n-o folosești. Astfel, nu vedem de ce d. N. Iorga admite prefectura, „la un loc necunoscut“, a „năvilor de pe râu“ („*nāves amnicares*“)⁴⁾. Flota naviga pe Dunăre, asigurând ordinea și siguranța pe fluviu. Așa că: „Sub ocrotirea legionarilor, comerțul și afacerile de schimb, exercitate încă din vremuri vechi de Grecii dela Marea Neagră, atrag acum și lumea romană în aceste regiuni: negustori, armatori, corăbieri, cari au de îngrijit de legăturile economice ale Răsăritului cu Apusul, dealungul grandioasei artere de comunicație a Dunărei. Pe țărmul drept al fluviului merge șoseaua care leagă între ele lagărele și castelele așezate de pază dealungul lui: în caz de primejdie, ajutorul poate repede sosi dela un „fort“ la altul. Pe Dunăre trec în sus și în jos corăbii de comerț grecești și vase de războiu romane, ori bărci de pescari și călători indigeni“⁵⁾, mai ales că Dioclețian și Maximian biruiseră pe barbari, întăriseră Transmarisca⁶⁾ și asigurară „siguranța în afară și pacea înăun-

1) V. PĂRVAN, *Inceputurile* . . op. cit., p. 169.

2) Ibidem, p. 169—170; V. PĂRVAN, *La Pénétration Hellénique et Hellénistique dans la vallée du Danube*, p. 23—47, în *Bul. de la Sect. Hist.*, Tome X, *Cultura Națională*, București, 1923, v. p. 34 și urm. Sigur că Grecii, chiar după Cristos, au continuat vechea lor ocupație, comerțul pe ape, însă și-au redus sfera de penetrație la două căi: Dunărea și Marea Neagră.

3) V. PĂRVAN, *Inceputurile* . . p. 197.

4) N. IORGA, *Istoria R. II*, p. 175.

5) V. PĂRVAN, *Salsovia*, p. 11.

6) C. I. L. 6151 v. TOCILESCU, *Monumentele*, p. 175; V. PĂRVAN, *Municipium Aurelium* . . op. cit., p. 29; N. IORGA, *Istoria R. II*, p. 75.

tru“¹⁾. Șoselele dobrogene fuseseră refăcute²⁾, apărarea graniței reorganizată fundamental de Dioclețion cu colegii și urmașii lui³⁾. Existau chiar „*duces-limitanei*“, adică comandanți militari extraordinari ai ținutului de graniță⁴⁾, nu numai în Scitia, ci și în cele două Moesii și în Dacia inferioară⁵⁾. În Scitia Minor, în afară de Legiunile *I. Iovia* și *II. Herculia*, prima în lagărul dela Troesmis, a doua în lagărul nou dela Noviodunum, — există și *Legiunea XI. Claudia*, [Le] g (io) XI Cl (audia) f (elix) Tram (ariscæ)⁶⁾, inscripția de pe figla găsită la Durostorum, iar azi în posesia muzeului din Sofia. Deci la Transmarisca erau soldați din *Novae*, „*Milites Novenses Transmariscæ*“⁷⁾ și din *Legiunea XI Claudia*, anume *cohorta a V-a din Legiunea XI Claudia, pedatura superioră*⁸⁾ și cea „*inferioară*“⁹⁾

6. Creștinismul. — După persecuțiile lui Dioclețian¹⁰⁾, creștinismul s'a răspândit în Scitia Minor prin ostași romani, negustori sau muncitori creștinați, sau prin martiri și episcopi. Sămânța creștină a prins rădăcini repede, încât prin „anul 300, Creștinismul în formă latină ajunsese biruitor până la Dunăre: pe toată întinderea ei, dela lagărele raetice, din Regina, și până la cele scythice din Noviodu-

1) G. BLOCH, *L'Empire romain. Evolution et décadence*, Paris. 1922, Flammarron, p. 313, v. p. 197; V. CHAPOT, *Le Monde Romain*. Bibl. de synthèse hist. L'Evolution de l'Humanité. Paris. 1927, p. 500, v. p. 428 și urm.

2) V. PĂRVAN, *Salsovia* . . p. 17 și urm.

3) Ibid.

4) Ibid. p. 16, N. IORGA, *Istoria R. . . II*, p. 75.

5) CHARLES DIEHL, *Justinien et la civilisation byzantine au VI-e siècle*. Paris. 1901. E. Leroux. p. 625. v. p. 230.

6) E. KALINKA, *Antike Denkmäler in Bulgarien*. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Schriften der Balkankommission Antiquarische Abteilung. Wien. Alfred Hölder. 1906, p. 339, v. p. 342, sau C. I. L. III. 12.526; V. PĂRVAN, *Salsovia*, p. 17.

7) *Notitia Dignitatum* et . . op. cit., (Vol.) II, p. 102, Cap. 37; V. PĂRVAN, *Municipium Aurelium Durostorum*, op. cit. p. 28.

8) *Notitia Dignitatum* . . . p. 103. Cap. 37 (5): „*Praefectura . . . (Ripae ?) . . Legionis Undecimae Claudia Cohortis Quintae Pedaturae Superioris Transmarisca*“; V. PĂRVAN, *Municipium Aur. . .* p. 28.

9) Ibid. [6]: „*Praefectura Ripae Legionis Undecimae Claudia Cohortis Quintae Pedaturae Inferioris Transmarisca*“; V. PĂRVAN, *Municipium Aurelium D. . .* p. 28.

10) ERNST STEIN, *Geschichte des Spätromischen Reiches*. Seidel. Wien. 1928. p. 590, v. p. 120 și urm.

num¹⁾). Aceasta înseamnă că Scitia Minor era creștinată în jurul anului 300, dacă către „anul 350 toate orașele de frunte ale celor două Moesii erau reședințe episcopale“²⁾). Astfel, episcopate erau la Abrittus, Durostorum, Appiaria, Sexanta=prista, Novae, Oescus, etc.³⁾). Existența acestor episcopate ne face să *prespunem că, din sec. IV., trebuie să fie existat și episcopia Transmariscae*⁴⁾, o împrejurare favorabilă întemeierii sale fiind libertatea cultului creștin, acordată de Constantin cel Mare⁵⁾.

Episcopatul la Transmarisca credem că a existat până în sec. VII, când îl găsim menționat în *Notitia lui Epiphane*⁶⁾. Cât despre pomenirea episcopatului Transmarisca în sec. IX de Constantin Porphyrogenetel⁷⁾, ne îndoiim să fi durat cetatea și episcopatul până atunci; însă lipsa de izvoare nu ne îngăduie să precizăm mai mult. Totuși, admitem că episcopul Transmariscae a fost nu numai șeful religios al episcopatului, ci și ocrotitorul politic al cetății⁸⁾.

7. Privire fugară asupra trecutului Transmariscae. — Fundată de împăratul Dioclețian în cursul anului 293, cum reese din edictul său datat, „la începutul lui Septembrie 294, Dioclețian nu se duse dela Sirmium direct la Nicomedia, unde demult își luase reședința, ci alese drumul ocolit dealungul Dunărei de jos . . . înaintând încet, zăbovi (ca „un permanent inspector“⁹⁾), între alte localități, la : Ra=

1), 2) V. PĂRVAN, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*. Socec. 1911, București, p. 222, v. p. 73.

3) Ibid. p. 67—71.

4) *Notitia Dignitatum* . . Vol. I, Cap. 37, Not. 27, p. 463 : „In *Notitia Leonis* Aug. episcopus urbis o *Τραμαρισκων* dicitur“.

5) IAKOB BURCKHARDT, *Die Zeit Constantins des Grossen*. Leipzig. 1898. p. 484, v. p. 393 și urm.

6) F. DVORNIK, *Les Slaves. Byzance et Rome au IX-e siècle*. Paris. Librairie ancienne Honoré Champion. 1926, p. 360, v. p. 92 : „Voici l'organisation éclesiastique que la *Notitia d'Epiphane* nous donne. Pour la province d'Hémimont :

ἐπαρχία τῆς αὐτῆς

Μητρόπολις Μορριανού.

ἔχει ὑπ' αὐτῆς πόλεις ἧτοι ἐπισκοπὰς. ἔ οἶον,

τὸν Ῥοδοστόλον

τὸν Τραμαρίσκον“.

7) CONSTANTINUS PORPHYROGENETUS, *De ceremoniis aulae byz.* op. cit. Vol. I, liber. II, paragraf, 54, pag. 797.

8) N. IORGA, *Istoria R.* . . §II, p. 100—101.

9) N. IORGA, *Istoria R.* II, p. 32.

tiaria, Cebrum, Variane, Appiaria, Durostorum și Transmarisca, unde se afla la 18 Octomvrie 294¹⁾

De asemenea nu-i exclus ca Dioclețian, cu ocazia serbării sale jubilare de 20 de ani de domnie, să fi zăbovit nu numai la Durostorum în anul 304²⁾, ci și la Transmarisca.

Dioclețian și Maximian „după ce învinseseră desvârșit neamurile dușmanilor, întărind liniștea împărăției lor . . . ³⁾“ ; în anul 303, când Dioclețian sărbătorea 20 ani de domnie, „se putea felicita de rezultatele obținute . . . , (căci) imperiul redobândise bunuri pe care nu le mai cunoștea de multă vreme, liniștea în afară și pacea înăuntru“⁴⁾. Prin urmare, în epoca frământată a lui Dioclețian, Scitia Minor și Transmarisca au avut și clipe de liniște⁵⁾, „viața romană“ continuând „a se desvolta la adăpostul lagărelor sporite de Dioclețian și urmașii săi“⁶⁾.

Totuși, nu-i exclus ca în timpul invaziilor gotice, pe când izbucnise războiul între Constantin și Licinius, Transmarisca să fi fost distrusă și că Constantin „a fundat-o nu fără temeinicie“⁷⁾. După terminarea luptei pentru hegemonie, Constantin cel Mare se ocupă cu întărirea graniței dunărene⁸⁾, cu lagăre și „castele“ noi, sau restaurând pe altele vechi⁹⁾. Totodată puse să se construiască dela Gigen (sat din Bulgaria actuală) la Celei, un pod de piatră și alt pod între Transmarisca și Oltenița, Constantiana Daphne¹⁰⁾.

Constantin acordă atât de mare impotanță drumului Transmarisca Oltenița, încât nu numai că-i dădu numele său împărătesc, ci bătu și monede ce reprezentau podul¹¹⁾. Acesta, legând Oltenița cu Transmarisca, era și o cale comercială foarte utilizată¹²⁾. Sigur că

1) CARL PATSCH, *Beiträge* . . op. cit., p. 8 ; N. IORGA, *Istoria R.* II, p. 32, nota 2.

2) *Ibid.* p. 11.

3) G. TOCILESCU, *Monumentele* . . op. cit. p. 175.

4) G. BLOCH, *L'Empire Romain*, p. 197.

5) V. PÂRVAN, *Salsovia*, p. 17. Contrariu părerii lui PÂRVAN, care credea că sub Dioclețian Scitia Minor: „nu va mai avea o clipă de liniște“.

6) *Ibid.* p. 17.

7) PROCOPIOS, *Περὶ κτισμάτων* op. cit. IV, 7, 292, p. 132.

8) DR. CONST. C. DICULESCU, *Die Wandalen und die Goten in Ungarn und Rumänien*. Leipzig. 1923. Verlag von Curt Kabitsch p. 64. v. p. 21 ; DR. BRUNO RAPPAPORT, *Die Einfälle der Goten in das Römische Reich bis auf Constantin*. Leipzig. 1899, p. 138, v. p. 108.

9) DR. CONST. C. DICULESCU, *Die Wandalen* . . p. 22 ; DR. BRUNO RAPPAPORT, *Die Einfälle der G.* . . p. 113 ; DR. BENEDICTUS NIESE, *Grundriss der Römischen Geschichte nebst Quellenkunde*. München, 1906, p. 405, v. p. 352.

10), 11), 12) CARL PATSCH, *Beiträge* . . . op. cit., p. 20—22.

la Transmarisca comerțul era înfloritor, mai ales că acolo staționa o parte din flota Dunărei, numită „*naves amnicæ*“¹⁾.

Între 332 și până la 362, cât a durat pacea între Constantin cel Mare și Goți²⁾, Transmarisca și Dobrogea au cunoscut o perioadă de pace și prosperitate. Din anul 365, rupându-se pacea, Atanaric sprijini contra lui Valens pe generalul Procopius. Acesta fu biruit de Valens și, deși Atanaric îi ceru iertare, Valens trecu Dunărea în anul 367 pe un pod de vase, pe la Transmarisca, în Muntenia actuală³⁾. Luptele s'au terminat în 369, când Atanaric, bătut, ceru pace și Goții încetează de a fi federați, iar Dacia nu mai e teritoriu imperial.

Cât timp a stăpânit Atila, Hunii navăleau adesea și devastau Tracia, Iliricul⁴⁾, ambele Dacii, Moesia și Scitia mică⁵⁾.

În aceste împrejurări, Transmariscanii au dus-o greu, însă au trăit. Probabil că printre robii duși de Atila, din orașele latine de pe malul drept al Dunărei, să fi fost și Transmariscani, cari au îngroșat populația romanică de pe malul stâng dunărean⁶⁾. Presupunem că Slavii, când au pustiit Peninsula Balcanică, pe vremea lui Anastase⁷⁾, au distrus „cu totul“ Transmarisca, deoarece împăratul „Justinian a rezidit-o din temelie“⁸⁾.

Tot sub Justinian se face și ultima „restaurare“ a graniței militare la Dunăre, până la gurile ei. Atunci zidește sau restaurează mai mult de 80 de castele pe ambele maluri ale Dunărei și transformă toată Peninsula Balcanică într'un „vast lagăr întărit“⁹⁾. Totuși aceste măsuri n'au scutit Imperiul de invazii și pustiiri; dovadă e încheierea lui Procop din „*Istoria secretă*“.

¹⁾ CARL PATSCH, *Beiträge* . . op. cit., p. 21—22.

²⁾ CONST. C. DICULESCU, *Die Wandalen* . . op. cit., p. 32.

³⁾ Ibid. p. 33; CARL PATSCH, *Beiträge* . . op. cit., p. 48.

⁴⁾ N. IORGA, *Istoria R.*, II, p. 182.

⁵⁾ G. POPA LISSEANU, *Incarcare de monografie asupra cetății Drâstorul-Silistra*, București. „Minerva“. 1913, p. 244, v. p. 69.

⁶⁾ N. IORGA, *Istoria R.* II, p. 190.

⁷⁾ A. A. VASILIEV, *Histoire de l'Empire byzantin*. Editions A. Picard, Paris, 1932, Tome I, p. 498, v. p. 184—185; N. IORGA, *Istoria R.* . . II, p. 213 și 234—235.

⁸⁾ PROCOP, op. cit., IV, 7, 292, p. 132: „... Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνωκοδομήσατο Βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος“.

⁹⁾ CHARLES DIEHL, *Justinien* . . op. cit., p. 239—240.

„Iliricul, Tracia întregă, toată țară care se întinde dela Marea Ionică până la mahalalele Constantinopolului, Grecia, Chersonesul, au fost pustiite aproape în fiecare an de Huni (Bulgari), Slavi începând din momentul când Justinian cârmuia imperiul român . . .“¹⁾. În acest caz ducii limitanei din Sciția Mică nu puteau opri invaziile barbare totdeauna. De asemenea deducem că nici Transmarisca n'a cunoscut, după moartea lui Justinian (565), o viață pașnică. Ea a suferit prădăciunile Avarilor, cari au jefuit Moesia și cetățile din Sciția mică²⁾ și valul Slavilor, cari dela Heraclius I (610—641) și până sub Justinian al II-a s'au așezat în toată Peninsula Balcanică, inclusiv Dobrogea, unde au dat „peste vechi locuitori autohtoni romanizați“³⁾, a căror existență se confirmă prin reședințele episcopale de pe malul Dunărei⁴⁾, centre principale ale creștinismului dunărean „până către sec. VII“⁵⁾. Iar amestecul acestor „vechi locuitori autohtoni romanizați“, — cari nu erau decât „des restes d'une population primitive geto-dace (traces) et aussi des représentants des colons romains et des Daces romanisés“⁶⁾, — cu Slavii prin căsătorii⁷⁾, a format poporul român din Nordul și Sudul Dunărei. Așa că o parte din Românii Dobrogeni sunt băștinași⁸⁾.

Cât privește în jurul cărei date dispăre Transmarisca, suntem de părere că, întru cât în *Notiția lui Epiphane* din sec. VII e menționată episcopia „τὸν Τραπεζισκῶν“⁹⁾, a existat cetatea și în

1) CHARLES DIEHL, *Justinien* . . . p. 222; A. A. VASILIEV, op. cit., p. 184.

2) MENANDRU PROTECTOR, în fragmenta Hist. gr., IV, p. 252.

3) LUBOR NIEDERLE, *Manuel de l'Antiquité slave*. Tome I, Histoire, Paris, Ed. Champion, éditeur, 1923, p. 238, v. (p. 67): „ . . . il y avait au VIe siècle autour des colonies, de vieux habitants autochtones romanisés . . .“

4) F. DVORNIK, *Les Slaves* . . . op. cit., (p. 84): Les villes épiscopales indiquaient certainement les foyers principaux de christianisme. Il est impossible d'admettre que toute la population chrétienne ait disparu dans la tourmente des invasions. Quelques restes de cette population subsistèrent qui continuèrent péniblement, au milieu des envahisseurs, une existence pleine de dangers . . . ces restes formèrent les premières noyaux des chrétiens nouvelles.

5) V. PÂRVAN, *Contribuții epigr.* p. 72 și 207; N. IORGA, *Istoria R.* II p. 318.

6) L. NIEDERLE, *Manuel de l'Antiquité* . . . p. 69—70.

7) C. C. GIURESCU, *Istoria R.* . . I, p. 245—246; G. I. BRĂȚIANU, *Privilèges et franchises municipales dans l'Empire Byzantin*, Cultura Națională, Bucarest, 1936, p. 138, v. p. 64; Idem. *Une Enigme* . . . p. 36 și urm.

8) N. IORGA, *Ce reprezentăm în Dobrogea*. Conferință. Tip. „Neamul Românesc“ Vălenii de Munte. 1910, p. 22, v. p. 5—6.

9) F. DVORNIK, *Les Slaves* . . . op. cit. p. 92.

sec. VII și numai invazia Bulgarilor în 679 a distrus Transmarisca și, implicit, episcopatul.

8. **Urme vechi.** — Intru cât materialul arheologic descoperit se compune din două pietre cu inscripții latine și alt bloc de piatră, pe care sunt sculptați doi lei, material care se afla în sala Gimnaziului mixt din Turtucaia și recent au fost descifrate, și nu știm în ce sens ¹⁾, ne rezervăm dreptul a publica interpretarea noastră cu o altă ocazie. De asemenea, Gimnaziul posedă un galantar cu monede romane și bizantine de mică însemnătate. Alte urme nu s'au mai găsit până azi.

II. TURTUCAIA.

1. **Apariția Turtucaiei și diferitele ei denumiri.** — Lipsa izvoarelor nu ne dă posibilitatea să fixăm cu certitudine data fundării Turtucaiei. Totuși, având în vedere că primul său nume, Tutrakan, este de origine cumană, el trebuie pus în legătură cu vreun khan, *han Tutrakan, cuman*, dacă nu cu Tmutarkhanul Cumanilor, cum crede d. N. Iorga ²⁾ pentru dinastia lui Basarab.

De asemenea, însuși numele Tutrakan e un indiciu că cetatea s'a fundat în sec. XII, înainte de invazia Tătarilor, distrugătorii imperiului cuman. De fapt, menționarea orașului dunărean „*Recran*” sau „*Zakatra*” ³⁾ de geograful arab *Mohamed Edrisi* (1099—1164) și identificat cu *Trakan*, (Tutrakan), Turtucaia actuală ⁴⁾, confirmă părerea noastră, că *Turtucaia a fost fundată în sec. XII* și că primul său nume a fost Tutrakan. În afară de vechea denumire cumană Tutrakan, care se găsește și în sec. XVII, în hărți ⁵⁾, iar actualmente

¹⁾ DINU ADAMEȘTEANU, *Inscription en vers découverte à Turtucaie* (Transmarisca), în „*Dacia* V—VI, 1935—1936, v. p. 449; Un alt articol al d-lui *Vasile Christescu*, *Quelques Monuments inédits de Turtucaie*, în „*Dacia*”, V—VI, 1935—1936, v. p. 451—452. — Fiindcă articolele nu le-am citit, nu ne dăm seama în ce sens sunt descifrate inscripțiile.

²⁾ N. IORGA, *Imperiul Cumanilor și domnia lui Basarabă*, Extras din publ. A. c. Rom. Mem. Sect. Ist., Seria III, Tome VIII, 1928, p. 4.

³⁾ ABU ABDALLAH, MOHAMED EDRIȘI, în *Le Recueil de voyages et mémoires trad. par Jaubert et publ. par. Soc. de Géographie*. Paris, 1840, 2 Tomes.

⁴⁾ S. LELEWEL, *Géographie du Moyen Age*. T., III, IV, p. 124—127, v. hărțile Nr. XI și XV, unde identifică localitatea „*Rekran*” sau „*Zakatra*” cu „*Trakan*” (Tutrakan), denumire dată Turtucaiei de Turci și Bulgari.

⁵⁾ *Charta lui Baptistae Homanni* (sec. XVII), în *Romulus Seišanu, Dobrogea*, 1928 „*Universul*”, p. 279, v. p. 24.

Bulgarii tot astfel o numesc, cetatea în decursul vremii a avut următoarele denumiri: în anul 1445 i se zicea „*Tour=Tourain*“ sau „*Chastel Turquant*“¹⁾; într'o stampă din 1773 e trecut „*Turtucay*“²⁾; la fel într'o hartă din anul 1785³⁾; iar într'o hartă din 1826⁴⁾ și alta din 1833⁵⁾ e numită *Turtucaia*; în hărțile I și IV din studiul lui Ubicini din 1856 e trecută *Turtukai*⁶⁾ sau *Turtukan*⁷⁾, numire care va fi înlocuită definitiv cu *Turtucaia*.

2. Relațiile călătorilor asupra Turtucaiei. — Fiind foarte rare, menționăm pe acele care ne-au căzut în mână.

Astfel, în sec. XV (1445) căpitanul burgund *Wavrin*, în cronica sa asupra expediției pe Dunăre, descrie cetatea „*Tour Tourain*“ sau „*Chastel Turquant*“: „Castelul Turtucaia, așezat pe malul Dunărei, era din patru laturi de zid (în formă de patrulater) în colțuri, astfel că la fiecare din cele trei colțuri avea un mic turn și la al patrulea era un turn mare, pătrat, masiv, de 10 picioare înalt. Acolo se urcau Turcii pe o scară de lemn... și mai era deasupra un mare baticol cu alei mari de scânduri (un cerdac cu galerii), din care baticol se apărau bine Turcii și la spate era curtea din dos, care împresura cele trei laturi de zid și turnul, unde erau șanțuri mari și palisade de lemn împrejurul ei“⁸⁾.

1) JEHAN de WAVRIN, *Anciennes chroniques d'Engleterre*. publ. par Mlle Dupont, II, Paris, 1859., v. ediția publicată de N. IORGA, în *Bul. Comis. ist. a României*, Vol. VI, 1927, p. 117.

2) IOAN C. BĂCILĂ, *Stampe și hărți privitoare la trecutul Dobrogei*, p. 247—280, în „*Analele Dobrogei*“, Vol. II, 1928, p. 320, v. p. 248: „*Bataille et victoire à Turtukay 1773*“.

3) F. L. GÜSSEFELD, *Charte dela Moldavie et dela Valachie*, dressé d'après de Mémoires autentiques. Anno 1785: *Turtucay*.

4) IOAN C. BĂCILĂ, *Stampe și hărți*..., op. cit. p. 250.

5) GH. D. STEIN, *Handbuch der Geographie und Statistik*. Leipzig, 1833,—34, vol. III, p. 35.

6) UBICINI, *Provinces Danubiennes et Roumaines* par Chopin et A. Ubicini. Paris, 1856, p. 226, v. harta I și IV dela finele volumului.

7) A. RITTER ZUR HELLE VON SAMO, *Die Völker des osmanischen Reiches*, Wien, 1877, p. 130, v. p. 44.

8) JEAN de WAVRIN, op. cit. ed. Iorga, p. 117: „Ce Chastel Turquant, seant sur la rive de la Dunoe, estoit de quatre pans de mur en quarrure, en tel manière que a chascune de trois quarrés avoit une petite tour, et à la quatriesime quarré desdis pans de mur y avoit une grosse tour quarré, quy estoit massive, bien de dix piedz de hauli. Et y montoient les Turcqz par une montee de bois, quy estoit toute couvriée de grandes plates plures de bois, ainsi qu'on les poille quant les arbres

După această descriere prețioasă asupra Turtucaeii din sec. XV, abia în prima jumătate a sec. XIX găsim relații mai multe. De pildă, arhimandritul rus *Partenie*, care se ducea la Sf. Munte, oprindu-se în drum, la Măcin, întrebă pe un român, ce cale să apuce.

Cum erau două drumuri, dintre care unul, prin mijlocul Dobrogei, trecea prin sate turcești și tătărăști și altul, de-a lungul Dunărei, Românul îi spuse să apuce pe „cel de-al doilea drum, pe marginea Dunărei până la Rusciuk, fiindcă nu întâlnești decât Români de-ai noștri. Dela Rusciuk întâlnești Bulgari“. Referitor la felul cum sunt Românii, Parfenie spune: „Țăranii sunt buni și primitori, cum n'am întâlnit nicăieri în călătoriile mele“¹⁾.

O dovadă că țăranii buni și primitori sunt Români, e relația francezului *Camille Allard*: „Românii sau Valahii locuiesc aproape pe tot malul drept al Dunărei“²⁾. Turtucaia, aflându-se pe malul drept al Dunărei, e sigur că aprecierile lui Parfenie vizează și pe Turtucăenii Români.

O mențiune specială asupra Turtucaeii întâlnim la *Kanitz*. Acesta spune: „Cu toate că Tutrakan (în românește Turtucaia) este centrul administrativ al unui cerc considerabil, orașul nu oferia privirilor vizitatorilor decât 461 case turcești, cea mai mare parte construite din lemn, 15 case circaziene și 715 case creștine absolut lipsite de interes. Românii, cari formează majoritatea populației Turtucaeii, posedă o biserică acoperită cu finichea. Mica comunitate bulgară s'a separat de câțiva ani, dar n'a găsit fondurile necesare terminării unei biserici modeste“³⁾.

Din acest citat rezultă că *Românii, numericește, vin în rândul întâi, Turcii în al doilea și Bulgarii în al treilea rând.*

De aceia ni se par eronate datele lui *Sax*, care apreciază populația Turtucaeii la 5700 familii, dintre care 2700 Bulgari (!) și 2000

sont en seve. Et il y avoit, par dessus, une grand fbacicol, et grandes allées d'aisselles de bois; duquel bacicol se deffendoient fort les Turcqz, et par derrière estoit la basse-court, qui avironnoit les trois pans de mur et la tour, et y avoit grans fosses et pallis de bois entour ycelle“.

¹⁾ *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova în jumătatea întâia a veac. XIX.* Trad. din rusește de Arhim. V. Puiu. Vălenii de Munte, 1910, p. 39—42.

²⁾ DR. CAMILLE ALLARD, *Mission Médicale dans la Tatarie-Dobrouitcha*. Paris, Felix Malteste et Cie, 1857, p. 66, v. p. 64: Idem, *Souvenirs L'Orient. La Bulgarie Orientale*. Paris, 1864, p. 297, v. p. 182, unde mi transcris întocmai pasajul citat.

³⁾ F. KANITZ, *La Bulgarie Danubienne et le Balcan*. Études de voyages (1860—1880). Hachette, 1882, p. 572, v. p. 540.

Turci. Românii, trecuți de Kanitz ca reprezentând elementul etnic majoritar, nici nu-s menționați, iar Bulgarii, cam în același timp când nu puteau strânge bani să-și facă o biserică, devin majoritari. Românii băștinași dispărușeră fără motiv și fără urmă.

Mai departe Sax scrie: „Orășelul luase un avânt deosebit, posedând 1108 case, 404 magazine și accesorii, 136 magazine de vândut mărfuri, 33 moschei și 2 biserici“¹⁾.

Prin urmare, puținele relații de călătorie vorbesc despre o *populație română, turcă și bulgară, dintre cari Românii erau majoritari*.

3. Categoriile de Români Turtucăeni. — Deși actualmente problema etnografică este pe primul plan, totuși, decizi a reveni într'un studiu special, ne îngăduim numai a *schifa*, care-s categoriile de Români aflătoare în Turtucaia și implicit în Dobrogea.

O *primă* categorie sunt *Românii Dobrogeni*, adică *elementul etnic băștinaș*²⁾. A *doua* categorie e compusă din *Români veniți prin sec. 16, 17 și 18 din Principate*, din cauza fiscalității excesive³⁾, care adusesese țărănimea română, din clasă liberă și cu o mică proprietate, în stare de *rumânie* sau *vecinie*. Țăranii ce fugeau din Principate în Dobrogea, erau oameni liberi, nu rumâni sau vecini. A *treia* categorie sunt *Românii proveniți prin transhumanță, Mocani și Cojani*, cari iernau cu turmele lor în Dobrogea⁴⁾, iar vara se

1) C. SAX, *Geographisch-Etnographische Skizze aus Bulgarien in Mittheilungen der K. K. geogr. Gesellschaft*. Wien, 1869, p. 466, 470, 471, 478.

2) C. BRĂTESCU, *Populația Dobrogei*, în „*Dobrogea*“ Cincizeci de ani de viață românească. (Vol. festiv) București, Cultura Națională, 1928, p. 793, v. p. 201—257. *Cum revenim asupra acestei probleme într'un alt studiu, renunțăm a da o bibliografie completă și chiar a menționa pe istoricii bulgari, cari au alte păreri.*

3) N. IORGA, *Ce reprezentăm noi în Dobrogea...* p. 17—19; *Idem*, *Droits nationaux et...* p. 62; *Idem*, *Studii și documente*. IV, p. 117; EUGÈNE PITTARD, *Étude sur l'indice céphalique en Roumanie*. Socec, Bucarest 1927, p. 100, v. (70—71). „*Sous le nom de Roumains de Dobroudja nous entendons parler des Roumains venus à des dates souvent fort anciennes s'établir dans la Dobroudja. À côté des descendants de colons dont les ancêtres datent peut-être à l'époque romaine, .. Les colonies roumaines arrivées depuis plusieurs siècles dans la Dobroudja — sous l'occupation turque elles y étaient nombreux — ont constitué sur toute l'étendue de cette terre des agglomérations importantes*“.

4) ION IONESCU DELA BRAD, *op. cit.*, p. 176; SABIN OPREANU, *Contribuțiuni la transhumanța din Carpații Orientali*, în *Lucrările Inst. de Geogr. al Univ. din Cluj*, Vol. IV, 1928—1929; v. p. 207—39; NICOLAE DRAGOMIR, *Din trecutul oierilor mărgineni din Săliște și comunele din jur*, în *Lucr. Inst. de Geogr. Univ. Cluj*, Vol.

întorceau în Muntenia sau Ardeal — parte din ei se stabileau definitiv în Dobrogea și-și întemeiau gospodăria. Presupunem că transumanța își are obârșia nu „dès l'antiquité la plus reculée”¹⁾ și nici „după pacea dela Passarovitz (1718)”²⁾, ci poate din sec. 16.

4. **Statistici.** — Deși am dori să dăm o situație exactă a populației din Turtucaia, din cauza lipsei de material documentar și a lipsei de bunăvoință din partea primăriei orașului, nu putem întocmi o situație la zi.

Astfel Turtucaia, pe vremea stăpânirii otomane, făcea parte din *sangiacul Rusciuk* și constituia o *kaza*.

În 1877 kazaua Tutrakan număra 7750 bărbați mahomedani și 2136 nemahomedani³⁾.

O altă statistică ne înfățișează repartitia populației din Turtucaia sub *stăpânire bulgară*, în anul 1910. Statistica s'a făcut așa: „Scăzând din Cap. IV, Tabloul 8, populațiunea comunelor și satelor arătate mai sus, ce revin Bulgariei...”⁴⁾.

Populația plășei Turtucaia în 1910.

Bulgari	Ruși	Sârbi	Turci	Tatari	Greci	Români	Țânțari	Evrei	Armeni	Albani	Țigani	Alte	Total
13.363	16	10	24.360	1.332	39	4.175	—	42	168	18	1.738	5	45.265

Din această statistică rezultă că în plasa Turtucaia, adică în oraș și în comunele rurale pendinte de el, *Turci-s* elementul etnic cel mai numeros, în al doilea rând stau Bulgarii și'n al treilea Români.

II, 1924—1925, p. 195—251; OVID DENSUȘIANU, *Viața păstorească și poezia noastră populată*, Buc., Casa Școalelor, 1921, Vol. 1, p. 119 urm.; DR. ANDREI VERESS, *Păstoritul Ardelenilor în Moldova și Țara Românească*, în Mem. Sect. Ist. 6, 1927, Seria III, Tom 8 VIII; ALEXANDRU P. ARBORE, *Din etnografia Dobrogei. Așezările Bulgarilor*, în Arhiva Dobrogei, Vol. I, 1916, v. p. 36; CAMILLE ALLARD, *Mission Médicale*: op. cit. p. 64; EMMANUEL DE MARTONNE, *La Dobroudja*, Paris, Imprimerie Nationale, 1918, p. 20, v. p. 9; F. KANITZ, *La Bulgarie Danubienne*, op. cit. p. 482.

¹⁾ N. IORGA, *Droits*, p. 13.

²⁾ NICOLAE DRAGOMIR, *Din trecutul oierilor*, op. cit. p. 239.

³⁾ A. RITTER ZUR HËLLE VON SAMO, *Die Völker des osmanischen Reiches*, Wien, 1877, p. 130, v. p. 44.

⁴⁾ MAIORUL G. A. DABIJA, *Cadrilaterul bulgar*, Ediția II, București, Socer, 913, p. 204, v. p. 198.

Repartiția populației comunei urbane Turtucaia ¹⁾.
după naționalitate în anul 1923.

Români	Turci	Bulgari	Evrei	Germani	Unguri	Ruși	Alte naționalități	Total
4.364	2.285	1.699	14	—	—	—	44	8.406

Românii sunt majoritari, Turcii numericește vin în al doilea rând, iar Bulgarii în al treilea; cu alte cuvinte raporturile s'au inversat.

Statistica populației din Turtucaia ²⁾.
După datele oficiale din Maiu anul 1927.

Români	Turci	Bulgari	Alte naționalități	Total
5.910	2.508	1.517	172	10.107

Și în această statistică Românii sunt elementul etnic cel mai numeros; în al doilea rând stau Turcii și ultimii Bulgarii.

Prin urmare în Turtucaia Românii sunt elementul cel mai numeros, iar Bulgarii cei mai puțin numeroși, iar Turcii ocupă, prin număr, locul al doilea.

5. Școala românească din Turtucaia. — Omul dintr'o necesitate sufletească e dornic să se lumineze, iar cartea și învățătorii au fost promotorii culturii românești. La început nu exista școală românească în Principatele Române, iar cele ce luaseră ființă la *Cotnari*, pe vremea lui Despot Vodă, sub *Ioan Sommer*; la biserica *Trei Ierarhi* din *Iași*, sub domnia lui *Vasile Lupu* și condusă de Rusul *Ștefan Pociățchi*, cât și cea dela *Sfântul Sava din București*, înființată de *Șerban Cantacuzino*, sunt școli înalte — episoade izolate și de scurtă durată — unde nu se preda limba română, ci slavona, greaca și latina. Abia în prima jumătate al veacului al XIX se fundează

¹⁾ R. SEIȘANU, *Dobrogea*, op. cit., p. 195. Ordinea în tablou a fost inversată de noi, așezându-i în mod descrescând.

²⁾ *Statistica populației din Turtucaia*, în „*Turtucaia*“, ziar închinat sărbătoririi a 150 ani de școală și biserică românească.

în Muntenia și Moldova școli unde limba de predare e româna. Turtucăenii se pot mândri — pe bună dreptate —, deoarece *pun bazele primei școli românești nu numai din Dobrogea, ci și din Principate*, școală unde copiii Românilor învățau *buchile românești dela dascăli români*. Școala românească datează din anul 1774, după tratatul dela Kuciuc-Kainargi. La început, nu era un local special amenajat pentru școală ci, ca și'n, apus, în evul mediu, școala la noi era în jurul locașurilor sfinte: mănăstiri sau tinda bisericilor. Astfel spun bătrânii, că ei învățau „Bucoavna“, „literele cirilice, chiar în tinda bisericii vechi“¹⁾. *Apostoli ai românismului în Dobrogea și mai ales în Turtucaia* erau *preoții și învățătorii*, despre a căror existență și nume pomenesc cărțile bisericești aflătoare la Românii Turtucăeni²⁾. Învățătorii erau plătiți „cu cheltuiala obștei românești a Turtucaei, încă din anul 1774“³⁾. Aceasta înseamnă că populația veche românească a Turtucaei nu voia să-și piardă graiul și știa prețui școala și slujitorii ei. Dar nu-i mai puțin adevărat că și slujitorii cărții, deși nu erau băștinași din Dobrogea, — cei mai mulți veniseră din Muntenia sau Ardeal — totuși, conștienți de marea lor misiune să nu piară neamul, punând multă râvnă, multă pricepere și căldură, „au muncit neștiuți și au murit uitați (parte din ei), deși faptele lor stau în rândul celor mai frumoase isprăvi de vitejie“⁴⁾. Stăruie un cult al Turtucăenilor față de modeștii lor luminători, cari și-au lăsat numele pe câte o carte bisericească de-a vreunui gospodar. De pildă: „Și am scris eu, dascălu Mihai ot (din) Oltenia, la Turtucaia“⁵⁾, dascălii români pribegind peste tot și prin Dobrogea și Turtucaia. Dela 1860, când școala românească din Dobrogea întreagă cunoaște o *epocă de renaștere*, sufletul acestei mișcări culturale e Dascălul Costache Petrescu din Silistra, „un adevărat om cult al timpului. Pe lângă limba maternă, el cunoștea limba latină, franceza, greaca, scris și cifit și era un perfect cunoscător al limbii și literaturii turcești; cunoștea pictura, arhitectura, croitoria și alte meșteșuguri; era dascăl și la biserică și

1) CARP SANDU, *Promovarea culturii românești în Dobrogea Nouă* „Tipografia Băncii Durostorului“, 1926, p. 96, v. p. 57.

2) M. V. CORDESCU, *Istoricul școalelor române*, v. p. 215.

3) APOSTOL D. CULEA, *Românii din Caliacra și Durostor (Cadrilaterul)* în „Graiul Românesc“, Anul I, Nr. 6, Iunie 1927.

4) APOSTOL D. CULEA, *Vechea școală românească a Turtucăii* în „Turtucaia“. Ziar închinat sărbătoririi a 150 de ani de școală și biserică românească.

5) Ibid:

capul coloniei românești¹⁾“. Fiind tânăr și naționalist, nu s'a mulțumit a fi învățător la școala românească din Siliștra, care exista din anul 1854, ci a fost „animatorul școalelor din întreaga Dobroge“. Sub impulsul lui Costache Petrescu s'au înființat *școli românești* în. Ostrov, Vaidomir (Aidemir), Popina, Satu=Nou, Bugeac, Alimanu, Oltina, Rașova, Parachioi, Cernavoda, Hârsova...²⁾“.

Tot pe timpul lui Costache Petrescu, între 1870—1871, școala românească din Turtucaia făcea o circumscripție cu cea dela Siliștra, având institutor superior pe C. Petrescu³⁾. Credem că ce s'a spus despre roadele școalei primare din Siliștra, de revizorul școlar C. Petrescu, trebuie să fie valabil și pentru școala din Turtucaia, încât „vezi elementul românesc înflorind în mod admirabil“⁴⁾. O confirmare avem, document și exemplu în acelaș timp de sacrificiile, greutățile învinse și zelul depus de dascălii turtucăeni întru ridicarea nivelului școalei lor. O redăm în *extenso* :

Turtucaia 1871, Decembrie 24.

Domnule Ministru,

În anul expirat, 1868, o *delegație de doi Români din orașul Turtucaia*⁵⁾, Imperiul Otoman, mă invitără a merge, în calitate de profesor și prim cântăreț, în acest oraș. La această idee sublimă, ca eu să dau lumină și să propag limba maternă între Români cei înconjuțați de toate părțile de ginți streine și oprimați chiar de a nu vorbi această limbă, credeți, Domnule Ministru, că am depus toate sacrificiile, părăsind funcțiunile mele din București și orice fericire pentru această mare și înaltă idee, pe care eu trebuia s'o realizez. Aici găsesc o școală cu un caracter bulgar sub titlu de „Școală Română“. Subsemnatul, pe dată ce m'am instalat profesor, cu toată lipsa și mizeriile și suferințele, reușii a forma o școală întocmai după modelul celor din țară și, în interval de un an, dădui din această

1) Dr. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească în Siliștra sub dominație turcă* în ziarul „Siliștra“, Nr. 13 din 9/22 Iunie 1919.

2) APOSTOL D. CULEĂ, *Românii din Caliacra...* art. cit.

3) V. STROESCU, *Dobrogea Nouă, Pe căile străbunilor*. Vol. II. „Comerciala“, Bazargic, 1925, p. 130, v. p. 25; CARP SANDU, *Promovarea...* op. cit. p. 40—41.

4) CARP SANDU, *Promovarea culturii...* p. 48.

5) *Zelul Turtucăenilor pentru școala românească*. Dosarul Nr. 147 din anul 1871. *Școalele române din Macedonia*, în „Turtucaia“, ziar cit.

școală copii, cari pot urma studiul clasei IV-a primară. Iacă, Domnule Ministru, cât face zelul unui Român determinat de a se sacrifica pentru întinderea și progresarea limbei române. *Toate acestea, Domnule Ministru, o mai repet că s'au făcut cu mari suferințe și lipsuri din partea subsemnatului, căci această școală e lipsită totalmente de obiecte didactice, precum: matricule, cărți, hărți etc., pe care Românii de aici, cu mare greutate și foarte târziu și le-ar putea procura, ceea ce ar împedica cu desăvârșire studiul.*

Pentru aceste ultime motive, Domnule Ministru, subsemnatul are curajul și vin a Vă ruga, cu profund respect, să binevoiți a ordona, *în interesul românismului, pentru care străbunii au vărsat atâta sânge român, să se trimită și la această școală cărțile didactice necesarii, care fapt va fi etern în memoria săracilor Români Trans-Danubieni.*

Primiți . . .

(ss) Vasile I. Borănescu

*Domnului Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor
București.*

Până la 1878 școala primară română din Turtucaia a fost sub controlul școalei române din Silistra¹⁾ și credem că, atât aceste două școli, cât și cele din centrele dobrogene menționate mai sus, au contribuit, sub Turci, la acea epocă de renaștere — numită de mine astfel — când școalele au fost „adevărate focare de redeșteptare națională“²⁾.

Dela 1878 încetează faza otomană a școalei române din Dobrogea, inaugurându-se, dela 1878 și până la 1913, în Dobrogea Nouă, faza a II-a, faza bulgară. Regimul de toleranță otoman e înlocuit cu intoleranța și prigoana. După 1878 școala primară românească din Silistra, condusă cu atâta pricepere și suflet de Costache Petrescu, are puține zile. Dascălul Petrescu e gonit de Bulgari, cari dărâmă localul școalei primare române din Silistra șiși fac Bulgarii școală numai pentru ei)³⁾.

După mari stăruințe, în anul 1882, Școala primară română se redeschide. Nevăzută cu ochi buni, Ministerul de Instrucție bulgar

1) APOSTOL D. CULEA, *Românii din Caliacra* . . . art. cit.

2) CARP SANDU, *Promovarea culturei* . . . op. cit. p. 54—56; APOSTOL D. CULEA, *Românii din Caliacra* . . . art. cit.

3) Dr. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească în Silistra* . . . art. cit.

impune comunității române din Silistra să plătească cu 1500 lei anual un dascăl bulgar, care trebuia să predea bulgara în școala primară română. Comitetul neavând cu ce plăti dascălul bulgar, școala primară română în anul 1885 se închide definitiv¹⁾. Așa că putem spune, fără exagerare, că, pe timpul stăpânirii bulgare dintre anii 1878.–1913, singura școală primară română din Cadrilater, care a funcționat încontinuu, a fost aceea din Turtucaia.

Școala primară de băieți Nr. 1 din Turtucaia

Existența școalei române se explică prin două motive puternice : la Turtucaia, chiar pe timpul Bulgarilor, „majoritatea populației era românească²⁾“, cât și mulțumită rezistenței (și solidarității) populației românești covârșitoare (5910 Români față de 1517 Bulgari și 2508 Turci)³⁾.

Deasemenea Românii turtucăeni erau conștienți de pericolul bulgar și de necesitatea sacrificiilor pentru menținerea școalei primare și a conștiinței naționale ; de aici „strădania“ depusă de „eforii“ comunității

1) IOAN GEORGESCU, *Invățământul public în Dobrogea*, p. 641—698. în „Dobrogea“, vol. festiv, v. p. 646 ; CARP SANDU, *Promovarea...* op. cit. p. 50—51 ; Dr. GEORGE PROFIRIU, *Cultura românească* art. cit.

2) DR. GEORGE PROFIRIU, *Cultura rom...*, art. cit.

3) APOSTOL D. CULEA, *Românii din Caliacra...*, art. cit.

române turtucăene pentru strângerea fondurilor clădirii școlii primare. La obolul Românilor turtucăeni s'a adăugat și sprijinul bănesc (în mare parte) al Statului Român. Și așa, în anul 1897 s'a construit actuala școală primară Nr. 1 din Turtucaia¹⁾, într'o poziție frumoasă și o adevărată podoabă a românismului²⁾.

Cum școala progresa, numărul elevilor se înmulțea; iar comitetul, vrând să dea fiilor de români și o meserie — Turtucăenii sunt vechi și abili pescari — înființară în 1904 și un atelier pentru construirea lotcilor și uneltelor de pescărie, cu doi maestri și o maestră de croitorie pentru fete, nucleul școlii profesionale de mai târziu, azi desființată. În anul 1907 școala primară din Turtucaia avea 400 elevi și 6 institutoare³⁾.

Având în vedere, că la dănuirea școlii române din Turtucaia au contribuit, în afară de părinți, eforii și dascălii, preoți sau învățători, socotim că nu li se poate aduce un meritat omagiu decât copiind nu numai numele celor săpați pe „Placa comemorativă”, ci completând-o și adăugând numele întregului corp didactic dela această școală veche și românească.

Placa comemorativă.

Intru pomenirea învățătorilor ce au slujit cultura română în Turtucaia:

Dascălul Rusu Șaru, în anii 1744.

Dascălul Mihai, în anii 1775.

Dascălul Gheorghe, 1790—1802.

Dascălul Gavrilă Brănescu, 1850—1856.

Dascălul Petre Florea, 1856—1860.

Dascălul Ștefan Nicolae, 1870—1864.

Dascălul Vasile Borănescu, 1864—1868.

Dascălul Nicolae Lăcătuș, 1868—1870.

Ion Crețulescu, învățător, 1871—1872.

Vasile I. Borănescu, învățător, 1872—1874.

Petre Bozianu, învățător, 1874—1875.

Dumitru D. Popescu, învățător, 1875—1883.

Ana Petrescu, învățătoare, școala de fete, 1880—1882.

Leon Barițiu, din Sibiu, învățător, 1883—1884.

Gheorghe Ionescu, funcționează dela 1884.

1) TUDOR RĂZEȘU, *O amintire duiosă pentru eforii noștri*, în *Turtucaia*, ziar cit.; V. STROESCU, *Dobrogea Nouă, Pe căile...*, op. cit. p. 26—27.

2) V. STROESCU, *Dobrogea Nouă, Pe căile...* op. cit. II, p. 27.

3) TUDOR RĂZEȘU, ...art. cit., în *Turtucaia*; V. STROESCU, *Dobrogea Nouă, Pe căile...* op. cit. p. 26—27; IOAN GEORGESCU, *Învățământul Public...* p. 647.

S'a așezat această placă comemorativă cu prilejul împlinirii a 153 ani dela întemeierea școlii românești din Turtucaia, în zilele M. S. Regelui Ferdinand al României, fiind ministru al Școlilor Ion Petrovici¹⁾.

Ca un omagiu meritat, dăm și *Corpul didactic al școlii sărbătorite*, care a funcționat *dela 1884 în sus*.

† Ion Ștefănescu, 1884—1889; d-na Zefirina Ionescu 1890—1909; Nicolae Petrescu 1901—1909 (actualmente vice-consul la Sofia); Elisabeta Gh. Cheoroglu 1906...; d-na Fani Gh. Ionescu 1906...; d-ra Vasilica Ceapan 1906...; Dumitru Niculescu Dușu 1908—1914 (fost și director 2 ani); † Maestra de lucru Maria Nițulescu 1906—1909; † Maestra de lucru Eugenia Niculescu 1909—1916; Maestrul de construcția lotcilor † Culea Călin 1905—1907; † Ion Culea Călin 1907—1913; Maestrul de confecționarea uneltelor pescărești Tudor M. Chelu 1905—1913; Gh. Teodorescu a funcționat ca director 1921—1926; † Bănică Stoicescu a funcționat ca director 1913—1924²⁾.

Însă *învățătorii din Turtucaia* nu numai că și-au făcut datoria în școală, dar și *pe câmpul de luptă*, în 1916—1918, unde parte din ei au murit ca niște eroi. Menționăm, spre veșnică aducere aminte, numele învățătorilor morți:

† Bănică Stoicescu, directorul școlii Nr. 1 dela 1913—1921; † Nicolae Timuș, directorul școlii Nr. 4, ucis de bulgari în 1916, după căderea Turtucaiei; † Nicolae Popescu, inv. școlii Nr. 5, mort pe front; † Călin Rădulescu, directorul școlii Nr. 2, mort pe front; † Arsene Constantinescu, directorul școlii Nr. 2 de băeți, mort pe front; † Demetra Rădulescu, învățătoare, școala de băeți Nr. 2³⁾.

Asupra școlii românești dela Turtucaia, când Dobrogea Nouă a trecut la noi, adică începând din 1913—1938, vreme de 25 ani, nu voi intra în amănunte, întru cât asupra problemei organizării școlii în Cadrilater și activității școlare și extrașcolare ne-am ocupat în alt studiu⁴⁾.

Încontestabil, în anul 1913, când se anexează Dobrogea de Sud, Ministerul de Instrucție a trimis învățători, cari „erau primii la clasi-

1) Placa comemorativă, în *Turtucaia*, ziar cit.

2) *Corpul didactic al școlii sărbătorite dela 1884*, în *Turtucaia*, ziar cit.

3) *Membrii corpului didactic primar din Turtucaia, morți dela 1913 până azi*, în *Turtucaia*, ziar cit.

4) Probabil în cursul anului 1939 va apărea teza mea de doctorat: *Dobrogea de Sud între 1913—1919*.

ficație“¹⁾, plini de idealism și muncitori. Aceștia au lucrat în școală și în exterior. De pildă, la Turtucaia, institutorii școalelor primare române făceau serbări grandioase cu elevii, iar la Cercul Cultural Didactic se țineau conferințe, urmate de dans.

Nu găsesc un mai bun certificat pentru dascălii din Turtucaia și Dobrogea decât cuvintele revizorului școlar, *Petre R. Petrescu*, adresate învățătorilor prin *circulara* Nr. 905 din 8 Iulie 1914. Acesta, apreciind obiectiv munca și rezultatele ei, scria următoarele :

„Acum, când anul I de școală în acest teritoriu nou, în Dobrogea Nouă, s'a sfârșit, găsesc prilejul să arunc o ochire în trecutul lui și să evidențiez, *la lumina faptelor dv. de apostoli, munca, străduința, întreaga energie ce ați depus pentru ca roadele școlii românești, binefacerile culturii noastre naționale să se simtă de populația safelor în care ați lucrat...*, ați învățat copiii să vorbească românește, să cânte în limba noastră frumoasă și oarecum să și simtă ; să cânte : „*Imnul Regal*“, „*La Arme*“ și „*Țara mea*“... *Este demn de admirat*, cum i-ați învățat să scrie românește și să citească cu înlesnire pe abecedar și în orice altă carte, să povestească faptele mari din istoria țării... Nu va uita nimeni *rezultatele frumoase ale școlilor de de adulți* ce ați înființat în timpul iernii trecute, școli mult frecventate de populația de altă limbă. Meritați, domnilor învățători, toată lauda și toată cinstirea noastră, căci munca dv. se ridică, prin greutățile întâmpinate, deasupra muncii de misionar“²⁾.

Această circulară este un bun certificat la adresa apostolilor din Turtucaia și Dobrogea de Sud, cât și o pildă de eroism și activitate idealistă.

În Turtucaia se află mai multe școli primare, însă socotim, că trebuie să menționăm și numele actualilor învățători, ce duc mai departe facla românismului.

Astfel Școala primară de băieți Nr. 1 are următorii membri : d-l *Iulian Andrei*, înv. gr. I, directorul școlii ; d-na *Elisabeta Cheoroglu*, institutoare ; d-l *Lordache P. Nicolescu*, înv. gr. I ; d-na *Fani G. Ionescu*, institutoare ; d-l *Nicolae Ciorică*, maestru constructor de bărci.

În afară de Școala veche românească, în Turtucaia mai sunt : Școala primară de băieți Nr. 2, având ca director pe d-l *Aurel*

¹⁾ CARP SANDU, *Promovarea culturii..* op. cit. p. 66.

²⁾ Ibid., p. 75—76.

Manolescu, inv. gr. I¹).; Școala primară de fete Nr. 1 sub conducerea d-nei *Vasilica Ceapan*, instituitoare-directoare²); Școala primară de fete Nr. 2, a cărei directoare este d-na *Clemence S. Nicolescu*, inv. gr. I³); Școala primară mixtă Nr. 1, director *Vasile Granea*, inv. gr. I⁴); Școala primară mixtă Nr. 2, condusă de directorul *Aurel Stoicescu*, inv. gr. I⁵).

În total 6 școli primare, dintre care două de băieți, două de fete și două mixte, având 33 învățători; și 4 școli de copii mici, având câte o conducătoare. Școala de copii mici Nr. 1 e condusă de *Aurelia Popescu*. Școala de copii mici Nr. 2 are conducătoare pe d-na *Constanța A. Manolescu*. Școala de copii mici Nr. 3 este condusă de *Maria Vlasie* și Școala de copii mici Nr. 4 are conducătoare pe *Aurelia V. Grama*⁶).

Turcii au o singură școală primară, lângă geamia „*Said Pașa*“ din bulevardul „*Regele Carol II*“⁷)

Referitor la *învățământul secundar în Turtucaia*, având date puține, vom scrie pe scurt. În anul 1913 ia ființă, într'un mic local, *Școala profesională și de menaj*; izbucnind războiul, școala e părăsită, iar arhiva și mobilierul sunt distruse de armatele de ocupație. În Decembrie 1918, când se reîntorc autoritățile române, din cauza lipsei de local, *Școala profesională* se deschide abia la 12 Martie 1919, când obține, ca local, fosta clădire a Băncii Agricole bulgare.

După stăruințele direcțiunii, în Decembrie 1919 Școala profesională se transformă în școală secundară cu 4 clase și cu o secție profesională de croitorie și rufărie, la care s'a mai adăugat în Ia-

¹) Iar corp didactic următorul: Pr. N. Manoliu, inv. gr. I; d-na Jenica Pr. Manoliu, inv. gr. I; Pr. Eli Dumitrescu, inv. gr. II; d-l D. Diaconescu, inv. gr. II.

²) Iar corpul didactic e format din: Maria Dincă, inv. gr. I; Aurelia Lăngeanu, inv. gr. II; Eufrosina D. Malceolu, inv. gr. II.

³) Corpul didactic se compune din: Gherghina Pr. Dumitrescu, inv. gr. I; Ecaterina Lărgeanu, inv. gr. II; Ștefania Iulian Andrei, inv. definitivă; Dicramschii V. Petrescu, inv. gr. II; Aurelia Sătmare, inv. gr. II; Ecaterina Mircea, inv. definitivă; Sofia Diaconescu, maestră de țesături.

⁴) Corpul didactic e format din: D. Malceolu, inv. definitiv; Ștefan Vlasie, inv. gr. II; Sofia Enache, inv. definitivă.

⁵) Corpul didactic e reprezentat de: Ecaterina Stoicescu, inv. gr. I; Mihail Dincă, inv. gr. II; Vasile Petrescu, inv. definitiv; Victor Brebu, inv. gr. I; Virginiu V. Brebu, inv. gr. I; Eugenia G. Pica, maestră de gospodărie.

⁶) Datorim acest tablou al Corpului didactic primar din Turtucaia amabilității d-lui director *Iulian Andrei*, căruia pe această cale îi mulțumim.

⁷) V. STROESCU. *Dobrogea Nouă, Pe căile... II*, p. 29.

nuarie 1926 și o secție de țesut covoare. Cum școala avea eleve și din Muntenia, care cu greu găseau gazdă în oraș, în anul 1920—1921 se înființează un internat, ce crește an cu an, încât ajunge la 35 eleve. Tot din anul 1921, din îndemnul direcției, se organizează câte 2 șezători pe an, de fiecare clasă, sub conducerea dirigintelor, în afară de trei serbări mari anuale. Dela 1920 se fundează Gimnaziul de băieți „Regele Carol I“, care funcționează până în 1931, când greutățile financiare impun desființarea lui. Din anul 1931 *Gimnaziul de fete* — numit astfel din 1928 — e transformat, prin intervenția părinților, în *Gimnaziul mixt „Regina Elisabeta“*, — care luptă cu mari greutăți financiare, Ministerul neplătind o parte din membrii corpului didactic și nici personalul administrativ și de serviciu. Totuși, prin muncă și perseverență, Gimnaziul își afirmă existența, îndeplinindu-și misiunea de a răspândi cultura română ¹⁾.

6. **Biserica.** — Asupra acestei instituții atât de necesară sufletului omenesc, din lipsă de material vom spune puțin. Știm că în urma hotărârilor dela Kuciuc-Kainargi, Românii Turtucăieni au avut permisiunea să aibă, în afară de școala primară — despre care am tratat mai sus — și o biserică. Aceasta nu era mai înaltă decât geamia și n’avea clopotniță și turlă ²⁾. Așa că o biserică veche românească a existat chiar din anul 1774. Această afirmație se confirmă prin citatul următor : „Spun bătrânii, că ei învățau „Bucoavna“, litere cirilice, chiar în tinda bisericii vechi“ ³⁾, ceea ce înseamnă că, existând „tinda bisericii vechi“, a existat și biserica veche ⁴⁾. Nu putem preciza prin ce împrejurări biserica veche dispare, sau e distrusă printr’un războiu „și pe locul ei s’a durat *Biserica nouă cu hramul Sf. Niculae, în anul 1864*“ ⁵⁾. Sub stăpânirea otomană, Românii Turtucăeni țineau de *Mitropolia Silistrei*, zidită spre sfârșitul sec. XVII și fiind în legătură cu Țara Românească până la 1829 ⁶⁾. Cum Turcii erau toleranți, în anul 1855 se creiază *arhiepiscopatul grec* cu reședința în *Tulcea*, iar în anul 1870 apare *arhiepiscopatul*

1) MARIA POPA, *Anuarul Gimnaziului Regina Elisabeta din Turtucaia*; IOAN GEORGESCU, *Invățământul public...* op. cit., p. 680—683.

2) *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie...* op. cit.

3) CARP SANDU, *Promovarea culturii...* p. 57.

4) Chiar informațiile — culese de noi — dela d-l Iulian Andrei, directorul școlii primare Nr. 1 confirmă existența bisericii vechi românești în anul 1774.

5) Informație dela d. Andrei Iulian; V. STROESCU, *Pe căile...* Vol. II, p. 25.

6) C. C. GIURESCU, *Din istoria nouă...* p. 62.

bulgar cu reședința la *Silistra*. Episcopul dela Tulcea se înfutura : „*Arhiepiscop și Mitropolit de Dristra*“¹⁾. Aceasta se explică prin lupta dâră ce-o dădea preoșimea greacă și cea bulgară ca să atragă pe Români Dobrogeni la biserica lor.

Arhiepiscopul grec se socotia că are drept să păstorească și peste Români; de aici titulatura pompoasă de „*Arhiepiscop și Mitropolit de Dristra*“. În sfârșit, unii dintre Români Dobrogeni au recunoscut „autoritatea religioasă a bisericii grecești, iar alții a bisericii bulgare“²⁾. Totuși Români Turtucăeni n'au trăit desbinați. Aici mulți preoși au venit din Muntenia, predicând ca și preoșii ardeleni, din altar, cuvântul Domnului; iar ca dascăli, au pus condeiu în mâna tinerelor vlăstare, învățându-i, odată cu scrisul și cetitul, dragostea de țară. Numele acestor preoși ar fi rămas uitat, dacă pe cărțile bisericești nu și-ar fi trecut numele. „În Biserica Sf. Nicolae s'a slujit în românește până la 1900, de atunci s'a citit în slavonește până la 1913. Dela 1913 și până azi, slujba se face în românește“³⁾. La 1913, când s'au instalat autoritățile românești, biserica română în Dobrogea Nouă avea episcop locotenent pe *P. S. Bartolomeu Stănescu*, cu reședința la Balcic, ajutat de protoiereul Ec. N. Gheorghiu și preotul Gh. Dumitrescu. În 1923 se înființează episcopia de Tomis și Dârstor, cu reședința la Constanța, având episcop pe *P. S. Ilarie*⁴⁾, iar actualmente *P. S. Gherontie*.

De remarcă, că *existența unei școli și biserici vechi românești presupune existența unei populații vechi românești în Turtucaia; iar faptul că Bulgarii n'au ridicat nici o biserică sau mănăstire sub Turci, e o dovadă că elementul bulgar a fost în minoritate nu numai în Turtucaia, ci și'n Dobrogea întreagă, unde au venit în mase mari după 1877*⁵⁾.

Turcii au două geamii și anume: „*Said Pașa*“ și „*Sultan Abdul Hamid*“, zidită în 1893 și două mănăstiri (*Tekké*): *Saazeli*, construită cu sprijinul lui *Ahmed Pașa* din Rusciuc și *Tekké „Nacși-*

1) G. ILIONIU, *Culte în Dobrogea*, p. 585—639, în „*Dobrogea*“, Vol. festiv p. 602.

2) R. SEIȘANU, *Dobrogea*, op. cit., p. 166.

3) V. STROESCU, *Pe căile străb.*, II, p. 25.

4) Idem, I, p. 64—65.

5) DR. L. MILETIȚ *Staroto bălgarsco naselenie etc.*, 1, p. 167-168. — Citatul în bulg. și rom. Lam publicat în „*Cavarna medievală și modernă*“, Extras din „*Analele Dobrogei*“, Anul XVII, 1936, p. 31, v. p. 11, n. 2.

bendi“ (Softababa), fundată de Softa, care-i îngropat în curtea mănăstirii ¹⁾).

7. Momente însemnate din trecutul Turtucaei. — Fundată în sec. XII, Turtucaia era o cetate din ducatul de Paristrion, stăpânit de Bizantini până la răscoala Asăneștilor ²⁾. Deși se admite că „teritoriul situat între Dunăre și Balcani n'a fost ocupat de barbari în epoca dinastiei Comnenilor (sec. XII)“ ³⁾, totuși Cumanii, cari au stat întâi în Atelkuz, „părțile bugecene cu prelungire peste Dunăre“ ⁴⁾, adică în Dobrogea și „că dela început, Cumanii se strecoară, dela un Deliorman (dobrogean) la altul (Teleormanul) pe malul stâng, prin regiunea Borcii“ ⁵⁾, atunci nu încapă îndoială că *Cumanii au rămas și'n Paristrion*, sub un oarecare *khan* — probabil — *Tutrakan*, unde în unire cu Românii Dobrogeni au întemeiat „Tutrakanul—Turtucaia“ ⁶⁾.

În cursul sec. XII Cumanii, așezați în viitoarele Principate Române, fac dese incursiuni de pradă în Imperiul bizantin, însă zădărnice de împărații din dinastia Comnenilor ⁷⁾.

După răscoala Asăneștilor în 1185 contra împăratului bizantin Isac II Anghelos (1185—1195), Vlahii din Balcani ⁸⁾, sub celnicii lor, frații vlahi ⁹⁾ Petru și Asan, fundează Imperiul Româno-Bulgar cu capitala la Târnova. Statul Asăneștilor, „având la început un ca-

¹⁾ V. STROESCU, *Pe căile străb.*... op. cit., Vol. II, p. 29.

²⁾ N. BĂNESCU, *Dobrogea Bizantină. Ducatul de Paristrion, în Dobrogea*, Vol. festiv, p. 298—302; Idem, *Changements politiques dans les Balkans*, p. 63—72, în *Bul. de la Sect. Hist. Tome X, Ac. Roum.*; Idem, *La Domination Byzantine sur les régions du Bas-Danube*, p. 17—22, în *Bul. de la Sect. Hist., Tome XIII*.

³⁾ N. BĂNESCU, *Dobrogea Bizantină*, p. 302; Idem, *La Domination Byzantine*... p. 21.

⁴⁾ N. IORGA, *Istoria Românilor. Clitorii*. Vol. III, Buc. 1937, p. 363, v. p. 53.

⁵⁾ N. IORGA, *Istoria Românilor*... op. cit. III, p. 53.

⁶⁾ *ibid.*

⁷⁾ N. BĂNESCU, *Dobrogea Biz.*... p. 301; Idem, *La Domination Byz.*... p. 20—21.

⁸⁾ C. C. GIURESCU, *Despre Vlahia Asăneștilor*, în *Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj*, Vol. IV, 1928—1929, p. 109 și urm.; Idem, *Istoria Românilor I*, p. 288.

⁹⁾ A. A. VASILIEV, *Histoire de l'Empire Byzantin*, trad. du russe par P. Brodin. Éditions A. Picard. Paris, 1932, Tome II, p. 482, v. p. 87, unde afirmă: „Pierre et Jean Asen, qui descendaient peut-être des anciens tzařs bulgares“... Istoricii bulgari îi consideră Bulgari, iar d. P. MUTAFÇIEV îi socotește „proveniți din populația rusă nordică“ amestecați cu Cumani. v. *Proishod. na Asanevți* în *Makedon. Peregled*, An. IV, vol. IV, Sofia 1928, p. 1—48, v. (p. 40): „Асѣнь и Петръ

racter mixt româno-bulgar¹⁾, se transformă, după stingerea Asăneștilor, în stat exclusiv bulgar.

Intre 1186—1241 Turtucaia și Dobrogea se aflau sub dominația nominală a țarilor dela Târnova²⁾. Cu ocazia năvălirii Tătarilor în 1241, Kadan — următorul regelui Ungariei Bella IV — străbate imperiul Asăneștilor, ocupă Târnova, face imperiul tributar un lung șir de ani³⁾ și, pornind dela Târnova, trece prin Preslav, Șumla, Turtucaia, Dristra, Isaccea spre stepa cumană⁴⁾. După 1241 Turtucaia și Dobrogea se află sub dominația directă a Tătarilor⁵⁾, plătind tribut⁶⁾ hanului Hoardei de Aur din Kiptciak⁷⁾ și chiar și după anul 1261⁸⁾, când Mihail Paleologul recucerește Bizanțul.

Nu este exclus ca pe vremea lui Ioan Asan al II-lea (1218—1241) — când Venețienii aveau monopolul comerțului în Imperiul Latin de Răsărit și pe Marea Neagră⁹⁾, Genovezii fiind înlăturați—Ragusanii să fi ajuns cu comerțul lor până și la Turtucaia, mai ales avându-se în vedere că Raguzanii se bucuraseră de „o bună primire“ în țară că și țarul Ioan Asan al II-a îi numea „ses hôtés bien-aimés et très-fidèles“ și le acordase mari privilegii comerciale, tratându-i drept compatrioți¹⁰⁾. Probabil că nu după 1223 și deci după înfrângerea Rușilor aliați cu Cumanii la Kalka, de Tataři — cum

съ принадлежали къмъ първенците на това придощло отъ северъ руско население, чия то кръвъ, както вече не еднажъ посочихме, но е били чиста отъ туранска примѣсъ“. Pe când toți istoricii români, bazați pe cronicarii vremii, știu că-s Români. v. C. C. GIURESCU, *Istoria R.* I, p. 302—305; N. IORGA, *Droits...* p. 30—31 și alții.

1) C. C. GIURESCU, *Istoria R.* I, p. 288, v. și p. 296—307; G. I. BRĂTIANU, *Recherches...* op. cit., p. 32—33.

2) C. C. GIURESCU, *Din istoria nouă a Dobrogei*, op. cit., p. 57.

3) AURELIAN SACERDOTEANU, *Marea invazie tătară și Sud-Estul European*, București, Tip. „Bucovina“, p. 91, v. p. 62—63 și harta dela sfârșitul volumului, care arată drumul lui Kadan prin Pen. Balcanică și Dobrogea.

4) Ibid.

5) Ibid., p. 65.

6) *Recueil des voyages et des mémoires publiés, par la société de Géographie* IV, 2, p. 216, v. C. R. BEAZLEY, *The texts and version of John de Plano Carpini and William de Rubruquis*, Londra, Hakluyt. Soc. 1903, p. 307.

7) G. I. BRĂTIANU *Recherches sur Vicina...* p. 35.

8) Ibid.

9) CHARLES DIEHL, *Une république patricienne. Venise*. Édit C. Flammarion Paris, 1923. p. 316, v. p. 51—58.

10) W. HEYD, *Histoire du commerce du Levant au moyen-âge*. Vol. I. Editura Otto Harassowitz, Leipzig. 1885. p. 554, v. p. 528.

crede d=I Manof¹⁾— ci după 1238 parte din Cumani s'au refugiat peste Dunăre, în Ungaria²⁾, iar alții „s'au contopit cu Uzo-Turcii creștini“ și, trecând Dunărea, s'au stabilit în Dobrogea și în Tutra-kan, Silistra..., unde au rămas. până astăzi, menținându-și limba turcă și religia creștină ca Uzi sau Oguzi sub numele de Găgăuzi³⁾.

În 1263—1264, cu invoirea Împăratului Mihai VIII Paleologul, Sari-Saltuk, un locotenent al sultanului izgonit din Iconium, Issed-din Kaikavuz, capătă invoirea să se așeze cu 10.000 familii de Turci Oguzi „în țara căreia i se spunea a Carvunei“, adică în Dobrogea de Sud⁴⁾. Cum studiul d=Iui Balascev⁵⁾ încă nu ne-a căzut în mână, nu putem avea altă părere decât aceasta: *Probabil că statul autonom al Oguzilor, despre care crede d=I Manof, că s'a întemeiat în 1263⁶⁾, nici n'a existat, nefiind pomenit în nici un izvor al vremii.*

Cât privește considerarea lui Balică drept urmaș direct la tronul lui Sari-Saltuk, cum susține d. Manof — ni se pare o afirmație temerară și neconfirmată de niciun document⁷⁾, fiindcă între ei (Sari-Saltuk și Balică) se află un spațiu vid de o jumătate de veac⁸⁾.

Prin urmare în 1263—1264, Oguzii s'au așezat în Dobrogea de Sud și o parte din ei implicit la Turtucaia.

1) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, Ποιοι εἶνε οἱ Γκαγκαούζοι, ἰν Ἐπετηρίς, Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σποδῶν, Ἀθῆναι, 1933, p. 383—400, v. p. 386.

2) PAUL MILOUKOV, CH. SSEIGNOBOS et L. EISENMANN, *Histoire de Russie*, Tome I, Bibl. du Monde Slave, Librairie Ernest Leroux, Paris, 1935, p. 427, v. p. 119.

3) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, op. cit. (p. 386): „...συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Οὐζο-Τούρκων χριστιανῶν . . . ἔνθα ἔμενον μέχρι σήμερον διατηρήσαντες τὴν Τουρκικὴν τῶν γλώσσαν καὶ χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἐθνικότητα ὡς Οὐζοἶ ἢ Ὀγούζοἶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γκαγκαούζοι. In legătură cu originea Găugăuzilor căs Uzo Turci sau Oguzi creștinași, să se vadă articolele d=Ior A. LANGAS SEZEN, *Les Turcs Chrétiens*. p. 2—6 și FRANÇOIS PSALTYS *A propos des Gagaouzes ou Chrétiens*. Ambele articole în *Les Annales de Turquie*, Veme. Année Nr. 9, Septembre, 1935. Contrariu părerii d=Iui N. Iorga (Ist. R. III, p. 57), care-i socotește Greci.

4) Αθανασίου Ι. Μάνωφ, op. cit., p. 388.

5) G. D. BALASČEV, Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος καὶ τὸ ἐδρυθέν τῇ συνδρομῇ αὐτοῦ κράτος τῶν Ὀγούζων παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἑξεΐνου, Sofia, 1930.

6) Αθανασίου Μάνωφ, op. cit., p. 388.

7) OCTAVIAN I. MĂRCULESCU, Balica și Dobroici. Doi dinastii pōntici, Extras din „*Analele Dobrogei*“, Anul XVIII, 1937, Cernăuți, p. 34, v. p. 7.

8) Vezi recenziia asupra articolului meu: „Balică și Dobroici“... de N. B. (N. Bănescu?) în *Byzantinische Zeitschrift*. Band 38, Heft 1. 1938, Leipzig, B. G. Teubner. p. 288, v. p. 237.

În stadiul actual nu putem preciza dacă, după tratatul dela Nymphaeum (13 Martie) 1261 — când Genovezii și Pizanii capătă supremație în Marea Neagră ¹⁾ — ajung cu corăbiile lor până la Turtucaia, sau dacă *singuri Raguzanii* dețin monopolul comercial. Sigur știm că sub țarul Teodor Svetoslav (1300—1322), vasal Tatarilor, Bulgarii stăpânesc Dobrogea și Basarabia meridională ²⁾. Vreme de 22 de ani de stăpânire bulgară, chiar dacă Genovezii au ajuns cu comerțul lor de grâne până la Turtucaia, aceasta a fost de scurtă durată, deoarece „la 1314 câțiva negustori genovezi au fost jefuiți de Bulgari” și Genova, cerând despăgubiri și neobținând, a rupt orice relații cu Sviatoslav ³⁾. După moartea țarului Sviatoslav, la 1322, Mongolii apărau posesiunile dobrogene de incursiuni, ca aliați ai Bizantinilor, stăpâni pe coastă, iar Genovezii pe Mare ⁴⁾. Situația aceasta se menține până la 1350, când încetează stăpânirea mongolă la gurile Dunărei și se reduce la Crimeia ⁵⁾; imperiul bizantin decade, iar coloniile genoveze și venețiene de pe țărmul pontic, din simple fundații economice și comerciale, devin fortărețe, centre politice ⁶⁾. Între 1346—1354 apare principatul lui Balica, independent de Bulgaria, dar care trebuie considerat ca un fragment din vechiul Paristrion bizantin ⁷⁾. În acest interval arhontele Balica, deși stăpânea o mare parte din Dobrogea de Sud și până la Sud de Varna, neposedând Silistra, — aflată în posesia țarului Bulgariei, Alexandru ⁸⁾ — sigur că nu

1) CAMILLO MANFRONI, *Le Relazioni fra Genova, l'Impero Bizantino et l'I Turchi*, în *Atti della società ligure di storia patria*, vol. 28, Genova, MDCCCXCVI, p. 577—787, v. p. 658—660; CHARLES DIEHL, *Venise...* p. 58—62; W. HEYD, *Histoire du commerce...*, II, p. 156; G. I. BRĂTIANU, *Recherches sur le commerce génois, dans la Mer Noire au XIIIe siècle*. Paris, PAUL GEUTHNER, 1929. p. 356, v. p. 108—112.

2) G. I. BRĂTIANU, *Les Bulgares à Cetatea Albă au début du XIVe siècle*, în *Recherches sur Vicina, et...* p. 104 și urm.; OCTAVIAN I. MĂRCULESCU, *Ca-varna medievală și modernă*, extras din *Analele Dobrogei*, Anul XVII, 1936, Cernăuți, p. 29, v. p. 21—23, unde infirmăm părerile istoricilor bulgari de stăpânire multiseculară asupra Dobrogei și lămurim ce trebuie înțeles prin „dincolo de Dunăre” (Езъ ъзъ "Истрѣу).

3) W. HEYD, *Histoire du commerce...* op. cit., Tom. I, p. 530.

4) OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 19.

5) Ibid.

6) G. I. BRĂTIANU, *Les Vénitiens dans la mer Noire au XIVe siècle, après la deuxième guerre des Détroits*, în *Échos d'Orient*, 37e Année, Nr. 174, Avril—Juin, 1934, v. p. 151—154.

7) OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 14—16.

8) Ibid. p. 11.

stăpânia nici Turtucaia. Mai mult, noi presupunem că și pe vremea Despotului Dobrotici (1354—1386)¹⁾, cât și a fiului său, Ivanco²⁾, Silistra și Turtucaia au fost sub dominația țarului Alexandru (1330—1365) și dela 1365—1387 sub sceptrul țarului Bulgariei răsăritene, Șișman³⁾. De asemenea e îndoelnic dacă Mircea cel Mare, stăpânind Silistra, posedă și Turtucaia în 1387. Plauzibil pare că Șișman stăpânește Turtucaia până la 1389, iar după lupta din Câmpia Mierlei, (Cosovopolie, 15 Iunie 1389), Turcii o stăpânesc. Probabil după lupta dela Angora (1402), când Mircea exercită o adevărată hegemonie politică în Sud-Estul balcanic, să fi stăpânit Dobrogea întregă⁴⁾, inclusiv Turtucaia, posesiuni pe care le va pierde în anul 1417⁵⁾.

Ca să aibă Turcii la îndemână ostași după lupta dela Varna (1444), încep colonizarea Bulgariei răsăritene și a Dobrogei cu elemente musulmane⁶⁾. Colonizarea va porni dela Filipopole, Starazagora, și se va întinde până în Dobrogea. În afară de Turci, vor fi așezați și numeroși Tătari⁷⁾. Colonizarea va avea ca urmare formarea unei mase compacte turco-tatara în Dobrogea, care va stânjeni într'o măsură dezvoltarea naționalităților băștinașe de acolo. După înfrângerea creștinilor la Varna (1444), *flota creștină, burgundo-papală*, condusă de seniorul *Valeran de Wavrin* și cardinalul *Condolmieri* făcu o expediție pe Dunăre în anul 1445. Sufletul expediției a fost seniorul burgund *Wavrin* și fiul lui *Vlad Dracul*, viitorul *Vlad Țepeș*. Scopul expediției era darea unei „lovituri mortale imperiului turcesc“⁸⁾.

1) Ibid. p. 17.

2) OCTAVIAN S. MĂRCULESCU — *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 30; *Histoire du commerce* op. cit., Tom. I, p. 532, nota 3, unde în legătură cu stăpânirea lui Ivanco spune: „... Il semble que, vers l'intérieur des terres, son domaine ne s'étendait pas même jusqu'à Silistrie“.

3) OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, op. cit. p. 30; N. IORGA *Istoria R.* III, p. 293.

4) OCTAVIAN S. MĂRCULESCU, *Balica și Dobrotici*, p. 31—32.

5) Ibid. p. 32.

6) DR. CONSTANTIN JIRECEK, *Das Fürstenthum Bulgarien*, 1891, p. 573, v. p. 140; Prof. Dr. LJ. MILETIČ, *Das Ostbulgarische... Die altansässige Bevölkerung im Gebiete des o-Dialectes*, în *Schriften der Balkancomission, Linguistische Abtheilung II*, Wien, ALFRED HÖLDER, 1903, v. col. 12.

7) N. IORGA, *Studii și documente*. IV. p. 117: „Bazargick terra che sede in mezzo di quella parte di Bulgaria che si chiama Dobruca, ch'e tra il promontorio del monte Hemo et la foce del Danubio, abitata tutta di Turchi et Tartari“.

8) I. MINEA, *Vlad Dracul și vremea sa*, în *Cercetări Istorice*, Anul IV, I, 1928, Iași, *Viața Românească*, p. 65—276, v. p. 258.

Flota burgundă și papală era însoțită de vase (luntri) muntene, care trebuiau să coopereze în expediția dunăreană. Cum Vlad Dracul, Domnul Munteniei, ceruse lui Wavrin să distrugă Dristorul (Silistra), comandantul burgund se înțelese cu Vlad Țepeș să asalteze orașele și fortărețele din cale până la Nicopole și anume: Dristra, „Tous-turcain“ (Turtucaia), „Georgye“ (Giurgiu) și „Rossico“ (Rusciuc).

După ce n'au putut să cucerească Silistra, flota burgundo-papală și 6000 de Români cu luntri au asediat Turtucaia. „Cetatea era așa de întărită, încât mica garnizoană de aici a fost scoasă din Turtucaia și măcelărită, numai după ce o cantitate mare de lemne a fost strânsă jur împrejurul cetății și focul amenința să pârljească pe apărători. Opt tunuri ale flotei nu ajungeau ca să se cucerească prin luptă de asediu altfel cetatea... S'au găsit la Turtucaia și grânare subterane: în găuri ca niște cisterne s'a găsit grâu, ovăș și alte cereale acoperite cu pietre mari: totul fu o mană cerească pentru toți — ne asigură Wavrin“¹⁾.

Înainte de plecare, Românii au dărâmat zidurile cetății Turtucaia²⁾. Apoi s'a cucerit *Giurgiu*; Rusciucul s'a predat fără luptă, iar Nicopoli Mic (*Turnul*) nu l-au putut lua³⁾. După 1 Octombrie 1445, expediția pe Dunăre luase sfârșit⁴⁾. În 1462 Vlad Țepeș, Domnul Munteniei „pradă și arde (cetățile de pe) malul drept al Dunărei dela guri și până la Zimnicea“⁵⁾, adică pradă și arde Turtucaia. Un veac mai târziu, prin 1595, trupele lui Mihai Viteazul, oastea boerilor și cu Ungurii lui Sigismund trecură Dunărea înghețată în Dobrogea și în Bulgaria, unde se dau mai multe lupte și Turcii sunt bătuți. Mihai, având oștirea împărțită în 4 corpuri ce atacă la Brăila, Cernavoda, *Turtucaia* și Nicopole, cucerește în Martie Brăila⁶⁾, iar „Turtucaia e arsă“⁷⁾. Două secole mai târziu, după ruperea negocierilor dela Focșani

¹⁾ I. MIÎNEA, *Vlan Dracul*, și... op. cit. p. 258.

²⁾ Idem, p. 259.

³⁾ Idem, p. 259—263.

⁴⁾ Idem, p. 264.

⁵⁾ CONST. C. GIURESCU, *Istoria Românilor*, Vol. II, Partea I. Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, 1937, p. 417, v. p. 43; I. URSU, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, Tip. Antonescu, p. 462, v. p. 30; N. IORGA, *Istoria Românilor*, Vol. V, 1937, București, p. 427, v. p. 282; J. DE HAMMER, *Histoire de L'Empire Ottoman*, Paris, 1835, vol. III, p. 87—88.

⁶⁾ P. P. PANAITESCU, *Mihai Viteazul*, București, Fund. Regele Carol I, 1936, p. 269, v. p. 109—113; N. IORGA, *Istoria R.* IV, op. cit. p. 282.

⁷⁾ C. C. GIURESCU, *Istoria R.* Vol. II, Partea I, p. 245.

dintre Rusia și Turcia pe chestia nerecunoașterii independenței Crimeei, ostilitățile reîncep.

Generalul Suvarov e trimis peste Dunăre și, în vara anului 1773, bate armata otomană condusă de Feizulach Pașa și o pune pe fugă, cucerind Turtucaia, pe când Weismann îi bate lângă Karasu, iar Rumianțov asediază Silistra ¹⁾).

Câteva decade mai târziu izbucni războiul Ruso-Turc în 1806—1812. Pe atunci biruitorul general Kamenski pătrunse până la Bazar-gic. Salficov, care trecuse Dunărea pe la Turtucaia, învinse la rândul său a doua oară armata Pașei din Rusciuc... și asedie ultimele oraș. Kamenski cucerise Turtucaia în 1810 și o prefăcuse în ruine ²⁾).

În 1828 un corp de armată rusă încearcă să treacă Dunărea dela Oltenița la Turtucaia, dar nu izbutește, Turcii opunându-se cu dârzenie. Pe vremea războiului Crimeei, în anul 1854, generalismul otoman, Omer Pașa, trece Dunărea pe la Turtucaia și câștigă celebra bătălie dela Oltenița ³⁾). După războiul Crimeei forturile Turtucaiei se refăc, iar în 1875 se făcură fortificații puternice.

O oglindă reală de felul cum trebuie să fi trăit Turtucăenii în cursul sec. 18 și 19 ne-o dă ieromonahul rus Partenie. Acesta întrebând de ce-i atâta sărăcie în Dobrogea, Românul din Măcin îi răspunde: „Din vechime țara noastră stă la hotar și deseori războaiele se fac pe aici, din zee mult în doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și cultivăm grădinile — și iarăși se face războiu. Și atunci cine poate, fuge în Valahia (Muntenia)... Bisericile ni le ard; la care gălesc argint îl fură; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jelui...” ⁴⁾). În anul 1877, începând războiul între Ruși și Turci, Tur-

¹⁾ N. IORGA, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha, 1908, IV. Band, p. 508; PAUL MILIOUKOV, CH. SEIGNOBOS ET L. EISSENMANN, *Histoire de Russie*, Tome II, p. 579.

²⁾ N. IORGA, *Geschichte des Os...* p. 510; G. POPA LISSEANU, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*. Ed. II, București, Tip. „România Nouă”, 1921 p. 109, v. p. 67; *Evenimente istorice în jurul Turtucaiei dela căderea Bulgariei până la 1877*, în *Turtucaia*, ziar festiv.

³⁾ CAMILLE ROUSSET, *Histoire dela guerre de Crimée*. Ed. II, Tome I-^{er} Paris; Hachette, 1878, p. 468, v. p. 60—61; LE BARON DE BAZANCOURT, *L'Expédition de Crimée*, Tome I, Paris, Librairie D'Angot, p. 377, v. p. 95; G. POPA LISSEANU, *Cetăți și orașe...* p. 67; V. STROESCU, *Pe căile străbunilor...* op. cit., Vol. II, p. 17.

⁴⁾ Din călătoriile ieromonahului rus Partenie, op. cit., p. 39—42.

tucaia fu bombardată de artileria rusă, dela Oltenița, distrugând, între altele, și școala românească din Turtucaia ¹⁾.

În anul 1913 Turtucaia e anexată la Dobrogea Veche. Reg. 40 Călugăreni, sub comanda generalului N. Petala, intră în oraș și ia în primire și garnizoana ²⁾. Asupra situației Turtucaiei în timpul războaielor din 1913 și stăpânirii românești dela 1913—1919 ne-am ocupat în alt studiu ³⁾.

CONCLUZIE

După cum s'a văzut, nu se poate studia trecutul Transmariscei, decât divizându-l în două faze: *întinată antică*, când cetatea a fost romană, apoi *bizantină și faza medievală, modernă și contemporană*, care începe din sec. 12 și ține până în sec. 20, (anul 1938) în care ne aflăm.

Fundată probabil în sec. III de Dioclețian, nu-i exclus ca Constantin cel Mare s'o fi întemeiat din nou, iar Justinian la fel, năvălirile barbare făcându-se des în Imperiu. A fost locuită de Daci, Bessi, Romani și poate chiar și de Greci și orientali romanizați. Aceștia se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, pescuitul, comerțul pe Dunăre, ca și locuitorii din celelalte cetăți din interiorul Sciției Mici. Ordinea și siguranța pe Dunăre o asigura flota, iar la Transmarisca soldații din *No-vae „Milites Novenses Transmariscae”* și cohorta a V-a din Legiunea XI Claudia. („*Legionis Undecimae Claudiaae Cohortis Quintae Pedaturae Superioris Transmarisca . . .*”).

Transmariscanii trebuie să fi fost creștinați până la anul 300. Fiindcă din anul 350, toate orașele de frunte din cele două Moesii au reședințe episcopale, e posibil ca și Transmarisca să fi avut episcopia sa chiar din sec. IV—VII. Episcopul trebuie să fi fost nu numai șeful episcopiei, ci și ocrotitorul politic al orașului. Trecutul antic al cetății este întunecat, fiind în calea invaziilor barbare.

În epoca medievală apare pe ruinele Transmariscei Turtucaia, întemeiată în sec. 12 de vreun khan cuman, *Tutrankan*, ajutat de ele-

¹⁾ *Evenimente istorice în jurul Turtucaiei . . . în Turtucaia ziar festiv*; G. POPA-LISSEANU: *Cetăți și orașe . . .* op. cit., 67—68; G. STROESCU: *Pe căile străb.*, op. cit. II, p. 18; PAUL MILIOUKOV, CH. SEIGNOBOS. etc., *Histoire de la Russie*, Tome III, v. p. 964.

²⁾ V. STROESCU, *Pe căile străbunilor . . .* II, op. cit., p. 18.

³⁾ Teza mea de doctorat: *Dobrogea de Sud între 1913—1919*, care va apărea — probabil — în cursul anului 1939.

mente băștinașe. De aici și denumirea cumană de *Tutrakan*, ce-o păstrează până în anul 1773, de când apare și denumirea nouă de „*Turtucay*“, care, în sfârșit, va rămâne. Relațiile călătorilor sunt rare și spun puțin despre Turtucaia. Românii Turtucăeni sunt de *trei categorii* și anume : 1. *Români băștinași, dobrogeni*; 2. *Români veniți din Principate* din sec. 16, 17 și 18; 3. *Români proveniți prin transhumanță, Mocani și Cojani*, dintre cari o parte se așează în Dobrogea, unde se și însoară. Statisticile arată că Românii numeroși stau în rândul întâi, Turcii în rândul al II-lea, iar Bulgarii sunt ultimii. Școala primară românească și biserica veche, azi dispărută, instituții existente sub Turci, tocmai din anul 1774, sunt o dovadă că Românii Turtucăeni nu erau veniți de ieri de alaltăieri acolo, ci erau băștinași. Referitor la trecutul *medieval și apropiat* al Turtucaei, acesta face a fi citit.

